

Puolustusvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilastiedustelusta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilastiedustelusta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 203/2017 vp): Asia on saapunut puolustusvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- perustuslakivaliokunta PeVL 76/2018 vp
- perustuslakivaliokunta PeVL 36/2018 vp
- tarkastusvaliokunta TrVL 4/2018 vp
- ulkoasiainvaliokunta UaVL 6/2018 vp
- liikenne- ja viestintävaliokunta LiVL 27/2018 vp
- hallintovaliokunta HaVL 42/2018 vp
- lakivaliokunta LaVL 31/2018 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- puolustusministeri Jussi Niinistö, puolustusministeriö
- sisäministeri Kai Mykkänen, sisäministeriö
- lainsäädäntöjohtaja Hanna Nordström, puolustusministeriö
- hallitussihteeri Kosti Honkanen, puolustusministeriö
- ministerin sotilasneuvonantaja, eversti Petteri Jouko, puolustusministeriö
- eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen, Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- esittelijäneuvos Mikko Eteläpää, Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- johtaja Teija Tiilikainen, Ulkopoliittinen instituutti
- valtioneuvoston turvallisuusjohtaja Jari Ylitalo, valtioneuvoston kanslia
- erityisasiantuntija Anu Mutanen, oikeusministeriö
- poliisiosaston lainsäädäntöjohtaja Katriina Laitinen, sisäministeriö
- neuvotteleva virkamies Heli Heikkola, sisäministeriö
- rajavartiolaitarkastaja Reijo Lahtinen, sisäministeriö
- rajaturvallisuusasiantuntija, everstiluutnatti Jussi Sainio, sisäministeriö

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

- johtava asiantuntija, suurlähettiläs Marja Lehto, ulkoministeriö
- budjettineuvos Petri Syrjänen, valtiovarainministeriö
- neuvotteleva virkamies Maija Rönkä, liikenne- ja viestintäministeriö
- valtioneuvoston oikeuskansleri Tuomas Pöysti, oikeuskanslerinvirasto
- tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnio, tietosuojavaltuutetun toimisto
- kansliapäällikkö Hiski Haukkala, Tasavallan presidentin kanslia
- tiedustelupäällikkö, kenraalimajuri Harri Ohra-aho, Pääesikunta
- päällikkö Antti Pelttari, suojelupoliisi
- rikostarkastaja Markus Terenius, keskusrikospoliisi
- poliisiylitarkastaja Mikko Eränen, Poliisihallitus
- johtaja Jarkko Saarimäki, Viestintävirasto
- pääsihteeri Vesa Valtonen, Turvallisuuskomitea
- valvontaosaston johtaja Sami Rakshit, Tulli
- käräjätuomari Jukka Jaakkola, Helsingin kärjäoikeus
- johtava asiantuntija Mika Susi, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- valmiuspäällikkö Pasi Eronen, Teknologiateollisuus ry
- pääsihteeri Tuija Karanko, Puolustus- ja Ilmailuteollisuus PIA ry
- tietoturvapäällikkö Urpo Kaila, CSC - Tieteen tietotekniikan keskus Oy
- liiketoimintajohtaja Mika Matturi, Suomen Erillisverkot Oy
- verkkoarkkitehti Juhan Laxen, Suomen Erillisverkot Oy
- turvallisuusjohtaja Jaakko Wallenius, Elisa Oyj
- hallintojohtaja Vesa Vuoti, DNA Oy
- turvallisuuspäällikkö Janne Kankare, Telia Finland Oyj
- tietoturvallisuusjohtaja Erka Koivunen, F-Secure Oyj
- tietoyhteiskuntasuhdejohtaja Max Mickelsson, Microsoft Oy
- turvallisuusjohtaja Jari Pirhonen, Tieto Oyj
- pääluottamusmies Ville Viita, Upseeriliitto ry
- pääluottamusmies Marko Jalkanen, Päälystöliitto ry
- pääluottamusmies, kapteeni Tomi Malkamäki, Aliupseeriliitto ry
- toiminnanjohtaja Janne Kosonen, Suomen Reserviupseeriliitto ry
- toiminnanjohtaja Olli Nyberg, Reserviläisliitto ry
- puheenjohtaja Paavo Kiljunen, Suomen Rauhanturvaajaliitto ry
- hallituksen jäsen Jorma Mellin, Suomen Internet-yhdistys - ISOC Finland
- lakimies Tytti Oras, Suomen Journalistiliitto ry
- hallituksen jäsen Ahto Apajalahti, Electronic Frontier Finland - Effi ry
- hallituksen puheenjohtaja Antero Rytkölä, Suomen Lakimiesliitto ry
- oikeudellinen asiantuntija Susanna Mehtonen, Amnesty International, Suomen osasto ry
- puheenjohtaja Timo Mielonen, Suomen Sadankomitea ry
- professori Tuomas Ojanen
- professori Olli Mäenpää
- professori Martti Lehto, Jyväskylän yliopisto
- kyberturvallisuuden professori Jarno Limnéll, Aalto-yliopisto

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- korkein oikeus
- korkein hallinto-oikeus

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

- Valtakunnansyyttäjänvirasto
- Ihmisoikeusliitto
- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- Suomen tuomariliitto ry
- Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry
- Toimittajayhdistykset

Viitetiedot

Puolustusvaliokunta on aiemmin antanut asiasta mietinnön PuVM 4/2018 vp.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki sotilastiedustelusta. Esitys liittyy hallituksen esityksiin, joissa ehdotetaan säädettäväksi siviilitiedustelutoiminnasta, siviili- ja sotilastiedustelun valvonnasta sekä perustuslain muuttamisesta koskien luottamuksellisen viestin suojan rajoittamista tiedon hankkimiseksi sotilaallisesta toiminnasta ja muusta kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta. Esityksen tavoitteena on saattaa Puolustusvoimien tiedustelua koskeva lainsäädäntö ajan tasalle sekä täyttää perustuslaista ja Suomea sitovista kansainvälisistä velvoitteista johtuvat vaatimukset.

Tavoitteena on parantaa Puolustusvoimien tiedonhankintaa Puolustusvoimien tehtäviin liittyvistä vakavista kansainvälisistä uhista siten, että Puolustusvoimilla olisi Suomessa ja ulkomailla toimivaltuudet henkilötiedusteluun ja tietojärjestelmätiedusteluun sekä tietoliikennetiedusteluun.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi sotilastiedustelun kohteista ja tiedustelutoiminnassa noudatettavista periaatteista, toiminnan ohjauksesta sekä valvonnasta puolustushallinnossa. Sotilastiedusteluviranomaisia olisivat Puolustusvoimien pääesikunta ja Puolustusvoimien tiedustelulaitos. Laissa säädettäisiin viranomaisten käytössä olevista tiedustelumenetelmistä ja toimivaltuuksien käytöstä päättämisestä sekä yhteistyöstä muiden viranomaisten kanssa, tiedustelutiedon ilmoittamisesta, tiedustelukielloista ja kansainvälisestä yhteistyöstä.

Sotilastiedustelun tarkoituksena on seurata turvallisuusympäristön kehitystä ja tuottaa tietoa ylimmän turvallisuuspoliittisen johdon ja sotilaallisen päätöksenteon tueksi. Sotilastiedustelu antaa ennakkovaroituksen Suomeen kohdistuvasta sotilaallisesta uhkasta ja tukee muita viranomaisia. Lisäksi sotilastiedustelu tukee Puolustusvoimien muuta kansainvälistä toimintaa ja sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin liittyvää päätöksentekoa sekä Puolustusvoimien toimintaa ja omasuojaa kansainvälisessä toiminnassa.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian lakiehdotuksen säätämisen järjestystä koskevat seikat huomioon ottaen.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Hallituksen esityksen tausta

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki sotilastiedustelusta. Esitys liittyy hallituksen esityksiin, joissa ehdotetaan säädettäväksi siviilitiedustelutoiminnasta (HE 202/2017 vp), siviili- ja sotilastiedustelun valvonnasta (HE 199/2017 vp ja PNE 1/2018 vp) sekä perustuslain muuttamisesta koskien luottamuksellisen viestin suojan rajoittamista tiedon hankkimiseksi sotilaallisesta toiminnasta ja muusta kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta (HE 198/2017 vp). Eduskunta hyväksyi 3.10.2018 lain perustuslain 10 §:n muuttamisesta (PeVM 4/2018 vp). Lisäksi eduskunta on 20.12.2018 hyväksynyt esitykset tiedustelutoiminnan valvonnasta sekä muutokset eduskunnan työjärjestykseen (PeVM 9/2018 vp ja PeVM 10/2018 vp).

Sotilastiedustelu kohdistuu Suomen ulkopuoliseen toimintaympäristöön, ja sotilastiedustelun pääasialliset seurantakohteet ovat valtiotoimijoita. Puolustusvaliokunta toteaa, että Puolustusvoimien tiedustelullisesta tiedonhankinnasta eli sotilastiedustelusta ei ole tällä hetkellä nimenomaisia säännöksiä laissa. Sotilastiedustelua on käsitelty ainoastaan lain esitöiden tasolla hallituksen esityksessä puolustusvoimalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 264/2006 vp). Suomessa ei ole myöskään säädetty siitä, mihin tiedustelutoiminnalla pyritään tai millaista tiedustelutoimintaa voidaan harjoittaa.

Perustuslakivaliokunta toteaa sotilastiedustelua koskevasta hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 36/2018 vp), että Puolustusvoimat harjoittaa lakisääteisten tehtäviensä hoitamisen edellyttämää tiedustelua, mutta tiedustelua varten ei ole laissa säädettyjä erityisiä toimivaltuuksia. Perustuslakivaliokunnan näkemyksen mukaan tilanne on erikoinen. Puolustusvaliokunta yhtyy tähän arvioon ja pitää erittäin tarpeellisena, että sotilastiedustelutoiminnasta säädetään laissa. Sääntelyn selkeyttäminen nykyisestä on puolustusvaliokunnan mielestä välttämätöntä myös sotilastiedustelua harjoittavien virkamiesten oikeusturvan kannalta.

Yleisenä huomiona tiedustelua koskevista lakiehdotuksista puolustusvaliokunta toteaa, että Puolustusvoimien — kuten suojelupoliisin — tiedonhankintatoimivaltuudet ovat puutteellisia toiminnan yhteiskunnalliseen merkittävyyteen nähden sekä muihin maihin verrattuna. Nykytilassa toimivaltuudet rajoittuvat rikosten estämiseen ja paljastamiseen. Voimassa oleva lainsäädäntö ei siis mahdollista turvallisuusviranomaisille tiedonhankkimista muuten kuin rikosperusteisesti, jolloin tiedonhankinnan kohteena on aina tietty henkilö ja tämän tiettyyn rikokseen liittyvä toiminta. Sotilastiedustelutoiminnassa ei käytetä esimerkiksi henkilön henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kajoavia keinoja, kuten kiinniottamista, vaan kyse on tiedon hankkimisesta sotilastiedustelun kohteena olevasta toiminnasta ja siitä, miten kohteena olevaan toimintaan osallistuvat tahot toimivat.

Perustuslakivaliokunta toteaa esityksestä antamassaan lausunnossa, että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, 1. lakiehdotus kuitenkin vain, jos perustuslakivaliokunnan sen 4, 8, 11, 17, 19, 38, 40, 41, 45, 53, 63, 67, 86, 108 ja 113 §:stä tekemät valtiosääntöoikeudelliset huomautukset otetaan asianmukaisesti huomioon.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Hallituksen esityksen ja saamansa selvityksen perusteella puolustusvaliokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä tästä mietinnöstä ilmenevin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Tiedustelulainsäädännön tarve muuttuneessa turvallisuusympäristössä

Puolustusvaliokunta toteaa, että Suomen turvallisuusviranomaisten tiedonhankintamenetelmiä sekä toimivaltuuksia tulee tarkastella muuttuneen tilanteen valossa. Valiokunta huomauttaa, että viestiliikenteen siirtyminen analogisesta maailmasta digitaaliseen maailmaan on luonut tilanteen, jossa Suomen sotilastiedustelun kyky tuottaa tilannekuvaa ja ennakkovaroitusta päätöksentekijöille on tällä hetkellä liian rajallinen. Suomen sotilastiedustelun perinteiset vahvuudet — erityisesti radiosignaalitiedustelu — eivät enää riitä vastaamaan turvallisuusympäristön haasteisiin. Valiokunta huomauttaa, että heikentyneessä turvallisuusympäristössä sotilastiedustelu ei voi tukea riittävällä tavalla ylintä valtionjohtoa ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa päätöksenteossa eikä varautua torjumaan Suomeen kohdistuvia vakavia, kansallista turvallisuutta vaarantavia uhkia.

Valiokunta pitää myös tärkeänä, että ollakseen uskottava yhteistyökumppani Suomen on välttämätöntä olla kansainvälisessä tiedusteluyhteistyössä mukana toimivaltuuksilla, jotka vastaavat keskeisten verrokkimaiden, erityisesti muiden Pohjoismaiden, toimivaltuuksia. Riittävät tiedustelutoimivaltuudet voivat valiokunnan mielestä omalta osaltaan varmistaa ja ennaltaehkäistä sellaisten tilanteiden syntymistä, kuten esimerkiksi vuonna 2013 esille tullut ulkoministeriöön kohdistunut laajamittainen verkkovakoilu. Suomi sai tiedon verkkohyökkäyksestä kolmannen maan viranomaisilta. Valiokunta korostaa, ettei kansallista turvallisuutta voida rakentaa sen varaan, että Suomi voi satunnaisesti saada kumppanimailta tietoa verkkohyökkäyksistä. Kyky selvittää tällaisia verkkohyökkäyksiä täytyy omata kansallisesti.

Valiokunta toteaa, että keväällä 2017 eduskunnalle annetussa puolustusselonteossa (VNS 3/2017 vp) arvioidaan Suomen muuttunutta turvallisuusympäristöä. Selonteossa todetaan, että sotilaallinen toiminta ja sotilaalliset jännitteet Itämeren alueella ovat lisääntyneet. Sotilaallisten kriisien ennakkovaroitus aika on lyhentynyt, ja kynnyks voimankäyttöön on alentunut. Sodan kuvan monipuolistuttua Suomeen kriisiaikana kohdistuva keinovalikoima olisi laaja, mikä lisää puolustukselle asetettuja tavoitteita. Selonteossa tuodaan esiin, että kansainvälisen tilanteen kiristymisestä huolimatta Suomeen ei kohdistu välitöntä sotilaallista uhkaa, mutta sotilaalliseen voimankäyttöön Suomea vastaan tai sillä uhkaamiseen on kuitenkin varauduttava. Selonteossa todetaan edelleen, että ennakkovaroitus Suomeen kohdistuvista sotilaallisista uhkista edellyttää kehittyntä tiedustelu- ja valvontakykyä sekä kansainvälistä yhteistyötä. Näitä uhkia koskevia sotilastiedustelun tiedonhankintamenetelmiä kehitetään. Puolustusvoimat rakentaa suunnitellun sotilastiedustelun, valvonnan ja maalittamistuen kokonaisuuden. Puolustusvoimat rakentaa kyvyn kybertilannekuvan muodostamiseen, kyberoperaatioiden suunnitteluun ja toimeenpanoon sekä omien järjestelmien suojaamiseen ja valvontaan kybertoimintaympäristössä.

Puolustusvaliokunta arvioi puolustusselonteon turvallisuusympäristökuvausta selonteosta antamassaan mietinnössä (PuVM 4/2017 vp). Puolustusvaliokunta yhtyi ulkoasiainvaliokunnan ulko- ja turvallisuuspoliittisesta selonteosta antamassaan mietinnössä (UaVM 9/2016 vp) esittämään näkemys Suomen turvallisuusympäristöön vaikuttavista tekijöistä. Puolustusvaliokun-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

ta totesi mietinnössään, että lainsäädäntö sotilas- ja siviilitiedustelusta on tarpeellinen lisä tilannetietoisuuden parantamiseksi. Uuden lainsäädännön toimivaltuuksien kautta varmistetaan valtion ylimmän johdon päätöksenteon perustuminen parhaaseen mahdolliseen tietoon. Samalla mahdollistetaan viranomaisille kyky ennaltaehkäistä erilaisia uhkia. Puolustusvoimilta turvallisuusympäristön muutos edellyttää entistä kokonaisvaltaisempaa tilannetietoisuutta sekä kykyä havainnoida ja muodostaa ymmärrys perinteisissä toimintaympäristöissä ja tietoverkoissa syntyvistä uhkista.

Sisäisen turvallisuuden selonteosta (VNS 5/2016 vp) antamassaan lausunnossa (PuVL 8/2016 vp) puolustusvaliokunta totesi, että ulkoinen ja sisäinen turvallisuus limittyvät voimakkaasti toisiinsa ja niitä on mahdotonta erottaa toisistaan nyky maailmassa. Suomen turvallisuuteen kohdistuvat vakavimmat uhkat ovat useimmiten kansainvälistä alkuperää tai niillä on kytköksiä maamme ulkopuolelle. Euroopan turvallisuustilanteen heikkenemiseen liittyy ilmiöitä, joita voi kuvata hybriditoimintana. Hybridivaikuttamisella ymmärretään suunnitelmallista toimintaa, jossa valtiollinen tai ei-valtiollinen toimija voi hyödyntää samanaikaisesti erilaisia sotilaallisia keinoja tai esimerkiksi taloudellisia tai nopeasti kehittyvään teknologiaan perustuvia painostuskeinoja sekä myös informaatio-operaatioita ja sosiaalista mediaa. Hybridiuhkiihin vastaaminen on ensisijaisesti jäsenmaiden vastuulla, mutta EU-yhteistyön kautta voidaan saada tukea uhkiin vastaamisessa.

Suomen puolustussuunnittelun perusteista

Valiokunta toteaa, että vielä muutama vuosi sitten Suomen puolustussuunnittelun lähtökohtana oli, että tilanne eskaloituu niin hitaasti, että ennakkovaroitusajaa on kuukausia, jopa vuosia. Nyt puolustussuunnittelun perusteet ovat valmiuden osalta muuttuneet oleellisesti viimeisten neljän vuoden aikana. Puolustusvoimat on tehnyt merkittäviä toiminnallisia uudistuksia, joilla on parannettu toimintavalmiutta. Kantahenkilökunnasta on muodostettu valmiusosastoja, ja merkittävä osa varusmiehistä on vuodesta 2017 lähtien saanut valmiusyksikkökoulutusta. Myös varusmiesten käytettävyyttä joustavaan valmiuden kohottamiseen sekä sodan tehtäviin varusmiespalveluksen aikana on lisätty¹. Samaan aikaan puolustusvoimien omien toimien ohella puolustusvalmiutta on parannettu myös lainsäädäntötoimin, muun muassa esityksellä toimivaltuuksien tarkentamisesta sellaisia toimijoita vastaan, joiden valtiollista alkuperää ei voida suoraan tunnistaa ulkoisten tunnusmerkkien perusteella (PuVM 5/2017 vp — HE 56/2017 vp), sekä mahdollisuudella välittömästi toteutettaviin valmiudellisiin kertausharjoituksiin (PuVM 2/2016 vp — HE 44/2016 vp).

Valiokunta näkee, että turvallisuusympäristön muutokset huomioiden jo tehdyt toimenpiteet valmiuden tehostamiseen ovat olleet erittäin tarpeellisia ja Puolustusvoimat on varsin lyhyessä ajassa pystynyt merkittävästi parantamaan valmiuttaan. Osana valmiuden tehostamista myös puolustushaarojen materiaalista valmiutta on kehitetty ja koulutus- ja harjoitustoimintaa on merkittävästi lisätty. Valiokunta pitää selvänä, ettei kaikista edellä mainituista toimenpiteistä saada maksimaalista hyötyä irti, mikäli Puolustusvoimien ja maan poliittisen johdon käytössä olevassa tilannekuvassa ja ennakkovaroitusajassa on merkittäviä puutteita. Tätä taustaa vasten sotilastiedustelulle esitetyt uudet toimivaltuudet ovat valiokunnan mielestä keskeisen tärkeä puuttuva elementti

¹ Varusmiesten käyttäminen joustavan valmiuden kohottamiseen sekä sodan ajan tehtäviin varusmiespalveluksen aikana, Oikeuskanslerin vastaus puolustusministeriön pyyntöön 21.12.2015 (OKV/50/20/2015)

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

siinä kokonaisuudessa, jolla Puolustusvoimille taataan mahdollisuudet sen päätehtävän, Suomen sotilaallisen puolustuksen, menestykselliseen suorittamiseen.

Puolustusvoimien muut lakisäätteiset tehtävät ja sotilastiedustelu

Puolustusvoimien toisen lakisäätteen tehtävän eli viranomaisyhteistyön erityishaaste nykypäivänä on kyky vastata nopeasti monimuotoisiin hybridiuhkiin. Valiokunnan arvion mukaan viranomaisyhteistyö keskeisten turvallisuusviranomaisten eli Puolustusvoimien, rajavartiolaitoksen ja poliisin kesken on pääsääntöisesti sujuvaa, mutta etenkin toimivaltuuksien rajapintatarkastelua on syytä vielä selvittää ja toimintaa harjoitella. Näin varmistetaan, että johtovastuu ja toimivaltuudet kriisiytyvässä tilanteessa ovat kaikille turvallisuusviranomaisille selvät. Valiokunta painottaa, että toimiakseen mahdollisimman tehokkaasti viranomaiskoneisto hyötyy suuresti ennakkoarvioituksesta ja kattavasta tilannekuvasta. Valiokunta huomauttaa, että sotilastiedustelun keräämällä tiedolla tuetaan myös muita suomalaisia viranomaisia näiden kansainvälisessä toiminnassa.

Puolustusvoimien kolmannen tehtävän, kansainvälisen avun antamisen ja vastaanottamisen, osalta valiokunta huomauttaa, että EU:n jäsenenä Suomi on mukana unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevien linjausten toimeenpanossa ja puolustusyhteistyön syventämisessä. Valiokunta huomauttaa, että Puolustusvoimille annettiin uusi lakisäätteen tehtävä vuonna 2017, ja jatkossa Puolustusvoimilla on näin paremmat edellytykset osallistua kansainvälisen avun antamiseen ja muuhun kansainväliseen toimintaan. Puolustusvoimista annettuun lakiin lisättiin myös säännökset kansainvälisen avun vastaanottamisesta (PuVM 2/2017 vp — HE 94/2016 vp). Valiokunta toteaa, että sotilastiedustelun uusilla toimivaltuuksilla on myös tässä tehtäväkokonaisuudessa merkittävä rooli sekä silloin, kun kotimaassa tehdään poliittista arviota edellytyksistä lähettää suomalaisjoukkoja ulkomaille, että joukkojen lähettämisen jälkeen. Sotilastiedustelun kautta saatavalla tiedolla parannetaan suomalaisjoukon turvallisuutta ja toimintaedellytyksiä ja saadaan tietoa operaation tavoitteiden saavuttamisesta.

Sotilaallisen kriisinhallinnan, Puolustusvoimien neljännen tehtävän, osalta valiokunta toteaa, että Suomella on esimerkiksi laajan Lähi-idän alueella merkittävä määrä sotilaallisia kriisinhallintajoukkoja Afganistanissa, Irakissa ja Libanonissa, yhteensä yli 300 henkeä. Valiokunta toteaa, että sotilastiedustelun keinojen käytöllä voidaan ennaltaehkäistä suomalaisjoukkoihin kohdistuneita uhkia. Tiedonhankinta kriisinhallintaoperaatioiden olosuhteista voi olla myös ennakkollista, jolloin tietoa hankittaisiin operaatioon osallistumiseen liittyvän päätöksenteon tueksi alueella vallitsevista olosuhteista.

Perustuslakivaliokunnan yleisiä huomioita sotilastiedustelua koskevasta hallituksen esityksestä

Perustuslakivaliokunnan seikkaperäisessä lausunnossa tuodaan esiin lukuisia säännösmuutostarpeita, jotka on yksilöity tämän mietinnön yksityiskohtaisissa perusteluissa. Yleisenä huomiona esityksestä perustuslakivaliokunta muun muassa toteaa, että ehdotetut tiedusteluvaltuudet merkitsevät syvälleikävää puuttumista perustuslain 10 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa sekä YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 17 artiklassa turvattuun yksityiselämän suojaan sekä yksityiselämän suojaan sisältyvään henkilötietojen ja

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan. Samalla tavoin merkitystä on EU:n perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa turvatuilla oikeuksilla yksityiselämän suojaan ja henkilötietojen suojaan.

Edellä todetusta seuraa perustuslakivaliokunnan näkemyksen mukaan, että tiedustelulainsäädännön tulee olla sopusoinnussa Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden, erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja EU:n perusoikeuskirjan kanssa, niitä koskeva Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisukäytäntö myös huomioon ottaen. Perustuslakivaliokunta toteaa, että oikeuskäytäntöä on varsin runsaasti ja se kehittyy jatkuvasti. Hallituksen esityksen antamisen jälkeen ihmisoikeustuomioistuin on esimerkiksi antanut merkittäviä aihepiiriä koskevia ratkaisuja.

Perustuslakivaliokunta tuo lausunnossaan esiin, että Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 4 artiklan 2 kohdan määräyksen mukaan kansallinen turvallisuus säilyy yksinomaan kunkin jäsenvaltion vastuulla. Unionilla ei ole kansallista turvallisuutta koskevaa toimivaltaa. Kansallinen turvallisuus on myös vakiintuneesti hyväksytty EUT:n oikeuskäytännössä oikeutetuksi tavoitteeksi rajoittaa perusoikeuksia. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan sanottu ei kuitenkaan merkitse kansalliselle lainsäätäjälle rajoituksetonta toimivaltaa. Kansallisen turvallisuuden perusteella tehtäviä rajoituksia perusoikeuksiin on tulkittava EU-oikeudessaakin suppeasti.

EU-oikeuden soveltamisala ja siitä seuraava perusoikeuskirjan soveltamisala on EU-oikeudellinen kysymys, eikä jäsenvaltiolla ole siten toimivaltaa EU-oikeuden soveltamisalan määrittelyyn edes kansallisen turvallisuuden perusteella. Kansallista turvallisuutta koskevaan perusteeseen vetoavan jäsenvaltion on siten osoitettava objektiivisin perustein tarve turvautua siihen. Perustuslakivaliokunta korostaa lausunnossaan välttämättömyysvaatimuksen merkitystä tiedusteluvaltuuksien sääntelyssä. Valiokunnan mielestä tiedusteluviranomaisten on osoitettava, että tiedon hankkiminen kussakin yksittäistapauksessa ja siihen liittyvät yksilökohtaiset perusoikeuksien rajoitukset ovat tehokkaita ja välttämättömiä keinoja hankkia tietoja kyseisessä tilanteessa kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetaan edelleen, että sotilastiedustelu kohdistuu ennen muuta vieraan valtion viranomaisorganisaatioon, jonka viestintä ei nauti luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaa. Perustuslakivaliokunnan mukaan sotilastiedustelutoimivaltuuksia ei kuitenkaan voida kohdistaa kaikissa tapauksissa niin täsmällisesti, ettei olisi vaaraa viranomaisten tilapäisestä pääsystä yksittäisten, tiedustelutehtävään liittymättömien henkilöiden viestintää koskeviin tietoihin. Tällainen puuttuminen tulee valiokunnan mielestä tavallisessa laissa rajata mahdollisimman vähäiseksi. Perustuslakivaliokunta tähdentää tiedustelutoiminnan valvonnan poikkeuksellista merkitystä sotilastiedustelussa. Ilman tehokasta valvontaa viranomaisille ei voida antaa niin pitkälle perusoikeuksiin puuttuvia toimivaltuuksia kuin hallituksen esityksessä ehdotetaan.

Perustuslakivaliokunta toteaa, että parhaillaan eduskunnan käsittelyssä olevassa hallituksen esityksessä henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 13/2018 vp) viitataan siihen, että Puolustusvoimat käsittelee henkilötietoja myös sotilastiedustelua koskevien tehtävien hoitamisen yhteydessä, mutta tältä osin voimassa olevaa erityislainsäädäntöä ei kuitenkaan ole, vaan henkilötietojen käsittely sotilastiedustelutehtävissä perustuu yleisen henkilötietolain säännöksiin (HE 13/2018 vp, s. 9). Perustuslakivaliokunta painottaa, että

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

tällaisessa sääntelyasetelmassa sotilastiedustelulakiehdotuksen tiedustelutoimivaltuuksien lainmukainen käyttäminen edellyttää, että mainittu laki henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa on voimassa. Myös puolustusvaliokunta korostaa tarvetta saattaa sotilastiedustelua koskeva lainsäädäntö samaan aikaan voimaan henkilötietojen käsittelyä puolustusvoimissa koskevan esityksen kanssa. Puolustusvaliokunta toteaa saamaansa selvitykseen viitaten, että kyseisessä esityksessä on asianmukaisesti huomioitu sotilastiedustelua koskevan lainsäädännön tarpeet ja vaatimukset.

Perustuslakivaliokunta toteaa mietinnössään (PeVM 9/2018 vp) laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta ja laiksi valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisesta, että tiedustelun laillisuusvalvontaa harjoittavan tiedusteluvaltuutetun ja ehdotetun uuden tiedusteluvalvontavaluokunnan nimet eivät ole sopusoinnussa keskenään. Perustuslakivaliokunnan mielestä johdonmukaisuuden vuoksi tulee käyttää termiä tiedusteluvalvontavaltuutettu. Puolustusvaliokunta käyttää tässä mietinnössä kyseistä tarkennettua nimikettä.

SOTILASTIEDUSTELULAKIEHDOTUKSEN KESKEISET EHDOTUKSET

Sotilastiedusteluviranomaiset, sotilastiedustelun kohteet ja yhteistyö suojelupoliisin kanssa

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 10 §:n 1 momentin mukaan sotilastiedusteluviranomaisia ovat pääesikunta ja Puolustusvoimien tiedustelulaitos. Nämä toimijat hankkivat eri tiedustelumenetelmien tarpeellisen tiedon, analysoivat sen ja lähettävät eteenpäin. Puolustusvoimien tiedustelulaitos on suoraan pääesikunnan alainen sotilaslaitos, jota pääesikunta ohjaa. Säännöksen perusteissa todetaan, että pääesikunnan tiedustelupäällikkö ja erityisesti tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön perehtyneet virkamiehet päättävät tässä laissa säädettävien toimivaltuuksien käyttämisestä. Pykälän 2 momentin mukaan sotilastiedustelutoiminnasta puolustushaaroissa säädetään 58 §:ssä. Puolustushaarat ovat sotilastiedustelutoiminnassa sotilastiedusteluviranomaisen alaisia. Valiokunta toteaa, että käsite puolustushaarat pitää sisällään Maa-, Ilma- ja Merivoimat.

Sotilastiedustelun kohteista ehdotetaan säädettäväksi sotilastiedustelulakiehdotuksen 4 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan tiedustelumenetelmällä saadaan hankkia tietoa seuraavasta toiminnasta, jos toiminta on luonteeltaan sotilaallista: 1) vieraan valtion asevoimien ja niihin rinnastuvien järjestäytyneiden joukkojen toiminta ja toiminnan valmistelu; 2) Suomen maanpuolustukseen kohdistuva tiedustelutoiminta; 3) joukkotuhoojien suunnittelu, valmistaminen, levittäminen ja käyttö; 4) vieraan valtion sotatarvikkeiden kehittäminen ja levittäminen; 5) kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta uhkaava kriisi; 6) kansainvälisten kriisinhallintaoperaatioiden turvallisuutta uhkaava toiminta; 7) Suomen kansainvälisen avun antamisen ja kansainvälisen muun toiminnan turvallisuutta uhkaava toiminta.

Lisäksi tiedustelumenetelmällä saadaan 4 §:n 2 momentin mukaan hankkia tietoa vieraan valtion toiminnasta tai muusta sellaisesta toiminnasta, joka voi vaarantaa Suomen maanpuolustusta tai vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja. Säännöksen perustelujen mukaan momentissa lueteltu toiminta olisi luonteeltaan Suomen kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaa toimintaa, joka ei yksiselitteisesti ole sotilaallista toimintaa. Esimerkiksi maanpuolustusta vakavasti uh-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

kaava toiminta voi aiheutua laajamittaisesta ja pitkäkestoisesta hyökkäyksestä tietoverkkoihin Suomen energiahuoltojärjestelmän lamauttamiseksi.

Puolustusvaliokunnan saaman selvityksen mukaan 4 §:n 1 momentissa mainitut kohdat eivät välttämättä ole toisiaan poissulkevia, ja ne voivat olla myös limittäisiä ja tulla tarkasteluun yhtä aikaa. Valiokunta toteaa, että pykälän 1 momentin 1 kohdassa on mainittu vieraan valtion lisäksi vieraaseen valtioon rinnastuva järjestäytynyt joukko. Säännöksen perustelujen mukaan vieraaseen valtioon rinnastuvaa joukkoa on arvioitava sen perusteella, miten järjestäytynyttä toiminta on, mitkä ovat joukon käytössä olevat resurssit ja minkälaista toiminta on kokonaisuutena arvioituna.

Valiokunta toteaa, että sotilastiedustelusta annetun lakiehdotuksen 4 §:n luettelo sotilastiedustelun kohteista on pitkälti yhteneväinen siviilitiedustelun kohdelistan kanssa (poliisilain muuttamista koskevan lakiehdotuksen 5 a luvun 3 §). Valiokunta korostaa, että samanlainen toimintakenttä korostaa tarvetta sovittaa yhteen siviili- ja sotilastiedusteluviranomaisten toimintaa. Sotilastiedustelulakiehdotuksessa on säännös yhteistyöstä suojelupoliisin kanssa (16 § Yhteistyö suojelupoliisin kanssa). Pykälän mukaan sotilastiedusteluviranomaisten on toimittava yhteistyössä suojelupoliisin kanssa tiedusteluviranomaisten tehtävien tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi sekä annettava suojelupoliisille tässä tarkoituksessa tarpeellisia tietoja sen estämättä, mitä salassapitovelvollisuudesta säädetään. Valiokunta huomauttaa, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 70 §:n (Tietoliikennetiedustelun tekninen toteuttaminen suojelupoliisin puolesta) mukaan Puolustusvoimien tiedustelulaitos toteuttaa tietoliikennetiedustelun teknisen toteuttamisen myös suojelupoliisin puolesta. Pykälän 3 momentissa on valiokunnan mielestä tärkeä ja tarpeellinen rajausta siitä, että Puolustusvoimien tiedustelulaitos ei saa tietoliikennetiedustelun teknisessä toteuttamisessa suojelupoliisin puolesta selvittää viestin sisältöä.

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 16 §:n perusteluissa tuodaan valiokunnan mielestä aivan oikein esiin se näkökulma, etteivät sotilaalliset tai Suomen kansalliseen turvallisuuteen kohdistuvat uhat välttämättä ole itsestään selvästi sotilastiedustelun tai siviilitiedustelun tiedonhankinnan ensisijaisia kohteita. Uhat saattavat olla luonteeltaan sellaisia, että niistä saattaa muodostua esimerkiksi sotilaallisia uhkia ajan kuluessa. Siksi tiedusteluviranomaisten on voitava saumattomasti vaihtaa tietoa ja siirtää tiedustelutehtävä tarvittaessa toiselle viranomaiselle. Perusteluissa tuodaan myös esiin, että yhteistyössä on erityistä huomiota kiinnitettävä siihen, että tiedustelu pidetään erillään rikosperusteisesta toiminnasta, koska toimivaltuuksien käyttötarkoitus ja edellytykset poikkeavat merkittävästi toisistaan. Valiokunta pitää tätä näkökulmaa erittäin tärkeänä ja huomauttaa, että sotilastiedustelulakiehdotuksessa on tästä asiasta niin sanotut palomuurisäännökset 76 ja 77 §:ssä.

Sotilastiedustelun ohjaus ja seuranta valtiojohdon toimesta

Sotilastiedustelutoiminnan vuosittaiset painopisteet käsittelee valmistelevasti tasavallan presidentin ja ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan (TP-UTVA) yhteinen kokous (12 § Sotilastiedustelun ohjaus ja johtaminen). Säännöksen perustelujen mukaan painopisteiden asettamisessa on kyse ylätasoin linjauksista eli siitä, mistä sotilastiedustelun tulee hankkia tietoa seuraavan vuoden aikana. Tarvittaessa painopisteitä voidaan käsitellä valmistelevasti myös useammin. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan painopisteiden asettamisessa ei ole kyse operatiiv-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

visesta päätöksenteosta. Painopisteiden tai painopisteisiin pohjautuvien tietopyyntöjen pohjalta pääesikunnan tiedustelupäällikkö laatii tiedustelutehtävän, joka olisi konkreettisempaa kohteiden rajaamista, esimerkiksi osoittamalla sotilastiedusteluviranomaiselle tietty maantieteellinen alue tai ilmiö, josta hankitaan tietoa. Tiedustelutehtävän pohjalta sotilastiedusteluviranomainen suorittaa operatiiviset toimet tiedonhankkimiseksi parhaaksi katsomillaan tiedustelumenetelminä analysoiden tämän jälkeen saamansa tiedon.

Säännöksen perusteluissa todetaan lisäksi, että painopisteillä tarkoitetaan käytännössä Suomelle ulko- ja turvallisuuspoliittisesti merkittäviä pitkäaikaisia kehityslinjoja, joista tarvitaan tarkempaa tietoa ylimmän valtiojohdon päätöksenteon tueksi. Painopisteet voivat kohdistua esimerkiksi tiettyyn alueeseen tai tiettyyn asiakokonaisuuteen. Kyseessä eivät ole yksittäiset sotilaalliset uhkat tai toiminta taikka yksittäiset Suomen kansallista turvallisuutta vaarantavat uhkat. Painopisteisiin voivat perustelujen mukaan toisaalta vaikuttaa myös lyhytaikaiset tapahtumat ja kehityskulut. Jos tällaisilla kehityskuluilla on vaikutuksia, painopisteitä voidaan tarvittaessa mukauttaa käsittelemällä uudet painopisteet valmistelevasti TP-UTVA:n kokouksessa.

Sotilastiedustelusta annetaan vähintään kerran vuodessa taikka puolustusministeriön omasta aloitteesta puolustusministeriön selvitys 12 §:n 1 momentissa tarkoitetuista painopisteistä tasavallan presidentin ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan yhteiselle kokoukselle (15 § Sotilastiedustelun seuranta). Säännöksen perustelujen mukaan annettavassa selvityksessä ei ole kyse laillisuusvalvonnasta, vaan TP-UTVA:n yhteisen kokouksen valmistelevasti käsittelemien painopisteiden perusteella käynnistetyn tiedonhankinnan tuloksista. Selvityksessä voidaan käydä läpi esimerkiksi Suomen turvallisuustilannetta ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tällä menettelyllä varmistetaan ylimmän valtiojohdon tietoisuus Suomen turvallisuusympäristöstä ja siinä tapahtuneista muutoksista.

Sotilastiedustelun seurantaa koskevan pykälän 2 momentin mukaan pääesikunta antaa lisäksi vuosittain tai puolustusministeriön sitä pyytäessä useamminkin selvityksen puolustusministeriölle sotilastiedustelutoiminnasta, sen laadusta ja laajuudesta sekä kohdentumisesta. Säännöksen perustelujen mukaan puolustusministeriön saaman selvityksen on oltava kattavampi kuin TP-UTVA:n kokoukselle annettava selvitys. Puolustusministeriölle annettavasta selvityksestä on käytävä ilmi kaikki TP-UTVA:n valmistelevasti käsittelemien painopisteiden nojalla toteutetut tiedustelutehtävät ja painopisteiden perusteella annetut vastaukset eri viranomaisten tietopyyntöihin.

Puolustusvaliokunta pitää esitettyä ohjaus- ja seurantamallia toimivana. Malli korostaa valiokunnan mielestä oikealla tavalla TP-UTVA:n keskeistä ohjaavaa roolia sotilastiedustelun ylätason painopisteiden asettelussa, mikä on järkevää myös sitä taustaa vasten, että TP-UTVA:n jäsenet ovat keskeisiä tiedustelutietoa hyödyntäviä toimijoita. Valiokunta pitää tärkeänä, että TP-UTVA:n ohjaava rooli sotilastiedustelutoiminnan painopisteiden asettamisessa toteutuu täysimääräisesti heti uusien toimivaltuuksien astuttua voimaan. Tässä yhteydessä valiokunta huomauttaa, että sisäministerin olisi luontevaa olla TP-UTVA:n pysyvä jäsen ulko- ja puolustusministerin lailla. Tällä hetkellä sisäministeri osallistuu asian käsittelyyn valiokunnassa silloin, kun käsitellään hänen toimialaansa liittyviä kysymyksiä. Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden rajapinnan hämärtyessä on valiokunnan mielestä koko ajan yhä vaikeampaa arvioida kansallisen turvallisuuden saralla toimivien ministeriöiden toimikenttien tarkkoja rajoja. Myös hallintovaliokunnan an-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

tamassa lausunnossa (HavL 42/2018 vp) tuodaan esiin, että sisäinen ja ulkoinen turvallisuus liittymättä yhtä vahvemmin toisiinsa.

Tiedustelutoiminnan yhteensovittaminen ja sotilastiedusteluviranomaisten yhteistyö muiden viranomaisten ja yhteisöjen kanssa

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 14 §:ssä säädetään tiedustelutoiminnan yhteensovittamisesta. Sotilas- ja siviilitiedustelutoimintaa sovitetaan yhteen tasavallan presidentin, valtioneuvoston kanslian, ulkoasiainministeriön, puolustusministeriön ja sisäministeriön kesken sekä tarvittaessa muiden ministeriöiden ja viranomaisten kesken. Jos sotilastiedustelulla arvioidaan olevan ulko- ja turvallisuuspoliittisia vaikutuksia, asia on valmistelevasti käsiteltävä edellä mainittujen toimijoiden kesken.

Ulkoasiainvaliokunta korostaa lausunnossaan (UaVL 6/2018 vp) yhteensovittamismenettelyn tärkeyttä todeten sen merkityksen korostuvan erityisesti ulkomaantiedusteluun liittyvissä kysymyksissä. Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että kynnys asian viemisestä edellä mainittujen toimijoiden koordinoitavaksi pidetään matalana, jos tiedusteluviranomaiset arvioivat, että tiedustelutoiminta tulisi sisältämään ulko- ja turvallisuuspoliittisia herkkyyksiä. Yhteensovittamismenettelyä on ulkoasiainvaliokunnan mielestä myös hyödynnettävä sen varmistamiseksi, että estetään tiedustelun kautta saadun tiedon siiloutuminen ja varmistetaan, että poliittisilla päättäjillä on käytettävissään samat tiedot yhteisen tilannekuvan ja analyysin muodostamiseksi kulloisessakin tilanteessa. Puolustusvaliokunta yhtyy ulkoasiainvaliokunnan arvioon ulkomaan tiedusteluun liittyvistä mahdollisista ulko- ja turvallisuuspoliittisista herkkyyksistä ja asioiden laajapohjaisesta valmistelusta. Erityisen tärkeää laajapohjainen valmistelu on valiokunnan mielestä tiedustelutoiminnan käynnistysvaiheessa tiedustelutoiminnan hakiessa muotojaan.

Puolustusvaliokunta korostaa, että tulokellinen tiedustelutoiminta edellyttää tiivistä yhteistyötä paitsi suojelupoliisin ja pääesikunnan tiedusteluosaston kesken tarvittaessa myös muiden toimijoiden kanssa. Valiokunta toteaa, että sotilastiedusteluviranomaisten yhteistyötä muiden viranomaisten ja yhteisöjen kanssa koskee sotilastiedustelulakiehdotuksen 17 §. Pykälän 1 momentin mukaan sotilastiedusteluviranomaisen on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa sotilastiedustelun tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että sotilastiedusteluviranomainen voi tehtävänsä toteuttamiseksi toimia yhteistyössä yhteisöjen kanssa sekä luovuttaa muille viranomaisille ja yhteisöille salassapitosäännösten estämättä tietoja, jos tietojen luovuttaminen on välttämätöntä maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Pykälän 3 momentin mukaan tietojen luovuttamisesta rikostorjuntaan säädetään sotilastiedustelulakiehdotuksen 76 ja 77 §:ssä.

Yhteistyöstä muiden viranomaisten ja yhteisöjen kanssa koskevan säännöksen perusteluissa tuodaan esiin, että viranomaisten välisen yhteistyön toimivuudella on keskeinen merkitys sotilastiedustelun tavoitteiden toteutumisessa. Yhteistyön piiriin kuuluvat tietojärjestelmien kehittäminen, tilannekuvan muodostaminen turvallisuusuhkista ja toimintaympäristön muutoksista, yhteiset toimintasuunnitelmat, keskinäinen virka-apu ja koulutusyhteistyö. Sotilastiedusteluviranomaisen kannalta keskeisiä viranomaisia ovat perustelujen mukaan etenkin rajavartiolaitos ja Tulli. Sotilastiedusteluviranomaisen ja yhteisöjen välinen yhteistyö voisi taas liittyä esimerkiksi yritysten turvallisuuteen ja yritysvakoilun estämiseen. Näissä tilanteissa tulisi perustelujen mu-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

kaan ottaa huomioon myös se, mikä on yrityksen asema maanpuolustuksen kannalta ja osallistuu yritys esimerkiksi yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen tuottamiseen.

Suojelupoliisin kanssa tehtävän yhteistyön lisäksi puolustusvaliokunta korostaa erityisesti sotilastiedusteluviranomaisten yhteistyötä Kyberturvallisuuskeskuksen ja rajavartiolaitoksen kanssa. Rajavartiolaitos ylläpitää tilannekuvaa toimintaympäristöstä ja sen kehittymisestä. Rajavartiolaitoksen korkeaa valmiutta, toimivaltuuksia ja suorituskykyä hyödynnetään puolustusjärjestelmän tukena alueellisen koskemattomuuden valvonnassa ja turvaamisessa, ja tilanteen niin edellyttäessä rajajoukkoja liitetään puolustusvoimiin.

Sotilastiedustelun tiedustelumenetelmät

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 4 luvussa säädetään sotilastiedusteluviranomaisen käytössä olevista tiedustelumenetelmistä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tiedustelumenetelmät vastaavat pääosin poliisilain 5 luvussa säädettyjä salaisia tiedonhankintakeinoja. Näistä käytössä ovat tarkkailu, suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta, tekninen laitetarkkailu, telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, tukiasematietojen hankkiminen, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen, peitetoiminta, valeosto ja tietolähdetoiminta. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että valtiosääntöoikeudellisesti sotilastiedustelun merkittävin toimivaltuus on tietoliikenteeseen kohdistuva tiedustelu, josta ehdotetaan säädettäväksi sotilastiedustelulain 63—70 §:ssä.

Erityisesti sotilastiedustelulle säädettäviä toimivaltuuksia ovat radiosignaalitiedustelu (58 §) ja ulkomaan tietojärjestelmätiedustelu (60 §). Puolustusvaliokunnan saaman selvityksen mukaan radiosignaalitiedustelusta ehdotetaan säädettäväksi nimenomaisesti oikeusjärjestelmän kehityksen asettamista vaatimuksista johtuen. Radiosignaalitiedustelu kohdistuu joko Suomen alueelle tulevaan tai Suomesta lähtöisin olevaan radiosignaaliin, jonka lähettävä tai vastaanottava laite on Suomen rajan ulkopuolella. Säännöksen perustelujen mukaan keskeisiä radiosignaalien käyttäjiä ovat sotilaalliset toimijat omassa operatiivisessa viestinnässään ja johtamisjärjestelmissä. Lisäksi esimerkiksi ohjuksien liikkuminen perustuu keskeisesti radiosignaaleihin. Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan radiosignaalitiedustelusta on tarkoituksenmukaista säätää nimenomaisesti sen merkittävyyden kannalta puolustusvoimille.

Ulkomaan tietojärjestelmätiedustelua koskevan säännöksen (60 §) perustelujen mukaan sotilastiedusteluviranomainen voi tunkeutua Suomen rajojen ulkopuolella olevaan tietojärjestelmään ja -verkkoon tiedonhankintatarkoituksessa Suomesta käsin. Tiedonhankinta tapahtuisi tietoteknisin menetelmin. Tietojärjestelmätiedustelussa ei ole kyse hyökkäyksellisestä toiminnasta, jonka tarkoituksena on puuttua kohdejärjestelmän toiminnallisuuteen, vaan kyse on tietojärjestelmän sisältämien, tietojärjestelmään tallennettavien ja tietojärjestelmällä tuotettavien tietojen hankinnasta. Säädetystä toimivaltuudesta ei aiheudu suomalaisille yksityisille toimijoille velvoitetta asentaa ohjelmistoihin ja laitteistoihin niin sanottuja takaportteja, eivätkä yksityiset toimijat olisi velvollisia luovuttamaan salausavaimia tiedusteluviranomaisille. Säännöksen perusteluissa todetaan edelleen, että operaatioihin voi liittyä ulkopoliittisia näkökohtia, jotka vaativat tarkkaa harkintaa. Valiokunta yhtyy tähän arvioon.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että merkittävä osa ehdotetuista sotilastiedustelun toimivaltuuksista pitäisi laissa säätää siviilitiedusteluviranomaiselle, joka voisi sotilastiedusteluviranomaisen pyynnöstä suorittaa sen tarvitsemia toimenpiteitä virka-apuna. Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että salaisen tiedonhankinnan toimivaltuuksista on nykyisin säädetty näin. Puolustusvaliokunnan on perustuslakivaliokunnan mielestä arvioitava vielä toimivaltuuskohtaisesti toimivaltaista viranomaista.

Puolustusvaliokunta toteaa, että sotilastiedustelutoimivaltuuksien käyttäminen vaatii sekä syvällistä sotilastiedustelun että Puolustusvoimien toiminnan tuntemista, suojelupoliisilla ei ole tällaista osaamista. Valiokunnan mielestä on myös selvää, että viranomaisen lakisääteisen tehtävän toteuttaminen tulee aina ensisijaisesti suorittaa vastuuviranomaisen toimesta ja lähtökohtaisesti omin resurssein. Virka-apu on luonteeltaan tilapäistä, ja virka-aputehtävät liittyvät ensisijaisesti tehtäviin, jotka edellyttävät esimerkiksi sellaista kalustoa tai kykyä, jota pyytävällä viranomaisella ei ole. Puolustusvaliokunta pitää lähtökohtaisesti omituisena tilannetta, jos toimivaltainen viranomainen ei selviä omin resurssein normaaliolojen lakisääteisistä tehtävistään. Sotilastiedustelun osalta kyse ei ole tällaisesta tilanteesta: Puolustusvoimat on mitoittanut resurssinsa siten, että kaikki haetut uudet tiedustelutoimivaltuudet voidaan toteuttaa omin voimavaroin.

Tiedustelumenetelmien käyttöä arvioitaessa on valiokunnan mielestä huomioitava myös operaatioturvallisuus, sillä virka-avun varaan rakennettavat toimivaltuudet voivat vaarantaa tiedusteluoperaatioiden operaatioturvallisuutta. Lisäksi esimerkiksi tietolähdetoiminnassa tietolähteen turvallisuuden takaaminen ja vastuutaho ei valiokunnan mielestä voi jakautua kahdelle viranomaiselle riippuen siitä, mitä menetelmiä kulloinkin käytetään. Valiokunta huomauttaa, että tiedusteluoperaatiot voivat myös olla hyvinkin pitkäkestoisia, jolloin virka-avun varaan rakentuva tiedustelumenetelmän käyttö ei ole kestäväällä pohjalla. Yhteenvetona edellisestä puolustusvaliokunta toteaa, että sotilastiedusteluviranomaiset tarvitsevat kaikkia sotilastiedustelulakiehdotuksessa haettavia toimivaltuuksia eikä niiden toteuttamista voida rakentaa virka-apujärjestelyn varaan.

Tiedustelumenetelmän käytön yleisiä edellytyksiä koskee 11 §. Pykälän 1 momentin mukaan tiedustelumenetelmän käytön yleisenä edellytyksenä on, että tiedustelumenetelmän käytöllä voidaan perustellusti olettaa saatavan tietoa tiedustelutehtävän kannalta. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan kyse on niin sanotusta perustellusta tuloksellisuusodotuksesta. Tiedustelumenetelmän käytön hyödyllisyys on perusteltava yksittäistapauksellisesti niin, että ulkopuolinen tarkastelija voi päätyä samaan lopputulokseen. Perustelu voi liittyä esimerkiksi siihen, miksi nimenomaan tiettyä henkilöä tai henkilöryhmää tulee voida tarkkailla ja miksi näin tekemällä pystytään oletetusti saamaan hyödyllistä tietoa. Pykälän 2 momentin mukaan, jos tiedustelumenetelmän käytön kohteena on muu kuin valtiollinen toimija, teknistä kuuntelua, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, viestiin kohdistuvaa jäljentämistä, viestiin kohdistuvaa lähetyksen jäljentämistä, ulkomaan tietojärjestelmätiedustelua ja tietoliikennetiedustelua saadaan käyttää tiedon hankkimiseksi 4 §:n 2 momentissa tarkoitettusta toiminnasta vain, jos toiminta vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta. Pykälän 4 momentissa säädetään siitä, että tiedustelumenetelmän käyttö on lopetettava ennen päätöksessä tai luvassa mainitun määräajan päättymistä heti, kun käytön tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole.

Palomuurisäännökset tiedustelumenetelmin kerätyn tiedon luovuttamisesta

Sotilastiedustelua koskevassa lakiehdotuksen 76 ja 77 §:ssä on eritelty tilanteita, joissa tiedustelumenetelmin saatua tietoa voidaan luovuttaa rikosten selvittämiseen ja estämiseen. Lakiehdotuksen 76 §:ssä säädetään rikosepäilystä ilmoittamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan sotilastiedusteluviranomaisen on ilman aiheutonta viivytystä ilmoitettava keskusrikospoliisille, jos tiedustelumenetelmän käytön aikana ilmenee, että voidaan olettaa tehdyksi sellainen rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Ilmoitusta saadaan pääesikunnan tiedustelupäällikön päätöksellä siirtää enintään vuodeksi kerrallaan, jos se on välttämätöntä maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Pykälän 2 momentin mukaan sotilastiedusteluviranomainen saa ilmoittaa tehdystä rikoksesta keskusrikospoliisille, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta.

Pykälän perustelujen mukaan 1 ja 2 momentissa tarkoitettu ilmoitus ei vaikuta tiedustelumenetelmän käytön jatkamiseen, jos sen käytön edellytykset ovat edelleen olemassa. Sotilastiedustelun kohteena olevan toiminta saatetaan naamioida rikolliseksi toiminnaksi, jolloin tiedustelun kohteista on edelleen voitava hankkia tietoa. Tiedustelutoiminta ei tyhjenny rikosvastuun toteutumiseen. Pykälän 4 momentin mukaan säännöksessä tarkoitettujen ilmoitusten keskusrikospoliisille tekee tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies. Säännöksen perustelujen mukaan tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneillä sotilaslakimiehillä ja muilla virkamiehillä voidaan katsoa olevan riittävä osaaminen sen arvioimiseen, onko kyseessä jo tapahtunut rikos vai ei.

Pykälässä 77 säädetään ilmoittamisesta ja tiedon luovuttamisesta eräissä tapauksissa. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että sotilastiedusteluviranomaisen on viipymättä ilmoitettava toimivaltaiselle viranomaiselle, jos tiedustelumenetelmän käytön aikana ilmenee, että hankkeilla on sellainen rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, ja rikos on vielä estettävissä. Pykälän 2 momentin mukaan tiedustelumenetelmän käytöllä saatua tietoa saa luovuttaa toimivaltaiselle viranomaiselle sellaisen rikoksen estämiseksi, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Lupa-asoiden käsittely käräjäoikeudessa

Valiokunta toteaa, että useiden sotilastiedustelussa käytettävien tiedustelumenetelmien käyttöön otto edellyttää tuomioistuimen lupaa. Tuomioistuinkontrollin tarkoituksena on varmistua siitä, että tiedustelutoimintaa harjoitetaan lainmukaisesti ottaen huomioon kaikille tiedustelumenetelmille säädetyt yleiset periaatteet ja edellytykset sekä asianomaiselle tiedustelumenetelmälle säädetyt erityiset edellytykset samoin kuin perus- ja ihmisoikeuksien asettamat vaatimukset. Laki-valiokunta toteaa lausunnossaan (LaVL 31/2018 vp), että edellytys tuomioistuimen antamasta luvasta on keskeinen oikeusturvan tae, minkä vuoksi on olennaista, että tuomioistuinkontrolli on todellista ja perusteellista. Tämän vuoksi tuomioistuimen tulee saada riittävät tiedot lupavaatimuksen arvioimiseksi. Tiedusteluviranomaisella on velvollisuus antaa tuomioistuimelle tällaiset tiedot sekä näyttövelvollisuus siitä, että tiedustelumenetelmän käytölle säädetyt yleiset periaatteet sekä yleiset ja erityiset edellytykset täyttyvät.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Tiedustelumenetelmää koskeva lupa-asia käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa (113 § Menettelytuomioistuimessa). Pykälän 2 momentin mukaan vaatimus tiedustelumenetelmän käytöstä on tehtävä kirjallisesti. Tiedustelumenetelmän käyttöä koskeva vaatimus on otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Säännöksen 3 momentin mukaan asia on ratkaistava kiireellisesti. Käsitteily voidaan pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jos käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

Menettelyä tuomioistuimessa koskevan pykälän 4 momentin mukaan tiedustelumenetelmää koskevan päätöksen sisällöstä säädetään tiedustelumenetelmäkohtaisesti 4 luvussa. Esimerkiksi telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättämisen osalta (34 §) tuomioistuimelle esitettävässä lupavaatimuksessa on esitettävä 1) toimenpiteen perusteena oleva tiedustelu-tehtävä; 2) toimenpiteen kohteena oleva henkilö, teleosoite tai telepäätelaitte; 3) tosiseikat, joihin telekuuntelun tai tietojen hankkimisen telekuuntelun sijasta edellytykset ja kohdistaminen perustuvat; 4) telekuuntelua tai tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta koskevan luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella; 5) telekuuntelua tai tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta johtava ja valvova tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies; 6) mahdolliset telekuuntelun tai tietojen hankkimisen telekuuntelun sijasta rajoitukset ja ehdot.

Tuomioistuinlupaa edellyttäviä tiedustelumenetelmiä ovat telekuuntelu ja tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, tukiasematietojen hankkiminen, tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta, tekninen laitetarkkailu, paikkatiedustelu ja tietoliikennetiedustelu. Lupa näihin tiedustelumenetelmiin voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan lukuun ottamatta telekuuntelua ja sen sijasta toimitettavaa tietojen hankkimista, jos kohteena on henkilö. Näissä tilanteissa lupa voidaan antaa enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan esitetty tiedustelumenetelmän käytön enimmäisaika vastaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössään esittämiä linjauksia. Valiokunta toteaa, että säännöksissä ehdotettu 6 kuukauden lupa-aika ei automaattisesti tarkoita sitä, että lupa haetaan aina kuudeksi kuukaudeksi tai että se tulee myöntää kuuden kuukauden määräajaksi. Suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteen mukaista harkintaa edellyttää säännöksessä oleva ilmaisu enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Kuuden kuukauden määräaika ei ole myöskään ehdoton siltä osin, että sotilastiedusteluviranomaisen olisi tosiasiallisesti käytettävä tiedustelumenetelmää tämän kuusi kuukautta.

Sotilastiedustelun valvonnasta

Valiokunta toteaa, että tiedustelumenetelmien käyttö perustuu aina viranomaispäätökseen. Päätöksentekijänä on aina joko tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies, tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt muu virkamies, pääesikunnan tiedustelupäällikkö tai tuomioistuin. Edellä tarkoitetut tahot suorittavat tiedustelumenetelmien käytön valvontaa ennakollisesti. Tiedustelumenetelmien käyttöä valvoo aina ensisijaisesti lähiesimies, kuten asianlaita on muussakin viranomaistoiminnassa. Sotilastiedustelutoimintaa kokonaisuudessaan valvovat pääesikunnan päällikkö ja puolustusvoimien asessori, joiden suorittamaa valvontaa täydentää puolustusministeriön harjoittama valvonta.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Puolustusvaliokunta yhtyy hallintovaliokunnan arvioon siitä, että tiedustelutoimivaltuuksien on oltava tasapainossa oikeusturvan kanssa. Valvonnalla on huolehdittava, että yhteiskunnan suojakseen viranomaisille antamia tehtäviä ja velvoitteita hoidetaan lainsäädäntöä noudattaen sekä että myös niiden hoitamiseen annettuja toimivaltuuksia käytetään säännösten puitteissa asianmukaisesti.

Valiokunta huomauttaa, että jo voimassa olevan lainsäädännön mukainen viranomaistoiminnan valvonta säilyy ennallaan. Eduskunnan oikeusasiamies, valtioneuvoston oikeuskansleri ja tietosuojavaltuutettu suorittavat jatkossakin valvontatehtäviään, joiden alaan myös sotilastiedustelu kuuluu jatkossa. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin valvoo osaltaan Suomen lainsäädännön ihmisoikeussopimuksen mukaisuutta. Tärkeänä valvontaa helpottavana mekanismina on sotilastiedusteluviranomaisen velvollisuus laatia pöytäkirja ilman aiheetonta viivytystä tiedustelumenetelmän käytöstä (109 §). Pöytäkirja ja siihen tarkasti merkityt tiedot edesauttavat valiokunnan näkemyksen mukaan merkittävästi tiedusteluvalvontavaltuutetun suorittamaa laillisuusvalvontaa. Riippumattoman tiedusteluvalvontavaltuutetun lisäksi eduskuntaan perustetaan tiedusteluvalvontavaliokunta suorittamaan parlamentaarista valvontaa. Perustuslakivaliokunta on tarkastellut tarkemmin parlamentaariseen ja laillisuusvalvontaan liittyviä kysymyksiä esityksistä antamissaan mietinnöissä (PeVM 9/2018 vp ja PeVM 10/2018 vp).

Puolustusvaliokunta toteaa, että tiedusteluviranomaisten valvonnan toteuttaminen voidaan nähdä myös laajempänä kysymyksenä kuin tiettyjen orgaaneiden tekemänä laillisuusvalvontana tai parlamentaarisenä valvontana. Valvontaa suorittavat välillisesti myös kansalaiset, tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoituksen saaneet henkilöt, tiedotusvälineet, kansalaisjärjestöt sekä kansanedustajat. Eri valvontamuodot täydentävät toisiaan ja muodostavat yhdessä tehokkaan valvonnan kokonaisuuden. Puolustusvaliokunta korostaa tarvetta parlamentaarista valvontaa tekevän tiedusteluvalvontavaliokunnan ja laillisuusvalvontaa tekevän tiedusteluvalvontavaltuutetun tiiviiseen yhteistyöhön.

Puolustusvaliokunta toteaa, että Suomessa ei ole sellaista parlamentaarista valvontaelintä, jonka laissa säädettyinä nimenomaisena tai yksinomaisena tehtävänä on valvoa tiedustelutoimintaa. Eduskunnan valiokunnista perustuslaki-, ulkoasiain-, hallinto- ja puolustusvaliokunnat ovat muun toimintansa ohessa yhteydessä suojelupoliisiin ja sotilasviranomaisiin ja saavat tietoja myös tiedustelutoiminnasta. Valiokuntien harjoittama tiedustelutoiminnan seuranta on kuitenkin nykyisellään melko yleispiirteistä. Käytännössä valiokunnat saavat aika ajoin tiedusteluviranomaisilta erilaisia kansalliseen turvallisuuteen liittyviä katsauksia, joiden kokoamisessa on hyödynnetty erilaisia tiedonhankintamenetelmiä. Toiminta ei siis nykymuodossaan vastaa tiedustelutoiminnan parlamentaariselle valvonnalle asetettuja tavoitteita.

Puolustusvaliokunta korostaa, ettei uuden tiedusteluvalvontavaliokunnan perustaminen saa vaikuttaa olemassa olevien erikoisvaliokuntien nykyiseen kanssakäymiseen ministeriöiden ja tiedusteluviranomaisten kanssa. Puolustusvaliokunta huomauttaa, että tiedusteluvalvontavaliokunnan työn yhteensovittamisessa muun valiokuntatyön kanssa voi syntyä ongelmatilanteita, jos useampi valiokunta ottaa käsiteltäväkseen asian, joka on jo valmisteltavana toisessa valiokunnassa. Kun tiedusteluvalvontavaliokunta keskittyy tiedustelun valvontaan ja varsinaiset toimialavaliokunnat lainsäädäntöön, toimintaedellytyksiin ja tiedusteluviranomaisten toimintaan, voidaan välttää tai ainakin rajoittaa päällekkäisyyksiä ja siitä johtuvia mahdollisia erilaisia kannanottoja.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Eduskunnan valiokuntien toiminnan ja tietojensaantioikeuksien avulla eduskunta saa tietoja tiedustelutoiminnasta. Perustuslain 47 §:n mukaan eduskunnalla on oikeus saada valtioneuvostolta asioiden käsittelyssä tarvitsemansa tiedot. Asianomaisen ministerin tulee huolehtia siitä, että valiokunta tai eduskunnan muu toimielin saa viipymättä tarvitsemansa viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tiedot. Valiokunnalla on lisäksi oikeus saada valtioneuvostolta tai asianomaiselta ministeriöltä selvitys toimialaansa kuuluvasta asiasta. Valiokunta voi selvityksen johdosta antaa asiasta lausunnon valtioneuvostolle tai ministeriölle.

Peitetoiminnasta ja valeostosta päättäminen

Peitetoiminnasta ehdotetaan säädettäväksi 1. lakiehdotuksen 41—43 §:ssä ja valeostosta 45—48 §:ssä. Peitetoiminnan määritelmä on 41 §:ssä seuraava: tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa taikka henkilöryhmään tai sen toimintaan kohdistuvaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä soluttautumista, jossa tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi käytetään väärää, harhauttavaa tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä tai valmistetaan ja käytetään väärää asiakirjoja. Säännöksen perustelujen mukaan peitetoiminnan kohteena saattaisi olla esimerkiksi soluttautuminen vieraan valtion sotilaslaitoksen toimijan joukko-osastoon. Valeostolla taas tarkoitetaan 45 §:n mukaan sotilastiedusteluviranomaisen tekemää esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on saada sotilastiedusteluviranomaisen haltuun tai löytää tiedustelutehtävään liittyvä esine, aine tai omaisuus.

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että EIT on lähtökohtaisesti pitänyt tuomioistuinvaihtoa parhaana takeena turvata tiedustelumenetelmien asianmukainen ja puolueeton käyttäminen sekä välttää mielivaltaista menetelmien käyttämistä ja kohdentamista. Tämä puoltaisi kaikkien sotilastiedustelumenetelmien käyttämisestä päättämisen uskomista riippumattomalle tuomioistuimelle. Perustuslakivaliokunta kiinnittää erityisesti huomiota siihen, että peitetoiminnan ja valeoston käyttämisestä ei sotilastiedustelulakiehdotuksen 43 ja 46 §:n mukaan päätä tuomioistuin, vaan pääesikunnan tiedustelupäällikkö. Tämä ei ole perustuslakivaliokunnan mielestä asianmukainen eikä mainittujen menetelmien käyttöön liittyvät perus- ja ihmisoikeusnäkökohdat riittävästi huomioon ottava ratkaisu.

Puolustusvaliokunta toteaa, että peitetoimintaa ja valeostoa koskevan päätöksenteon osoittaminen pääesikunnan tiedustelupäällikölle vastaa päätöksentekotasoltaan sitä, mitä samasta asiasta ehdotetaan säädettäväksi siviilitiedustelun puolella (1. lakiehdotus poliisilain muuttamisesta, 32 ja 36 §); siviilitiedustelussa näiden menetelmien käytöstä päättää suojelupoliisin päällikkö.

Valiokunnan puolustusministeriöltä saaman selvityksen mukaan peitetoiminnassa on lähtökohtaisesti kyse pitkäkestoisesta ja erittäin sensitiivisistä tapahtumista, jossa korostuu korkean luottamuksen saavuttamisen tärkeys. Peitetoiminnasta tietojen määrää on siksi tärkeää rajoittaa minimiin peitetoimintaa suorittavan tahon hengen ja turvallisuuden takaamiseksi. Toiminnan herkyys korostuu etenkin tilanteissa, joissa sotilastiedusteluviranomaisen virkamies henkilökohtaisesti hankkii tietoja toiselta henkilöltä tai muusta kohteesta.

Päätös peitetoiminnasta ja valeostosta voidaan antaa enintään 6 kuukaudeksi kerrallaan, eli pitkäkestoisen tiedusteluoperaation aikana tulee tehdä useita päätöksiä. Päätös peitetoiminnasta on

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

tehtävä kirjallisesti, ja päätöksessä on kerrottava yksityiskohtaiset perusteet menetelmän käytölle (43 §, 3 mom. ja 46 §, 3 mom.). Tuomioistuimen päätöksenteko tulisi peitetoiminnan osalta kyseeseen ainoastaan Suomen alueella tapahtuvassa peitetoiminnassa, joka olisi käytännössä poikkeuksellista, yllätyksellistä ja lyhytkestoista.

Puolustusministeriö on viitannut edellä mainittuihin seikkoihin myös valeoston päätöksentekotason osalta. Valeostossa on kyse epäsovinnaisesta toimivaltuudesta, jossa tiedusteluvirkamiehellä on oikeus toimia vastoin joitain rikosoikeudellisia kieltoja ilman virkavastuuta. Valeoston tarkoituksena ei ole suorittaa siviilioikeudellista oikeustointa sinänsä, vaan hankkia tietoa kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta. Valeosto on suoritettava suorittajan identiteettiä salaten.

Valiokunta huomauttaa, että muulla kuin Suomessa toteutettavasta sotilastiedustelusta ja tiedustelumenetelmien käytöstä päättää joka tapauksessa pääesikunnan tiedustelupäällikkö (62 §, 2 mom.). Valiokunta toteaa lisäksi, että tiedusteluvalvontavaltuutetun jälkikäteinen oikeudellinen valvonta kattaa paitsi tuomioistuimen päättämät tiedustelumenetelmät, myös kaikkien tiedustelumenetelmien käytön. Valvonta on siten kaiken kattavaa. Valiokunta huomauttaa, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 105 §:ssä edellytetään tiedusteluvalvontavaltuutetulle ilmoittamista jokaisesta tiedustelumenetelmän käyttöä koskevasta vaatimuksesta ja päätöksestä.

Lakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että on hyviä perusteita sekä sille, että peitetoiminnasta ja valeostosta päättää tuomioistuin, että sille, että päätöksentekijä on pääesikunnan tiedustelupäällikkö. Lakivaliokunta kiinnittää erityistä huomiota siihen, että tiedusteluvalvontavaltuutetulle on turvattava riittävät resurssit kattavan ja tehokkaan valvonnan toteuttamiseksi. Puolustusvaliokunta pitää lakivaliokunnan tavoin erittäin tärkeänä tiedusteluvalvontavaltuutetun toimiston riittävää resursointia heti alusta lähtien, jotta laillisuusvalvonta on uskottavaa kaikkien tiedustelumenetelmien käytön ja seurannan osalta.

Puolustusvaliokunta pitää edellä todettuun viitaten tarkoituksenmukaisena ja perusteltuna ratkaisuna sitä, että peitetoiminnasta ja valeostosta päättää pääesikunnan tiedustelupäällikkö.

Tiedustelukiellot ja tietojen hävittäminen

Sotilastiedustelua koskevan lakiehdotuksen 79 §:ssä säädetään tiedustelukielloista. Pykälän 1 momentissa luetelluilla tiedustelumenetelmillä ei saa hankkia tietoa tietyistä ammattiryhmistä, joita koskevista velvollisuuksista tai oikeudesta kieltäytyä todistamasta säädetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13, 14, 16 ja 20 §:ssä tai 22 §:n 2 momentissa. Valiokunta toteaa, että tiedustelukiellokatto kattaa siis muun muassa lääkärit ja muun terveydenhuollon ammattihenkilöstön, papit, toimittajat, oikeudenkäyntiasiamiehet ja -avustajat sekä tulkit. Erityinen tiedustelukiellokatto koskee tietoliikennetiedustelua: 79 §:n 3 momentin mukaan tietoliikennetiedustelua ei saa kohdistaa viestintään, jonka lähettäjä ja vastaanottaja ovat Suomessa.

Tiedustelutietojen hävittämisestä säädetään 81 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan tiedustelumenetelmällä saatu tieto on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita tai tietoa ei saa käyttää sotilastiedustelun tehtävien hoitamiseksi taikka tietoa ei tarvita maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Sotilastiedustelulakiehdotus

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

tuksen 83 §:ssä säädetään tietoliikennetiedustelua koskevista erityisistä tietojen hävittämismahdollisuuksista. Säännöksen mukaan tieto on hävitettävä viipymättä, kun käy ilmi, että viestinnän lähettäjä ja vastaanottaja olivat Suomessa silloin, kun viestintä tapahtui.

Puolustusvaliokunnan huomiota on kiinnitetty siihen, että lähdesuojan alaista tietoa koskevista tiedustelu- ja käyttökielloista sekä hävittämismahdollisuudesta huolimatta tiedustelutoiminnassa voidaan uusien toimivaltuuksien astuttua voimaan joutua tilanteeseen, jossa esimerkiksi toimitajan lähde päättyy tietoliikennetiedustelua harjoittavan henkilön tietoon. Huolta on aiheuttanut lisäksi, että uusi sääntely mahdollistaa poikkeaman lähdesuojan turvaamiseksi säädettyistä tallentamis- ja käyttökielloista sekä hävittämismahdollisuudesta tietyissä rikosepäilytilanteissa (1. lakiehdotus, 81.4 § ja 83.3 §).

Puolustusvaliokunnan saaman selvityksen mukaan tiedustelukielloja koskeva hetihävittämismahdollisuus on ollut jo lakiesityksen valmisteluvaiheessa pääsääntö. Hetihävittämismahdollisuuden ja rikostorjuntaan mahdollisesti luovutettavan tiedon suhteen osalta on tiettyjä epäselvyyksiä, joita puolustusvaliokunta esittää selvennettäväksi 1. lakiehdotuksen yksityiskohtaisissa perusteluissa viittauksella tiedustelukielloja koskevaan säännökseen (ks. valiokunnan muutosesitykset, uusi numerointi 84 §:n 4 mom., 85 §:n 4 mom., 87 §:n 3 mom. ja 88 §:n 3 mom.). Näin ollen suoraan laista kävisi yksiselitteisesti ilmi se lähtökohta, ettei sotilastiedusteluviranomainen voi tallettaa missään tilanteissa tiedustelukiellon alaiseksi tunnistettua oikeudenkäymiskaaren viitatuissa säännöksissä tarkoitettua viestiä tai tietoa.

Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että toimittajien lähdesuojan voidaan katsoa olevan sotilastiedustelutoiminnassa tiukempi kuin rikostorjunnassa. Rikoksiin liittyvissä tilanteissa toimittajan lähdesuoja on aina murrettavissa oikeudenkäynnissä, kun taas sotilastiedustelutoiminnassa kyseiset tiedot on hävitettävä välittömästi. Valiokunta korostaa, että sotilastiedustelutoiminnassa ei ole kyse rikoksiin liittyvän tiedon hankkimisesta eikä todistamiskieltojen murtaamisesta eikä tiedon saattamisesta oikeus- tai vastaavaan prosessiin, jossa todistamiskieltoa olisi edes tarkoituksenmukaista yrittää murtaa. Valiokunta toteaa tässä yhteydessä lisäksi, että tiedustelukiello ei ole sidottu tietyltä päätelaitteelta lähetettyyn viestiin tai tietoon — sillä ei siis ole merkitystä, onko kyseessä esimerkiksi työ sähköpostiosoite tai oma henkilökohtainen sähköpostiosoite.

Perustuslakivaliokunnan mielestä 79 §:n sanamuodon mukaan jää epäselväksi, että esimerkiksi rikoksesta epäillyn ja hänen avustajansa välinen viestintä kuuluu kokonaisuudessaan tiedustelukiellon piiriin samalla tavalla kuin pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä on säädetty kuuntelukielloista. Puolustusvaliokunnan on varmistuttava siitä, ettei tiedustelukiello ole soveltamisalaltaan rajatumpi kuin pakkokeinolaissa.

Lakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että ehdotetussa tiedustelukielloa koskevassa 79 §:n 1 momentissa viitataan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13, 14, 16, 20 ja 22 §:n 2 momenttiin. Rikoksesta epäillyn ja hänen avustajansa välisen suhteen kannalta keskeinen säännös koskien oikeutta kieltäytyä todistamasta on oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §. Tiedustelukiellot soveltuvat sotilastiedustelulakiehdotuksessa ehdotetun 79 §:n 1 momentissa lueteltuihin tiedustelukeinoihin, sekä muuhun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvaan tiedusteluun. Lakivaliokunnan mukaan pakkokeinolain 10 luvun 52 §:n kuuntelu- ja katselukiello

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

tojen osalta keskeinen on tältä osin mainitun 52 §:n 1 momentin 1 kohta, jonka mukaan 1 momentissa tarkoitettuja pakkokeinoja, kuten telekuuntelua, ei saa kohdistaa rikoksesta epäillyn ja hänen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:n 1 tai 3 momentissa tarkoitettun oikeudellisen avustajansa väliseen viestiin. Lakivaliokunta katsoo, että koska sotilastiedustelulakiehdotuksen 79 §:ssä on tiedustelukieltojen osalta viitattu oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:ään, on rikoksesta epäillyn ja hänen avustajansa välinen viestintä lähtökohtaisesti katettu pakkokeinoina 52 §:ssä tarkoitettua kuuntelukieltoa vastaavalla tavalla säännösten erilaisesta lainsäädäntötekniikasta huolimatta koskien muita kuin valtiollisia toimijoita. Puolustusvaliokunta yhtyy tähän arvioon.

Puolustusvaliokunnan puolustusministeriöltä saaman selvityksen mukaan sääntelyä ei ole sotilastiedustelutoiminnassa mahdollista rakentaa täysin yhteneväiseksi pakkokeinoissa omaksuttujen ratkaisujen kanssa. Pykälän tarkoittamissa tilanteissa ei ole poissuljettua se, että myös säännöksessä viitattujen oikeudenkäymiskaassa tarkoitettujen henkilöiden voivat osallistua sotilastiedustelun kohteena tarkoitettuun toimintaan. Tästä syystä on tarkoituksenmukaista, että tiedustelukiellon piirissä on ainoastaan viestintä, josta säännöksessä viitattujen oikeudenkäymiskaassa tarkoitettujen henkilöiden ei voida todistaa.

Ilmoittaminen tiedustelumenetelmän käytöstä

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 86 § koskee ilmoitusvelvollisuutta tiedustelumenetelmän käytön kohteelle. Säännöksen mukaan telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta sekä viestiin kohdistuvasta jäljentämisestä ja viestiin kohdistuvasta lähetyksen jäljentämisestä on viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteena olleelle henkilölle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedustelumenetelmän käytön tarkoitus on saavutettu. Ilmoitusvelvollisuus ei koske suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, peite-toimintaa, valeostoa, tietolähteen ohjattua käyttöä, paikkatiedustelua, muuhun viestiin kohdistuvaa jäljentämistä ja muuhun kuin viestiin kohdistuvaa lähetyksen jäljentämistä. Poikkeus ilmoitusvelvollisuudesta koskee myös tilanteita, joissa tiedustelumenetelmän käytön kohteena on valtiollinen toimija.

Saadun selvityksen mukaan ilmoittamisvelvollisuus tulee kyseeseen viestin sisällön selvittämisen ja selvitettyjen viestintään liittyvien tunnistamistietojen kohdalla. Ilmoittamisvelvollisuudesta esitetään säädettäväksi poikkeus, joka koskee tiedustelukieltojen alaista tietoa, jota koskien esitetään säädettäväksi hetihävittämisvelvollisuudesta (1. lakiehdotus, uusi numerointi 82 §:n 2 momentti ja 86 § sekä yleinen tietojen hävittäminen, uusi numerointi 84 §). Kaikissa tilanteissa tiedustelumenetelmän käytön yhteydessä ei voida ennakoida sitä, kenen kanssa tiedustelumenetelmän käytön kohde viestii. Kohde saattaa siis viestiä myös tiedustelukiellossa mainittujen tahojen kanssa. Viimeksi mainittuja tahoja ja heidän viestejään koskisi hetihävittämisvelvollisuus (tiedot ja niitä koskevat muistiinpanot on hävitettävä välittömästi) sekä tiedustelumenetelmän keskeyttäminen (1. lakiehdotus, 85 §) tältä osin.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ilmoituksen tekeminen tiedustelumenetelmän käytöstä on yhdistetty siihen, että yksilöllä on mahdollisuus haastaa viranomaisten toiminnan laillisuus. Ilmoitusvelvollisuus ei ole kuitenkaan absoluuttinen, koska ilmoittaminen voi vaarantaa niitä pitkän aikavälin tavoitteita, joiden vuoksi tiedustelumenetelmän käyttö aloitettiin. Ilmoitusvelvollisuuden rajoituksia on valiokunnan mielestä kuitenkin syytä kompensoida tehokkaalla valvonnalla.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

ja ilmoituksesta riippumattomalla mahdollisuudella saada asiansa tutkittavaksi. Valiokunta korostaa, että tiedustelutoimintaa valvomaan perustetaan uusi viranomainen: tiedusteluvalvontavaltuutettu. Valtuutettu valvoo, että tiedusteluviranomainen toimii lainmukaisesti ja esimerkiksi hävittää välittömästi tiedustelukieltojen alaisen tiedon. Lisäksi esimerkiksi toimittajilla on mahdollisuus myös pyytää valtuutettua tutkimaan, että tietolähteitä koskevia viestejä tai tietoja ei ole eikä niitä käsitellä. Valiokunta korostaa, ettei sotilastiedustelutoiminnassa ole kyse toimittajien seuraamisesta, rikoksiin liittyvän tiedon hankkimisesta eikä journalistisen lähdesuojan murtamisesta.

Säännöksen (1. lakiehdotus, 86 §) perustelujen mukaan ilmoituksen tulee olla sillä tavoin yksilöity, että kohde voi tarvittaessa pyrkiä selvittämään häneen kohdistetun tiedustelumenetelmän käytön perusteita. Ilmoituksessa on mainittava esimerkiksi se, mistä tiedustelumenetelmästä on kysymys, sekä se, missä ja milloin menetelmää on käytetty. Taktisia ja teknisiä toteutustapaa koskevia yksityiskohtia ei viranomaisen tarvitse paljastaa. Ilmoitus voidaan tehdä kohteelle esimerkiksi kirjeitse viimeiseen tiedossa olevaan osoitteeseen.

Pykälän 3 momentin mukaan ilmoitus on tehtävä viimeistään vuoden kuluttua tiedustelumenetelmän käytön lopettamisesta. Pykälän 6 momentissa säädetään siitä, että ilmoitusta voidaan lykätä tai jättää se tekemättä, mikäli tuomioistuimien antaa siihen luvan. Lykkäys voidaan myöntää korkeintaan kahdeksi vuodeksi kerrallaan, jos se on perusteltua käynnissä olevan tiedustelumenetelmän turvaamiseksi, maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Ilmoitus voidaan jättää kokonaan tekemättä tuomioistuimen päätöksellä, jos se on välttämätöntä maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Kotirauhan suoja

Hallituksen esityksen säätämisperustelujen mukaan kotirauhan suojan kannalta merkityksellisiä tiedustelumenetelmiä ovat suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen kuuntelu, tekninen katselu, peitetöiminta, valeosto ja paikkatiedustelu. Perusteluissa viitataan siihen, että mitään edellä mainituista tiedustelumenetelmistä ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Peitetöiminta ja valeosto asunnossa ovat sallittuja vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Säätämisperusteluissa katsotaan, että tiedustelumenetelmillä ei näin ollen puututa perustuslaissa tarkoitettua kotirauhan suojan ydinalueelle.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan perustuslaissa turvattu kotirauhan piiri kattaa lähtökohtaisesti kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat. Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että sotilastiedustelulakiehdotuksen toimivaltuuksien sääntelyssä on omaksuttu ilmaisu *vakituiseen asumiseen käytettävä tila*. Valiokunta on katsonut tällaisen käsitteen käytön mahdolliseksi esimerkiksi silloin, kun ilmaisun vakituiseen asumiseen käytetty huone tai tila on ymmärrettävä tarkoitettavan valtiosääntöoikeudellisen kotirauhan käsitettä, joka kattaa kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat. Perustuslakivaliokunnan mielestä puolustusvaliokunnan on täsmennettävä sääntelyä siten, että perusteluista ilmenevä ristiriita perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön kanssa poistuu. Puolustusvaliokunnan on perustuslakivaliokunnan mielestä syytä muuttaa sääntelyä sanonnallisesti siten, että siinä viitataan vakitui-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

seen asumiseen käytettävän tilan sijasta *pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan*. Vaihtoehtoisesti puolustusvaliokunnan mietinnössä tulee tehdä asiasta huolellisesti toimivaltuuskohtaisesti selkoa.

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan myös, että sen aikaisemmin arvioimasta poliisilain 5 luvun sääntelystä poiketen nyt ehdotetussa sääntelyssä ei ole kyse konkreettisesta ja yksilöidystä rikosepäilystä. Toimivaltuudessa ei siten ole kyse perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettusta rikosten selvittämisestä. Kotirauhan suojan piiriin kohdistuva peitetoiminta- ja valeostotoimivaltuuksien käyttö on lakiehdotuksessa kytketty asuntoa käyttävän aktiiviseen myötävaikutukseen. Perustuslakivaliokunta toteaa pitäneensä suostumukseen perustuvaa sääntelytapaa ongelmallisena ja korostaneensa suurta pidättyväisyyttä suostumuksen käyttämisessä perusoikeuksiin puuttumisen oikeutusperusteena. Tämä pidättyväisyys vielä entisestään korostuu, jos perusoikeussäännökseen liittyy ns. kvalifioitu lakivaraus, kuten kotirauhan suojassa. Valiokunnan mielestä sääntelytapa ei ole helposti sovitettavissa yhteen perustuslain 2 §:n 3 momentissa vahvistettuun oikeusvaltioperiaatteeseen sisältyvän vaatimuksen kanssa, jonka mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Toimivallasta puuttua yksilön perusoikeuksiin on lisäksi aina säädettävä riittävän tarkkarajaisella ja soveltamisalaltaan täsmällisellä lailla. Valiokunta on edellyttänyt suostumuksenvaraisesti perusoikeussuojaan puuttuvalta lailta muun muassa tarkkuutta ja täsmällisyyttä, säännöksiä suostumuksen antamisen ja sen peruuttamisen tavasta samoin kuin suostumuksen aitouden ja vapaaseen tahtoon perustuvuuden varmistamista. Tällaisesta suostumuksesta ei nyt käsillä olevassa ehdotuksessa ole kyse.

Edellä todettuun viitaten puolustusvaliokunta toteaa, että perustuslakivaliokunnan kannanotot aiheuttavat tarpeen tarkistaa useita sotilastiedustelulakiehdotuksen säännösehdotuksia. Pykälämuutokset on käyty läpi yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Tietojen automaattinen käsittely

Liikenne- ja viestintävaliokunta toteaa lausunnossaan (LiVL 27/2018 vp), että viestintäverkoissa liikkuu jo tällä hetkellä valtavia määriä informaatiota. Tämä asettaa tiedustelutoiminnalle ja sen kohdentamiselle merkittäviä haasteita. Liikenne- ja viestintävaliokunta huomauttaa, että esityksen lähtökohtana näyttää olevan ajatus siitä, että automaattisesti tapahtuva viestien läpikäyminen loukkaa vähemmän viestinnän luottamuksellisuutta ja viestejä koskevien tietojen läpikäyminen on viestinnän luottamuksellisuuden kannalta merkityksellistä vasta siinä vaiheessa, kun viestejä tai niitä koskevia välitystietoja käsitellään manuaalisesti ihmisen toimesta. Liikenne- ja viestintävaliokunta ei pidä tätä lähtökohtaa enää nykypäivänä kaikilta osin perusteltuna muun muassa siksi, että automaattisessa viestien seulonnassa käytetty tekoäly kehittyy kaiken aikaa mahdollistaen sen, että lähitulevaisuudessa automaattisella viestien seulonnalla ja analyysillä voidaan saada viestiliikenteestä ja välitystiedoista selville jopa enemmän tietoa kuin manuaalisella ihmisen toteuttamalla käsittelyllä.

Puolustusvaliokunta yhtyy edellä todettuun ja pitää liikenne- ja viestintävaliokunnan tavoin erittäin tärkeänä sitä, että tiedustelusta vastaavien viranomaisten tulee kiinnittää käytännön toiminnassaan erityistä huomiota toimenpiteiden kohdentamiseen ja muun muassa käytettävien hakutermien rajaamiseen. Tuomioistuimelle osoitettujen hakemusten ja tuomioistuimen ratkaisujen tulee olla siinä määrin täsmällisiä, että toteutusvaiheessa ei jää tulkinnan varaa. Viranomaisteh-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

tävien ja siihen liittyvän harkinnan tulee säilyä yksinomaan viranomaisilla, ja sääntelyn on oltava riittävän yksiselitteistä yrityksiltä edellytettävien toimenpiteiden osalta. Kaikkien tiedustelussa käytettävien järjestelmien tulee myös hyödyntää kattavia lokimenettelyjä toteutettavista tiedustelutoimenpiteistä, tämä helpottaa merkittävästi myös tiedustelutoiminnan valvontaa. Puolustusvaliokunta korostaa myös yleisesti korkean tietoturvallisuuden tason tarvetta tietoliikennetiedustelussa ja tiedusteluviranomaisten korkean teknisen osaamisen tarvetta.

Sotilastiedustelun kansainvälinen yhteistyö

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 19 § koskee kansainvälistä yhteistyötä. Pykälän mukaan sotilastiedusteluviranomainen voi tehdä yhteistyötä sekä suorittaa yhteisiä operaatioita ulkomaisten turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden kanssa. Säännöksessä edellytetään, että vieraan valtion virkamies on eräitä tiedustelumenetelmiä Suomessa käyttäessään velvollinen noudattamaan sotilastiedusteluviranomaisen antamia määräyksiä ja ohjeita. Tiedustelumenetelmien käyttö pysyy näin ollen aina suomalaisen virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa. Saadun selvityksen mukaan vieraan valtion virkamies on Suomessa toimiessaan rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisen vastuun piirissä, jollei esimerkiksi hänen diplomaattiasemastaan muuta johdu. Pykälän 3 momentin mukaan vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on pääesikunnan tiedustelupäällikön päätöksellä oikeus Suomen alueella sotilastiedusteluviranomaisen tehtävien hoitamiseksi toimia yhteistyössä sotilastiedusteluviranomaisen kanssa ja tämän ohjauksessa ja valvonnassa käyttää niitä tiedustelumenetelmiä, joiden käytöstä päättämisestä ehdotetaan säädettäväksi 20, 22, 41, 45, 49 ja 63 §:ssä.

Kansainvälistä yhteistyötä koskevan säännösehdoituksen 4 momentin mukaan pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättää kansainväliseen yhteistyöhön osallistumisesta ja tiedustelumenetelmien käytöstä. Säännöksen perustelujen mukaan päätös yhteistoimintaan osallistumisesta perustuu sotilastiedustelun tarkoitukseen tai Suomen kansallisen turvallisuuden suojaamiseen. Jos toiminta perustuu kansallisen turvallisuuden suojaamiseen esimerkiksi toisen valtion kanssa kyseisen valtion alueella, suoritettavalla yhteistoiminnalla tulee olla ainakin välillinen kosketuspinta Suomen kansallisen turvallisuuden suojaamiseen. Tällainen tilanne voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun toisen valtion alueella toimivan toimijan toiminnasta on tarpeen saada tietoa ja on oletettavaa, että kyseisen ryhmän toiminnan vaikutukset ulottuvat tai tulevat ulottumaan Suomen kansallisen turvallisuuden piiriin. Myös päätöksen siitä, että vieraan valtion virkamies voi käyttää Suomen alueella 19 §:n 3 momentissa eriteltyjä tiedustelumenetelmiä, tekee pääesikunnan tiedustelupäällikkö.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan esimerkkinä kansainvälisestä yhteistyöstä on tietoverkossa tapahtuva tarkkailutapahtuma, jossa voidaan tarvita toisen valtion sellaisen virkamiehen apua, jolla olisi sotilastiedusteluviranomaiselta puuttuva ominaisuus tai osaaminen, kuten kielitaito tai kulttuurin tuntemus. Vastaavanlainen yhteisoperaation tarve voi liittyä peiteltyyn tiedonhankintaan, peitet toimintaan, valeostoon ja tietolähteen ohjattuun käyttöön. Keskeisen tärkeää on valiokunnan mielestä se, että vieraan valtion virkamies toimii aina suomalaisen sotilastiedusteluviranomaisen tiedusteluoperaatiossa avustavassa roolissa.

Valiokunta huomauttaa, että jo olemassa oleva lainsäädäntö sallii sen, että ulkomaan viranomainen Suomen viranomaisen luvalla tekee salaista tiedonhankintaa Suomessa. Esimerkkeinä tällai-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

sesta olemassa olevasta lainsäädännöstä, jonka nojalla ulkomaan viranomainen voi perustuslain 124 §:n estämättä käyttää toimivaltuuksia Suomessa, voidaan mainita Prüm- ja Atlas-päätösten kansalliseksi toimeenpanemiseksi annetut poliisilain 9 luvun 9 a ja 9 c §:n säännökset sekä muuta kuin Prüm- ja Atlas-yhteistyötä koskevat poliisilain 9 luvun 9 b ja 9 d §:n säännökset. Näiden nojalla vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on Suomen alueella oikeus suomalaisen poliisimiehen määräysten ja ohjeiden mukaisesti käyttää sellaisia poliisimiehelle kuuluvia toimivaltuuksia, joita suomalainen poliisimies hänelle toimivaltansa nojalla osoittaa. Vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on lisäksi oikeus suomalaisen poliisimiehen ohjauksessa käyttää sellaisia voimakeinoja, joita poliisimies toimivaltansa nojalla hänelle osoittaa (PoL 9 luvun 9 c §:n 1 momentti). Saman pykälän 3 momentin mukaan ulkomaan viranomaiselle voidaan antaa oikeus kantaa Suomessa asetta ja muita voimankäyttövälineitä ja 4 momentin nojalla oikeus myös käyttää kyseisiä voimankäyttövälineitä. Tästä lainsäädännöstä poiketen sotilastiedustelulainsäädäntö ei sisällä mahdollisuutta valtuuttaa voimankäyttövälineiden kantamiseen eikä niiden käyttämiseen. Puolustusvaliokunta pitää tätä rajausta tarpeellisena.

Ulkomailla tapahtuva sotilastiedustelu

Ulkomailla tapahtuvasta sotilastiedustelusta säädetään 1. lakiehdotuksen 62 §:ssä. Säännöksen perusteluissa todetaan, että ulkomailla tapahtuvassa sotilastiedustelussa korostuvat entisestään laissa säädettäväksi esitetyt yleiset periaatteet. Lisäksi suomalaista virkamiestä sitoo kaikessa toiminnassaan aina Suomen perustuslaki ja hallintolaki sekä Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytäntö. Valiokunta huomauttaa, että hallituksen esityksessä laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta esitetään perustettavaksi tiedusteluvalvontavaltuutettu, jonka tehtävänä on valvoa paitsi tiedustelumenetelmien käyttöä ja perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista myös valvonnan kohteena olevan sotilastiedusteluviranomaisen ulkomaille tapahtuvaa tiedustelutoimintaa.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetaan, että sääntely tiedustelumenetelmien käytöstä ulkomailla on sen suuri periaatteellinen merkitys huomioon ottaen kovin niukkaa. Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen hallituksen esityksessäkin ilmaistuun käsitykseen, että ulkomaantiedustelun toiminta saattaa tapauskohtaisesti myös täyttää jonkin kohdevaltion rikoslainsäädännössä rangaistavaksi säädetyn teon tunnusmerkistön. Esityksessä ei kuitenkaan ole tämän enempää arvioitu sääntelyn hyväksyttävyyttä ja seurauksia virkamiehelle. Valiokunnan mielestä puolustusvaliokunnan on syytä tarkastella huolellisesti virkamiehen oikeusasemaa tällaisessa tilanteessa ja harkita muun ohella, voidaanko pykälän tarkoittamaan osallistumiseen määrätä ilman virkamiehen suostumusta tehtävään. Perustuslakivaliokunnan mielestä virkamiehen perustuslakiin perustuva velvollisuus olla ulkomailla ollessaan toimimatta tavalla, joka loukkaa perus- ja ihmisoikeuksia, ei voi perustua näin avoimella sääntelyllä määriteltyyn laajaan harkintavaltaan. Perustuslakivaliokunnan mielestä sääntelyä on täsmennettävä olennaisesti.

Puolustusvaliokunta toteaa, ettei hallituksen esityksessä ole arvioitu sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen vieraan valtion alueella suorittaman tiedustelutoiminnan paljastumisen vaikutuksia. Valiokunta toteaa, että virkamiehen asema paljastumistilanteessa on kolmijakoinen. Ensinnäkin asiaa on tarkasteltava virkaoikeudellisista näkökohdista. Vieraan valtion alueella toteutettavat tiedusteluoperaatiot ovat lainsäädännön hyväksytyksi tultua Suomen oikeusjärjestyksen näkökulmasta täysin sallittuja, ja viranomainen toteuttaa sille lainsäädännössä säädettyä tehtä-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

väänsä. Näin ollen toisen valtion alueella paljastunut ja mahdolliseen pidätykseen johtanut tilanne ei ole virkamiehen osalta esimerkiksi irtisanomisperuste: virkamies on toteuttanut esimiehen määräysten mukaisesti viranomaisen tehtävää. Virkamies siis saisi edelleen pidätyksen ja mahdollisen vankilassaolon ajalta hänelle maksettavaa palkkaa ja muita etuuksia. Itsestään selvää on valiokunnan mielestä, ettei sotilastiedusteluvirkamiehen esimies voi antaa Suomen lainsäädännön vastaisia määräyksiä. Jos esimies toimisi näin, saattaisi hän syyllistyä ainakin rikoslain 40 luvussa mainittuun virkarikokseen tai sotilasvirkarikokseen.

Toiseksi asiaa on tarkasteltava kansainvälisen oikeuden ja diplomaatteja koskevien käytäntöjen kautta. Wienin sopimuksen mukaan edustustoille kuuluva tiedonkeruutehtävä on sidottu siihen, että tiedonkeruussa tarkoin noudatetaan vastaanottajavaltion lainsäädäntöä ja kyseisen valtion antamia määräyksiä. Jos vastaanottajavaltio katsoo, että tiedonhankinnassa on rikottu vastaanottajavaltion lainsäädäntöä, on diplomaattinen edustaja vapautettu vastaanottajavaltion rikosoikeudellisesta tuomiovallasta ja konsuliedustaja virkatehtävissään suorittamiensa toimien osalta vapautettu vastaanottajavaltion rikosoikeudellisesta tuomiovallasta. Vastaanottajavaltio voi milloin tahansa ja tarvitsematta perustella päätöstään ilmoittaa lähettäjävaltiolle, että edustuston jäsen on persona non grata tai että häntä ei voida hyväksyä. Lähettäjävaltion on tällaisessa tapauksessa kutsuttava asianomainen henkilö kotiin (tai vapautettava hänet tehtävistään edustustossa). Menettely on tavanomainen tilanteissa, joissa vastaanottajavaltio epäilee henkilöä sopimattomasta tiedustelutoiminnasta. Jos epäiltynä olisi Suomen edustustoon akkreditoitu henkilö, pyritäisiin virkamies todennäköisesti kotiuttamaan jo ennen kuin hänet on julistettu ei-toivotuksi. Lähettäjävaltio vetoaisi immunitettiin ja kotiuttaisi henkilön, eikä rikosprosessia lähettäjävaltiossa voisi käynnistää.

Mikäli henkilö ei olisi Suomen edustustoon akkreditoitu tai jos akkreditoitu henkilö olisi virkatmatkalla muualla kuin asemamaassaan, on mahdollista, että hänet haastettaisiin vastaamaan epäilyistä rikoksesta kohdevaltiossa. Ennen virkamiehen lähettämistä vieraan valtion alueelle virkamiehen tulee olla perehdytetty kohdevaltion lainsäädäntöön. Lisäksi lähtemisen edellytyksenä on aina suostumus. Henkilön puolustuksen varmistamiseksi ja tukemiseksi hänelle voidaan antaa konsulipalvelulain mukaista konsulipalvelua ja Suomen edustusto voidaan määrätä seuraamaan oikeudenkäyntiä. Työnantajavirasto voi harkintansa mukaan hankkia asianajopalveluja virkamiesten ollessa syytettyinä esimerkiksi tilanteessa, jossa syyte koskee virkatehtäviä ja kohdistuu välillisesti työnantajaan.

Kolmantena asiana kysymyksen osalta on tarkasteltava Suomen valtion vastuuta niin kohdevaltiota kohtaan kuin sotilastiedusteluviranomaisen virkamiestä kohtaan. Suomen valtion vastuu kohdevaltiossa määräytyisi kansainvälisen oikeuden valtionvastuuta koskevien säännösten mukaisesti. Jos kohdevaltio katsoo toiminnan lainvastaiseksi ja lähettäjävaltion vastuulliseksi toiminnasta, voi se kohdistaa lähettäjävaltioon vaatimuksia. Todennäköistä on, että vaatimukset olisivat luonteeltaan kuitenkin poliittisia, esimerkiksi diplomaattien karkotukset.

Vastuu sotilastiedusteluviranomaisen virkamiestä kohtaan määräytyisi vahingonkorvauslain säännösten mukaisesti. Koska virkamiehen lähettäminen toisen valtion alueelle tiedustelutarkoituksessa on lain mukaista toimintaa, kyseessä ei ole irtisanomisperuste. Erillisessä vahingonkorvausprosessissa arvioitavaksi tulisi se, onko työnantaja ottanut huomioon riittävässä määrin esimerkiksi mahdollisen kiinnijäämisen riskit.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Sotilastiedustelun taloudelliset vaikutukset

Uusien viranomaistehtävien aiheuttaman kokonaislisäkustannuksen puolustusministeriön hallinnonalalle arvioidaan olevan toiminnan käynnistysvuonna noin 10 miljoonaa euroa. Tätä seuraavina vuosina toimintamenojen arvioidaan olevan noin 13—15 miljoonaa euroa vuosittain. Lisäksi uudet toimivaltuudet aiheuttavat noin 5,3 miljoonan euron kertaluontoisen kustannuksen, summa koostuu valtaosaltaan laite- ja tietojärjestelmäkustannuksista. Muuten sotilastiedustelun edellyttämät kustannukset voidaan valiokunnan saaman selvityksen mukaan kattaa puolustusvoimien kehittämisohjelmien puitteissa.

Tiedustelumenetelmistä suurimmat vuotuiset lisäkustannukset aiheutuvat tietoliikennetiedustelusta. Kustannukset muodostuvat liityntäpisteen laite- ja konesalivuokrista, korvauksista yrityksille sekä liityntäpisteen ylläpitokustannuksista. Saadun selvityksen mukaan teleyrityksille koituvia kustannuksia on vaikeaa arvioida. Niiden suuruus riippuu siitä, miten paljon laissa säädettyjä tiedustelutoimivaltuuksia tullaan käyttämään. Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että kustannusten tasoa seurataan tarkasti ja ryhdytään viipymättä toimenpiteisiin, jos kustannukset nousevat arvioidusta tasosta merkittävästi.

Tiedustelumenetelmien käytön edellyttämistä tuomioistuimen luvista sekä tuomioistuinkäsittelyyn siirtyneistä havaituista rikoksista arvioidaan esityksen mukaan aiheutuvan vuosittain noin 80 000 euron kustannus oikeusministeriön hallinnonalalle. Valiokunnan arvion mukaan tässä kustannuslaskelmassa voi olla huomattavan paljon väljyyttä, ja vasta toiminnan käynnistyessä voidaan realistisesti arvioida todellisten kustannusten suuruus.

Reserviläisten käyttö sotilastiedustelutehtävissä

Hallituksen esityksessä lähdetään siitä, että korkean osaamistason omaavia reserviläisiä voidaan tarvittaessa käyttää sotilastiedustelutoiminnassa. Valiokunta huomauttaa, että reserviläisinä on esimerkiksi henkilöitä, jotka ovat joutuneet eroamaan sotilastiedusteluviranomaisen palveluksesta puolustusvoimien eläkeiän täytyessä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan reserviläisiä voidaan käyttää etenkin tilanteissa, jossa puolustusvoimien valmiutta tehostetaan toimintaympäristössä tapahtuneiden muutosten myötä.

Valiokunta pitää hyvänä sitä, että sotilastiedustelussa hyödynnetään sitä merkittävää osaamispotentiaalia, joka reserviläisillä on olemassa. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 88 §:ssä säädetään tarkemmin reserviläisten toimivaltuuksista. Säännöksen 4 momentissa on valiokunnan mielestä tarpeellinen rajausta siitä, että reserviläinen saa käyttää kyseisen pykälän toimivaltuuksia ainoastaan tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa.

Yhteenveto

Oikein resursoitu viranomaistoiminta ja riittävät toimivaltuudet ovat keskeisen tärkeitä keinoja varmistaa korkea turvallisuuden taso suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomen turvallisuusympäristö säilyy näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa haasteellisenä. Ylimmän poliittisen ja sotilallisen johdon oikea-aikaisen päätöksenteon varmistaminen sekä strategisen, operatiivisen ja takti-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

sen tason ennakkovaroituksen saaminen sekä olemassa olevien viranomaisresurssien mahdollisimman tehokas käyttö ovat keskeisiä tekijöitä sille, miksi sotilastiedusteluviranomaiset tarvitsevat kiireesti uusia toimivaltuuksia.

Valiokunnan mielestä uusi tiedustelulainsäädäntö paitsi parantaa mahdollisuuksia kansainväliseen yhteistyöhön myös selkeyttää merkittävästi nykyistä epäselvää sääntelytilaa. Suomen kahden- ja monenvälisen puolustuspoliittisen ja materiaaliyhteistyön tiivistyttyä merkittävästi viimeisten vuosien aikana myös Suomen sotilastiedustelun on tärkeää tehdä laaja-alaista kansainvälistä yhteistyötä. Valiokunta pitää selvänä, että ilman tätä yhteistyöverkostoa Suomen sotilastiedusteluviranomaiset eivät voi toimia tehokkaasti.

Puolustusvaliokunta korostaa, että laajojen toimivaltuuksien vastapainoksi tarvitaan kattavaa ja uskottavaa parlamentaarista ja laillisuusvalvontaa. Valiokunta pitää tärkeänä sitä, että tiedusteluvalvontavaltuutettu ja eduskunnan uusi tiedusteluvalvontavaliokunta tekevät läheistä yhteistyötä sen varmistamiseksi, että siviili- ja sotilastiedusteluun kohdistuvat valvontajärjestelyt ovat kattavia. Tiedusteluvalvontavaltuutetun toimisto on tiedustelutoiminnan laillisuusvalvonnassa keskeisessä asemassa, ja hänen toimintaansa täydentävät ja tukevat erityisesti oikeuskansleri, oikeusasiamies ja tietosuojavaltuutettu omalla valvontatoiminnallaan. Puolustusvaliokunta toistaa tässä yhteydessä aiemman kannanottonsa siitä, että tiedusteluvalvontavaltuutetulla tulee olla käytettävissään heti toiminnan käynnistämisestä lähtien riittävät resurssit.

Valiokunta huomauttaa, että hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta ja laiksi valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisesta (HE 199/2017 vp) on tiedusteluvalvontavaltuutetun toimintaan kaavailtu valtuutetun lisäksi kahta päätoimista asiantuntijavirkamiestä esittelijöinä sekä yhtä päätoimista assistenttia. Puolustusvaliokunnan mielestä on selvää, että ehdotetun kokoisella valtuutetun toimistolla ei ole mahdollista turvata kattavaa ja tehokasta laillisuusvalvontaa. Valtioneuvoston on välttämätöntä heti toiminnan alusta lähtien varmistaa, että valtuutetun toiminnan resurssit ovat sillä tasolla, mitä toiminta tosiasiallisesti vaatii. Valiokunta huomauttaa tässä yhteydessä, että perustuslakivaliokunnan mietinnössään tekemä linjaus (PeVM 9/2018 vp) koko suojelupoliisin toiminnan saattamisesta valvonnan piiriin aiheuttaa jo yksistään tarpeen tarkastella tiedusteluvalvontavaltuutetun toimiston resursointia uudelta pohjalta.

Valiokunta painottaa, että kansalaisille ja yrityksille tietoturvallisuus ja viestin luottamuksellisuus ovat perustavanlaatuisia asioita, minkä vuoksi kansallista turvallisuutta uhkaaviin uhkiin on vastattava kansalaisten perusoikeuksia kunnioittaen. Kansantalouden ja sen osana toimivien yritysten toimintaedellytysten kannalta on tärkeää, että Suomeen luotava säädösperusta tiedusteluviranomaisten toiminnalle on mahdollisimman selkeä. Riittävän täsmällinen ja tasapainoinen lainsäädäntö luo myös yritysten toiminnan suunnittelun ja investointipäätösten kannalta ennakoitavuutta. Valiokunta arvioi, että tiedustelua koskevan selkeän sääntelyn ja tietosuojan merkityksen korostuessa digitaalisilla markkinoilla täsmällisen, tasapuolisen ja oikeasuhtaisen tiedustelulainsäädännön voidaan arvioida parhaimmillaan olevan Suomelle kansainvälisillä markkinoilla myönteinen kilpailutekijä.

Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että uuden sääntelyn toimivuutta seurataan tarkasti. Valiokunta ehdottaa lausumaa siitä, että puolustusministeriö antaa puolustusvaliokunnalle selvityksen uu-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

den lainsäädännön toimivuudesta vuoden 2020 loppuun mennessä. (*Valiokunnan lausumaehdotus*)

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki sotilastiedustelusta

2 §. Suhde muuhun lainsäädäntöön. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 2 §:n 3 momenttiin sisältyy viittaussäännös, jonka mukaan tiedustelutoiminnan valvonnasta säädetään tiedustelutoiminnan valvonnasta annetussa laissa. Tiedustelutoiminnan valvontaa koskevan kokonaisuuden perusteella parlamentaariseen valvonnasta säädetään tarkemmin eduskunnan työjärjestyksessä. Perustuslakivaliokunta toteaa, että viittaussäännöstä tulee tarkistaa parlamentaarisen valvonnan osalta viittauksella eduskunnan työjärjestykseen. Puolustusvaliokunta ehdottaa tällaisen viittaussäännöksen lisäämistä 2 §:n 3 momenttiin.

3 §. Sotilastiedustelun tarkoitus. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 3 § koskee sotilastiedustelun tarkoitusta. Sen mukaan sotilastiedustelun tarkoituksena on hankkia ja käsitellä tietoa ulkoisista uhkista puolustusvoimista annetun lain 2 §:n 1 momentin 1 kohdan a ja b alakohdassa sekä 3 ja 4 kohdassa tarkoitettujen puolustusvoimien tehtävien suorittamiseksi ja ylimmän valtiojohtoon päätöksenteon tukemiseksi. Perustuslakivaliokunnan mielestä säännös muodostuu viittauksineen vaikeaselkoiseksi. Lisäksi omaksuttu sääntelytekniikka mahdollistaa tosiallisesti sotilastiedustelun tarkoituksen muuttamisen ilman, että sotilastiedustelulakia muutettaisiin. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan sotilastiedustelu tulee määritellä sotilastiedustelulaissa tyhjentävästi eikä jättää sitä viittausten varaan. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 3 §:stä ei käy myöskään ilmi se perustuslakivaliokunnan (PeVM 4/2018 vp) edellyttämä lähtökohta, jonka mukaan sotilastiedustelua koskeva sääntely on rajattava tiedon hankkimiseen vain Suomeen kohdistuvasta sotilaallisesta toiminnasta taikka Suomen turvallisuusympäristön kannalta merkityksellisestä sotilaallisesta toiminnasta. Sääntelyä on siksi syytä täsmentää.

Puolustusvaliokunta ehdottaa edellä todetun johdosta, että 3 §:ssä tarkoitetut Puolustusvoimien tehtävät kirjoitetaan säännökseen nimenomaisesti eikä säädösviittauksin. Säännöstä täsmennetään muutenkin perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla. Lisäksi valiokunta ehdottaa säännöstä tarkennettavaksi siten, että tietoa voidaan hankkia paitsi sotilaallisesta toiminnasta myös uhasta, joka vakavasti vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja, siten kuin sotilastiedustelulakiehdotuksen 4 §:n 2 momentissa ehdotetaan.

4 §. Sotilastiedustelun kohteet. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 4 § koskee sotilastiedustelun kohteita. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että säätämisperustelujen mukaan arvioitaessa lakiehdotusten välttämättömyyttä on otettava huomioon, että ehdotettuja uusia tiedustelumenetelmiä on mahdollista käyttää tiedon hankkimiseen ainoastaan laissa tyhjentävästi luetelluista sotilastiedustelun kohteista. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 4 §:ssä sotilastiedustelun kohteita ei kuitenkaan ole määritetty tyhjentävästi ja sääntely on paikoin ongelmallisen väljä. Näin on ainakin 5—7 kohdassa siltä osin kuin turvallisuutta uhkaavasta toiminnasta ei edellytetä vakavuutta. Perustuslakivaliokunnan mielestä kohtia on täsmennettävä ja niissä tulee edellyttää kussakin mainitun uhan vakavuutta.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Säännösteknisenä huomiona perustuslakivaliokunta kiinnittää puolustusvaliokunnan huomiota siihen, että 4 §:n alussa oleva ilmaisu *saadaan hankkia* ei ole onnistunut, koska se viittaa tiedustelumenetelmien käytön edellytyksiin, joita koskeva sääntely on ehdotetussa 11 §:ssä. Perustuslakivaliokunnan mielestä olisi parempi, että 4 §:ssä säädettäisiin, että sotilastiedustelun kohteena ovat siinä lueteltavat toiminnot ja 11 §:ssä säädettäisiin tyhjentävästi tiedustelumenetelmien käytön yleisistä edellytyksistä.

Perustuslakivaliokunta toteaa edelleen, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 4 §:n 2 momentissa ei ole nimenomaista edellytystä, että kyse olisi tiedon hankinnasta sotilaallisesta toiminnasta. Säännöksen perusteluissa todetaan, että sotilastiedustelun kohteena voisi olla myös toiminta, joka aiheuttaa vakavaa uhkaa yhteiskunnan elintärkeille toiminnoille. Näin ollen säännös ei kokonaisuudessaan kuulu perustuslain 10 §:n 4 momentin sotilaallista toimintaa koskevan rajoitusperusteen alaan. Kyseeseen tulee sen sijaan rajoituslauseke, jonka mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen tiedon hankkimiseksi sellaisesta muusta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta. Lakivaruksen mukaan kansallisen turvallisuuden uhkan tulee olla vakava. Siten ehdotetun 2 momentin ei-sotilaallisen toiminnan alaan kuuluva kynnys vaarantumisesta on liian matala suhteessa perustuslain 10 §:n 4 momenttiin ja sitä tulee säännöksessä korottaa. Täydennys voidaan tehdä esimerkiksi edellyttämällä sekä maanpuolustukseen että yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvalta uhalta vakavuutta. Tällaisen muutoksen tekeminen lakiehdotukseen on edellytyksenä lain käsittelemiselle tavalisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Puolustusvaliokunta esittää 4 §:ää täsmennettäväksi perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla.

5 §. Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen (Uusi). Perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetaan, että valiokunnan perustuslain 10 §:n 4 momentista painottamat näkökohdat vaikuttavat yleisesti myös sotilastiedustelun toimivaltuussäännösten tulkintaan. Sotilastiedustelulakiin on sääntelyn erityisluonne huomioon ottaen syytä ottaa poliisilain 1 luvun 2 §:n kaltainen säännös perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta. Lakivaliokunta ehdottaa omassa lausunnossaan myös tällaisen lisäyksen tekemistä. Puolustusvaliokunta esittää sotilastiedustelulakiehdotuksen 1 lukuun lisättäväksi uutta säännöstä perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta. Uuden pykälän lisääminen aiheuttaa muutoksia 1. lakiehdotuksen pykälänumerointiin.

6 (5) §. Suhteellisuusperiaate. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 5 § koskee suhteellisuusperiaatetta. Sen mukaan sotilastiedustelun toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tiedon hankinnalla saatavien tietojen tärkeyteen sekä välttämättömyyteen ja tietojen saamisen kiireellisuuteen, tavoiteltavaan sotilastiedustelun päämäärään, sotilastiedustelun kohteeseen, muille tiedustelutoimenpiteiden käytöstä aiheutuvaan oikeuksien loukkaamiseen sekä muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin.

Säännöksen muotoilu on perustuslakivaliokunnan mielestä osin epäonnistunut. Yhtenä suhteellisuusarviointiin vaikuttavana seikkana säännöksessä mainitaan *muille tiedustelutoimenpiteiden käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen*. Ilmaisuihin *oikeuksien loukkaaminen* viittaa valtiosääntöoikeudellisessa kielenkäytössä kiellettyyn puuttumiseen yksilön oikeuksiin. Tiedustelutoimin-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

nassa ei voi olla kyse tällaisesta kielletystä puuttumisesta, vaan suhteellisuusperiaate vaikuttaa siihen, milloin toisen oikeuksiin voidaan ylittää puuttua. Säännöstä tulee tältä osin tarkistaa siten, että oikeuksien loukkaamisen sijasta säädetään esimerkiksi *oikeuksien rajoittamisesta*.

Sotilastiedustelukiehdotuksen 5 §:ää on perustuslakivaliokunnan mukaan lisäksi syytä täydentää vaatimuksella sotilastiedustelun toimenpiteiden tosiasiallisesta soveltuvuudesta tarkoitukseensa; lakivaliokunnalla on omassa lausunnossaan vastaava huomio. Perusoikeusrajoitus ei voi olla tarkoitukseensa soveltuva ja siten välttämätön, jos sillä ei edes periaatteessa voida saavuttaa sen perusteena olevaa hyväksyttävää tavoitetta. Sotilastiedustelun toimenpiteellä tulisi jokaisessa tapauksessa olla riittävät tosiasialliset mahdollisuudet saavuttaa sotilastiedustelun hyväksyttävät päämäärät. Sotilastiedusteluviranomaisten on esitettävä myös menetelmän soveltuvuudesta riittävät perustelut samalla tavoin kuin muidenkin sotilastiedustelulle asetettujen edellytysten täyttymisestä.

Puolustusvaliokunta esittää edellä todetun johdosta, että säännös kirjoitetaan seuraavasti: "Sotilastiedustelun toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tiedon hankinnalla saatavien tietojen tärkeyteen, tiedustelutehtävän kiireellisyyteen, tavoiteltavaan sotilastiedustelun päämäärään, sotilastiedustelun kohteeseen, muille tiedustelutoimenpiteen käytöstä aiheutuvaan oikeuksien rajoittamiseen sekä muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin. Lisäksi toimenpiteellä tulee olla riittävät tosiasialliset mahdollisuudet saavuttaa sotilastiedustelun hyväksyttävät päämäärät." Välttämättömyysvaatimus voidaan valiokunnan mielestä jättää säännöksestä tarpeettomana pois, koska asiasta säädetään tiedustelumenetelmien käytön yleisissä edellytyksissä (12 §).

7 (6) §. Vähimmän haitan periaate. Sotilastiedustelukiehdotuksen 6 § koskee vähimmän haitan periaatetta. Sen mukaan sotilastiedustelun toimivaltuuden käytöllä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Säännökseen tulee perustus- ja lakivaliokunnan käsityksen mukaan lisätä vaatimus siitä, että tiedon hankkimisessa puututaan luottamuksellisen viestin salaisuuteen mahdollisimman kohdennetusti ja rajoitetusti. Tämä vastaa myös sitä perustuslain 10 §:n esitöistäkin ilmenevää lähtökohtaa, ettei perustuslain voida jatkossakaan katsoa sallivan yleistä, kohdentamatonta ja kaiken kattavaa tietoliikenteen seuranta tiedustelutoiminnassa.

Puolustusvaliokunta ehdottaa pykälään lisättäväksi säännöstä siitä, että tiedon hankkimisessa ei saa puuttua luottamuksellisen viestin salaisuuteen muuten kuin mahdollisimman kohdennetusti ja rajoitetusti.

9 (8) §. Syrjivän tiedustelutoiminnan kieltö. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että sotilastiedustelun toimenpiteen kohdentaminen ei saa perustua ainoastaan henkilön ikää, alkupe-
rää, kansalaisuutta, kieltä, uskontoa, vakaumusta, mielipidettä, poliittista toimintaa, ammattiyhdistystoimintaa, perhesuhteita, terveydentilaa, vammaisuutta tai seksuaalista suuntautumista koskeviin tietoihin. Perustuslakivaliokunnan mukaan säännöksessä mainitut perusteet sinänsä pitkälti pohjautuvat perustuslain 6 §:n 2 momentin kiellettyjen erotteluperusteiden luetteloon. Ehdotuksessa 8 §:ssä ei kuitenkaan mainita sukupuolta. Säännös on perustuslain säännöksestä poiketen lisäksi kirjoitettu tyhjentyvän luettelon muotoon, eikä se vastaa perustuslain 6 §:n 2 momentin ja perusoikeuskirjan 21 artiklan syrjintäkieltosäännöksiä. Eroavaisuutta ei esityksessä perustella. Sotilastiedustelukiehdotuksen 8 §:n täydentäminen sukupuoleen perustuvan syrjinnän kiellolla

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

sekä kiellettyjen syrjintäperusteiden luettelon muotoilu niin, ettei se ole tyhjentävä, on edellytyksenä lain käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetaan myös, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 8 §:n toisen virkkeen mukaan sotilastiedustelun toimenpiteen kohdentaminen ei saa perustua ainoastaan siinä mainittuihin tietoihin. Virkkeen oikeudellinen merkitys on perustuslakivaliokunnan mielestä epäselvä, jopa kyseenalainen. Perustelujen mukaan kohdentaminen pykälässä tarkoitettuilla tiedoilla saattaisi kuitenkin olla tietyissä tilanteissa välttämätöntä, kuten esimerkiksi kansalaisuuden perusteella. Tämä edellyttäisi perustelujen mukaan kuitenkin objektiivisia ja riittäviä perusteita. Tältä osin pykälä ja sen perustelut ovat ristiriidassa keskenään, koska esimerkiksi kansalaisuus on mainittu säännöksessä nimenomaisena kiellettynä kohdentamisperusteena. Ilmaisuihin *ainoastaan* voidaan perustuslakivaliokunnan mielestä tulkita myös oikeutukseksi kohdentaa tiedustelua pykälässä mainituilla kielletyillä syrjintäperusteilla, kunhan kohdentaminen ei perustu yksinomaan johonkin mainittuun perusteeseen. Kun säännöksen tarkoituksena on turvata tiedustelun kohdentumisen syrjimättömyys, tulee säännöksen muotoilua tarkistaa tätä tarkoitusta vastaavasti.

Puolustusvaliokunta esitti mietinnössään PuVM 4/2018 vp säännöstä muotoiltavaksi seuraavasti: "Sotilastiedustelun toimenpiteiden kohdentaminen on toteutettava syrjimättömästi". Lisäksi valiokunta esitti säännöksen otsakkeen tarkentamista muotoon Syrjivän tiedustelutoiminnan kieltö. Perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan (PeVL 76/2018 vp), että säännös on painavista valtiosääntöoikeudellisista syistä välttämätöntä muotoilla nimenomaiseksi syrjintäkielloksi. Puolustusvaliokunta ehdottaa säännöksen muotoilua perustuslakivaliokunnan lausunnossaan esittämällä tavalla: "Sotilastiedustelun toimenpiteen kohdentaminen ei saa ilman hyväksyttävää perustetta perustua henkilöiden ikään, sukupuoleen, alkuperään, kansalaisuuteen, asuinpaikkaan, kieleen, uskontoon, vakaumukseen, mielipiteeseen, poliittiseen toimintaan, ammattiyhdistystoimintaan, perhesuhteisiin, terveydentilaan, vammaisuuteen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai muihin henkilöön liittyvään syyhyn."

10 (9) §. Määritelmät. Perustuslakivaliokunta toteaa 1. lausunnossaan, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 65 §:n 1 momentin ja 67 §:n 1 momentin mukaan tietojen hankkiminen tietoliikenteestä perustuu hakuehtojen käyttöön. Säännöksissä ei kuitenkaan määritellä, mitä hakuehdoilla tai hakuehtojen joukoilla tarkoitetaan. Koska hakuehdon käsite on tietoliikennetiedustelun kohdentumisen kannalta ensiarvoisen tärkeä, sääntelyn tarkkarajaisuuden ja täsmällisyyden sekä tietoliikennetiedustelun perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta hyväksyttävän kohdentumisen vuoksi sotilastiedustelulaissa tulee säätää hyväksyttävän hakuehdon perusteista. Tätä edellyttää myös EIT:n käytäntö luottamuksellisen viestin salaisuuteen puuttuvan sääntelyn oikeusvaikutusten ennakoitavuudesta.

Sotilastiedustelulaissa on perustuslakivaliokunnan mielestä syytä myös täsmällisemmin määritellä, mitä henkilöryhmällä tarkoitetaan ja mitä edellytyksiä useamman henkilön pitämiseksi henkilöryhmänä asetetaan. Perustuslakivaliokunta huomauttaa, että esityksen perusteluissa mainitut edellytykset muistuttavat rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuja järjestäytyneelle rikollisryhmälle asetettuja edellytyksiä. Sotilastiedustelulakiin on tarkkarajaisuuden ja täsmällisyyden turvaamiseksi perusteltua sisällyttää vastaavan kaltainen henkilöryhmän määritelmä.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Puolustusvaliokunta ehdotti mietinnössään (PuVM 4/2018 vp) säännökseen lisättäväksi *hakuehdoja* ja *hakuehtojen luokkaa* koskevat määritelmäsäännökset, josta ilmenevät niiden hyväksyttävyyden perusteet. Hakuehdon osalta hyväksyttävyyden perusteena on, että se mahdollisimman täsmällisesti ja rajatusti kykenee valikoimaan tietoliikennevirrasta tietoliikennetiedustelun kohteena olevan tietoliikenteen. Hakuehtojen luokan hyväksyttävyyden perusteena on paitsi yksittäisen luokkaan kuuluvan hakuehdon edellä sanottu luonne, myös se, että luokkaan kuuluvat hakuehdot kuvaavat samaa asiakokonaisuutta ja liittyvät riittävän läheisesti toisiinsa. Puolustusvaliokunta ehdotti mietinnössään lisäksi, että säännöksessä määritellään tarkemmin termi *henkilöryhmä* siten, että käsitteellä tarkoitetaan vähintään kolmen hengen muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää ja rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tai yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Esitetyt uudet alakohdat aiheuttavat tarpeen tarkistaa myös muiden alakohtien numerointi.

Perustuslakivaliokunta toteaa 2. lausunnossaan, että puolustusvaliokunnan ehdottamat muutokset jättävät avoimeksi ne sisällölliset perusteet, joiden nojalla hakuehdoja voidaan määritellä. Sääntelyä on siksi syytä täydentää. Puolustusvaliokunta yhtyy puolustusministeriöltä saamaansa selvitykseen ja toteaa, että hakuehtojen yksityiskohtainen määrittely on vaikeaa, sillä käytettävät tiedot ovat moninaisia ja teknologian kehittyessä ne saattavat muuttua nopeastikin.

Puolustusvaliokunta ehdottaa, että hakuehtoa koskevaan määritelmään lisätään säännös siitä, että puuttuminen luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan rajautuu tiedustelun kannalta välttämättömään. Valiokunta korostaa hakuehtojen osalta myös sotilastiedustelulain periaatesäännösten huomioimista kaikessa sotilastiedustelutoiminnassa, erityisen tärkeä säännös on tässä katsannossa vähimmän haitan periaate (7 §). Puolustusvaliokunta ehdotti aiemmassa mietinnössään tähän pykälään lisättäväksi perustuslakivaliokunnan esittämällä tavalla säännöstä siitä, että tiedon hankkimisessa ei saa puuttua luottamuksellisen viestin salaisuuteen muuten kuin mahdollisimman kohdennetusti ja rajoitetusti. Merkittävä rajausta sisältyy myös 70 §:ään, johon puolustusvaliokunta lisäsi säännöksen tietoliikennetiedustelun viimesijaisuudesta tiedustelumenetelmänä.

Hakuehtojen täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden osalta puolustusvaliokunta korostaa erityisesti sitä, että muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta säädetään 71 §:ssä. Käräjäoikeudelta haettavassa luvassa on perusteltava muun muassa ne hakuehdot ja hakuehtojen luokat, joiden perusteella lupaa haetaan (71 §, 3 momentti, 5 kohta).

11 (10) §. Sotilastiedusteluviranomaiset. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että määritelmää *puolustushaarat* on syytä avata. Puolustusvaliokunta ehdottaa, että säännöksessä käytetään vakiintunutta käsitettä Maa-, Meri- ja Ilmavoimat. Pykälän 2 momentin säännösviitasta on tarkistettava pykälänumeroinnin muuttuessa.

Valiokunta ehdottaa pykälään lisättäväksi uutta 3 momenttia, jossa selvennetään sitä, että pääesikunnassa sotilastiedustelun tehtäviä hoitavat ja niihin liittyviä toimivaltuuksia käyttävät pääesikunnan sotilastiedusteluun määrätyt virkamiehet. Valiokunta huomauttaa, että viranomaisten tarkempi määrittely on lisäksi merkittävää sotilastiedustelun ja rikostorjunnan erottamiseksi toisistaan.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

12 (11) §. Tiedustelumenetelmän käytön yleiset edellytykset. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetaan, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 11 § koskee tiedustelumenetelmien käytön yleisiä edellytyksiä. Säännöksen 1 momentissa säädettäisiin kaikille tiedustelumenetelmille yhteisestä yleisestä edellytyksestä *voidaan perustellusti olettaa saatavan tietoa tiedustelutehtävän kannalta*. Kysymys on esityksen perustelujen mukaan niin sanotusta perustellusta tuloksellisuusvaatimuksesta. Tiedustelutehtävällä tarkoitetaan pääesikunnan tiedustelupäällikön sotilastiedusteluviranomaiselle antamaa toimeksiantoa tiedustelutiedon hankkimiseksi sotilastiedustelun kohteesta. Perustuslakivaliokunta toteaa, että sotilastiedustelussa on kysymys tiedon hankkimisesta sotilaallisesta toiminnasta, mutta sotilaallisen toiminnan merkityssisältö on epämääräinen eikä sitä ole ehdotetussa laissa määritelty. Perustuslakivaliokunta on painottanut tarvetta tulkita rajoitusperustetta suppeasti.

Perustuslakivaliokunta huomauttaa, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 11 §:n 1 momentin sisältämää sotilastiedustelumenetelmien käytön yleistä edellytystä valtiosääntöoikeudellisesti arvioitaessa huomiota tulee kiinnittää ensinnäkin siihen, että tiedustelumenetelmien käytössä yleisesti on irtauduttu ja etäännytty konkreettisesta rikosepäilystä. Perustuslakivaliokunta korosti perustuslain muuttamista koskevassa mietinnössä painokkaasti perustuslain säännöksen välttämättömyysedellytystä. Valiokunta totesi, että luottamuksellisen viestin salaisuuteen kohdistuva rajoitus on sallittu vain, jos tiedonhankinta ei ole mahdollista vähemmän puuttuvin keinoin. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan tästä seuraa, että tiedustelutoiminnan edellytykseksi tulee yleisesti asettaa välttämättömyyttä koskeva edellytys. Tällaisen lisäyksen tekeminen sotilastiedustelulakiehdotukseen on edellytyksenä lain käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Perustuslakivaliokunta huomauttaa lisäksi, että tiedustelutoiminnan erityisluonne sekä ehdotetun sääntelyn laaja-alaisuus perustelevat tiedustelumenetelmän käytön asianmukaisen ja oikeasuhtaisen kohdentumisen vuoksi 11 §:n 1 momentin täsmentämistä myös siten, että tiedustelumenetelmien käytön edellytyksiin lisättäisiin niillä oletettavasti saatavan tiedon tärkeyttä koskeva edellytys.

Perustuslakivaliokunta toteaa myös lausunnossaan, että uudet toimivaltuudet, joilla voitaisiin syvimmin puuttua luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan, on mainittu sotilastiedustelulakiehdotuksen 11 §:n 2 momentissa. Säännöksessä mainittuja toimivaltuuksia saadaan käyttää vain, jos toiminta vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta. Säännöksessä ei mainita tukiasematietojen hankkimista. Vaikka kyseinen toimivaltuus ei suoranaisesti puutu viestin sisältöön, perustuslakivaliokunta pitää sen lisäystä säännökseen perustuslain 10 §:stä johtuvista syistä asianmukaisena.

Perustuslakivaliokunta toteaa edelleen, että tiedustelun edellytyksistä ehdotetaan säädettäväksi osin toimivaltuuksittain eri tavalla. Esimerkiksi sotilastiedustelulakiehdotuksen 20 §:n 3 momentin mukaan suunnitelmallinen tarkkailu on mahdollista, jos sillä voidaan *perustellusti olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutoiminnan kannalta*. Vastaava säännös sisältyy teknisen kuuntelun osalta 24 §:n 2 momenttiin, teknisen katselun osalta 26 §:n 2 momenttiin sekä telekuuntelun osalta 32 §:n 3 momenttiin. Peitetoiminnan ja valeoston osalta kynnys on määritelty toisin asettamalla sille välttämättömyysvaatimus. Vastaavasti muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvan tiedustelun edellytyksenä 67 §:n 1 momentin mukaan on, että tiedustelun *voidaan olettaa olevan välttämätöntä tiedon saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta*.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Edellä todettuun viitaten puolustusvaliokunta ehdottaa sotilastiedustelulakiehdotuksen 11 §:n 1 momenttiin lisättäväksi välttämättömyysvaatimuksen sekä tarkennuksen saatavan tiedon tärkeydestä. Välttämättömyysvaatimuksen lisääminen yleisiä edellytyksiä koskevaan pykälään johtaa siihen, että 4 luvusta tulisi poistaa tiedustelumenetelmien käytön erityisinä edellytyksinä olevat säännökset välttämättömyydestä (41 § peitetoiminta, 45 § valeosto ja 67 § muu kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuva tiedustelu). Puolustusvaliokunta toteaa, että koska perustuslakivaliokunta on lausunnossaan sitonut välttämättömyysedellytyksestä säättämisen perustuslain 10 §:n 4 momenttiin — joka ei anna suojaa valtiolliselle toimijalle — niin ponsilausuman ei voi katsoa edellyttävän, että valtiolliseen toimijaan kohdistuvalle tiedustelulle asetetaan välttämättömyysvaatimus. Sen vuoksi puolustusvaliokunta esittää 1 momenttiin lisättäväksi säännöksen siitä, että valtiolliseen toimijaan kohdistuvan tiedustelumenetelmän käytön yleisenä edellytyksenä on, että tietojen saaminen on tarpeen tiedustelutehtävän kannalta.

Puolustusvaliokunta toteaa, että edellä ehdotettu muutosesitys 4 §:n 2 momenttiin koskee nimenomaisesti toimintaa, joka vakavasti uhkaa Suomen maanpuolustusta tai yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja. Tästä seuraa, että koska sotilastiedustelua ei ylipäänsä saa kohdistaa muuhun toimintaan kuin sotilaalliseen toimintaan tai kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan, ei siten ole mahdollista käyttää sotilastiedustelun toimivaltuuksia missään muissa tilanteissa. Siten on tarpeetonta, että 11 §:n 2 momentissa säädettäisiin joidenkin toimivaltuuksien yleiseksi edellytykseksi se, että toiminta vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta. Puolustusvaliokunta ehdottaa pykälän 2 momentin poistamista.

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 9 §:n 10 kohdan mukaan valtiollisella toimijalla tarkoitetaan vieraan valtion tunnistettua viranomaista tai sellaiseen rinnastuvaa toimijaa sekä tarkoitettun tahon palveluksessa olevaa tai sen määräyksessä ja ohjauksessa toimivaa tahoa. Puolustusvaliokunta toteaa, että valtiollinen toimija -määritelmä siis kattaa myös vieraan valtion tunnistetun viranomaisen tai sellaiseen rinnastuvan toimijan. Näin ollen tiedustelutoiminnan käytön yleisiä edellytyksiä koskevan pykälän 1 momentissa on tarpeetonta käyttää ilmaisua ”tai siihen rinnastuvaan tahoon”. Puolustusvaliokunta ehdottaa tämän ilmaisun poistamista momentista.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa kiinnitetään huomiota myös tämän mietinnön yleisperusteluissa tarkemmin läpikäytyyn kysymykseen kotirauhan suojasta. Perustuslakivaliokunnan kannanotto pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävän tilan rajaamisesta lain soveltamisalan ulkopuolelle vaikuttaa moneen pykälään, myös tiedustelumenetelmien käytön yleisiä edellytyksiä koskevaan säännökseen. Puolustusvaliokunta ehdottaa, että pykälään lisätään uusi momentti (3 mom.), jossa säädetään siitä, että tiedustelumenetelmää ei saa kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 115 §:ssä säädetään asioista, joista voitaisiin säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella tai puolustusministeriön asetuksella. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan (ks. tarkemmin 115 § yksityiskohtaiset perustelut), että asetuksenantovaltuusäänökset on asianmukaista sijoittaa lain asianomaisen perussäännöksen yhteyteen. Perustuslakivaliokunnan kannanottoon viitaten puolustusvaliokunta ehdottaa tiedustelumenetelmien käytön yleisiä edellytyksiä koskevaan pykälään lisättäväksi uuden 5 momentin siitä, että tiedustelumenetelmien käytön järjestämisestä sotilastiedusteluviranomaisessa, tiedustelumenetelmän käytöstä vastaavasta virkamiehestä ja tiedustelumenetelmää käyttävästä virkamiehestä voidaan antaa

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella. Asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä siitä, kuka määrää tiedustelumenetelmän käyttöä johtavan ja valvovan tai menetelmiä käyttävän virkamiehen tehtävään. Lisäksi asetuksella voidaan säätää virkamiesten kelpoisuusvaatimuksista.

14 (13) §. Tietopyyntö. Sotilastiedustelulain säännösnumeroinnin muuttuessa on tarve tarkentaa pykälässä olevaa viittaussäännöstä. Ulkoasiainministeriön virallinen nimi on ollut 1.1.2018 lähtien ulkoministeriö. Valiokunta ehdottaa pykälässä käytettäväksi virallista uutta nimeä.

15 (14) §. Tiedustelutoiminnan yhteensovittaminen. Puolustusvaliokunta ehdottaa pykälään lisättäväksi uuden 3 momentin siitä, että tiedustelutoiminnan yhteensovittamisen järjestämisestä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella. Valiokunta huomauttaa, että yhteensovittamisen järjestämisellä tarkoitetaan tässä yhteydessä käytännön järjestelyitä. Asetuksella voidaan säätää siitä, ketkä viranomaiset osallistuvat yhteensovittamiseen. Ulkoasiainministeriön virallinen nimi on ollut 1.1.2018 lähtien ulkoministeriö. Valiokunta ehdottaa pykälässä käytettäväksi virallista uutta nimeä.

16 (15) §. Sotilastiedustelun seuranta. Pykälän 1 momentin säännösviittausta on korjattava.

17 (16) §. Yhteistyö suojelupoliisin kanssa. Puolustusvaliokunta esittää, että pykälän uudeksi 2 momentiksi lisätään asetuksenantovaltuus, jonka nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä sotilastiedusteluviranomaisen ja suojelupoliisin välisen yhteistyön järjestämisestä. Yhteistyön järjestämisellä tarkoitetaan yhteistyön käytännön järjestelyitä, kuten esimerkiksi sitä, missä nimenomaisissa tilanteissa yhteistyötä pitää tehdä, millaisessa muodossa yhteistyötä tehdään ja mitkä ovat yhteistyöhön osallistuvat tahot ja niiden tehtävät.

18 (17) §. Yhteistyö muiden viranomaisten sekä yritysten ja muiden yhteisöjen kanssa. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että säännöksen sanamuodon perusteella jää hyvin avoimeksi, mitä sotilastiedusteluviranomaisen ja yhteisöjen välinen yhteistyö voisi olla ja mitä yhteisöjä säännös koskisi. Lainkohdan perusteluissa todetaan lähinnä vain, että sotilastiedusteluviranomaisen ja yhteisöjen välinen yhteistyö voi liittyä myös yritysten turvallisuuteen ja yritysvakoilun estämiseen. Perusteluissa viitataan myös siihen, että näissä tilanteissa tulee ottaa huomioon erityisesti myös se, mikä on yrityksen asema maanpuolustuksessa ja osallistuuko se esimerkiksi yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen tuottamiseen. Perustuslakivaliokunnan mielestä epäselväksi jää muun muassa, miten ehdotettu sääntely suhtautuu perustuslain 124 §:n julkisen hallintotehtävän antamista muun kuin viranomaisen hoidettavaksi koskevaan sääntelyyn. Tiedustelulakiehdotuksen 17 §:n säännös yhteistyöstä yhteisöjen kanssa tulee perustuslakivaliokunnan mielestä joko poistaa lakiehdotuksesta tai sitä tulee olennaisesti täsmentää yhteistyön sisällön ja osapuolten suhteen ja perustuslain 124 §:n kannalta asianmukaisella tavalla. Tällainen muutos on edellytys sille, että sotilastiedustelulakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa tuodaan lisäksi esiin, että säännöksen perustelujen mukaan 17 §:n sääntely ei koske henkilötietojen antamista. Tällainen rajausta ei kuitenkaan ilmene säännöksestä. Perustuslakivaliokunta huomauttaa edelleen, että henkilötiedon käsite on laaja. Mikäli tarkoituksena on vastoin esityölausumaa, että säännöksen perusteella voidaan luovuttaa henkilö-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

tietoja yhteisöille salassapitovelvollisuuden estämättä, on ehdotettua sääntelyä täsmennettävä. Perustuslakivaliokunta ei ole pitänyt hyvin välttämättä yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia perustuslain kannalta mahdollisina edes silloin, kun ne on sidottu välttämättömyyskriteeriin. Tiedustelulakiehdotuksen 17 §:ssä on siksi määriteltävä olennaisesti tarkemmin tietojen saantiin oikeutettujen yhteisöjen piiri, jotta sotilastiedustelulakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämismääräyksessä. Vaihtoehtoisesti säännöstä on täsmennettävä siten, että siitä käy selkeästi ilmi sen perusteluissa ilmaistu raja, jonka mukaan pykälän perusteella ei voi luovuttaa salassa pidettäviä henkilötietoja. Lisäksi puolustusvaliokunnan on syytä vielä arvioida, onko asianmukaista, että tietojen antamiselle yhteisöille ei ole asetettu korkeampaa kynnystä kuin tietojen antamiselle viranomaisille.

Liikenne- ja viestintävaliokunta kiinnittää lausunnossaan huomiota 17 §:n tietojen luovuttamista koskevaan säännökseen, jossa luovuttamisen edellytykseksi on asetettu välttämättömyys muun muassa kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Ottaen huomioon Kyberturvallisuuskeskuksen tehtävien merkityksen yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden kannalta, liikenne- ja viestintävaliokunta ehdottaa puolustusvaliokunnalle, että Kyberturvallisuuskeskus voi saada myös mainitun 17 §:n perusteella tietoja, jos se on tarpeen kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi, välttämättömyyden sijasta. Tämä antaisi tietojen luovuttamisesta päättävälle tiedusteluviranomaiselle enemmän liikkumavaraa tietojen luovuttamisessa. Puolustusvaliokunta yhtyy liikenne- ja viestintävaliokunnan näkemykseen Kyberturvallisuuskeskuksen kanssa tehtävän viranomaisyhteistyön merkityksestä.

Puolustusvaliokunnan käsityksen mukaan pykälän 1 momentissa on kyse tilanteesta, jossa viranomaiset toimivat oman lakiin perustuvan toimivaltansa puitteissa, joten sääntely on tässä suhteessa ongelmaton perustuslain 124 §:n kannalta. Valiokunta toteaa, että kynnys tietojen luovuttamiseen viranomaisille on alempi kuin yrityksille ja muille yhteisöille. Valiokunta ehdottaa 1 momentissa tarkennettavaksi sitä, että sotilastiedusteluviranomainen voi tehtävänsä toteuttamiseksi luovuttaa muille viranomaisille salassapitosäännösten estämättä muita tietoja kuin henkilötietoja, jos tietojen luovuttaminen on tarpeen maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Momenttiin lisättäisiin myös maininta siitä, että henkilötietojen luovuttamisesta säädettäisiin henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annetussa laissa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tietojen luovuttamisesta sellaisille yrityksille ja yhteisöille, joiden kanssa puolustusvoimien on välttämätöntä tehdä yhteistyötä sotilastiedustelun suorituskyvyn kehittämisessä ja ylläpitämisessä. Osa pykälässä tarkoitetuista yhteisöistä on julkisoikeudellisia yhteisöjä, joista säädetään lailla. Esimerkkeinä voidaan mainita Valtion tieto- ja viestintätekniikkakeskus Valtori ja Suomen Turvallisuusverkko Oy. Valiokunta viittaa tässä yhteydessä puolustuselonteosta antamaansa mietintöön (PuVM 4/2017 vp), jossa todetaan puolustusvoimilla olevan eurooppalaisessa vertailussa poikkeuksellisen mittava määrä erilaisia yhteistyöjärjestelyitä yrityselämän kumppaneiden kanssa. Valiokunta huomauttaa, että puolustusvoimissa on viimeisten 10–15 vuoden ajan ollut käynnissä prosessi, jossa puolustusvoimat on keskittynyt ydin-tehtävänsä, kotimaan puolustukseen, ulkoistaen samalla merkittävän määrän tukitoimintojaan yhteistyökumppaneille.

Strateginen kumppanuus on puolustusvoimien ja yksityisen sektorin palveluntuottajan välisen yhteistyön syvällisin muoto. Sen lähtökohtana on sopimukseen perustuva luja, kestävä ja pitkä-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

aikainen yhteistyösuhde, joka jatkuu myös poikkeusoloissa. Strategiselle kumppanuudelle ominaista ovat yhteiset kehittämistavoitteet ja osapuolten varautuminen ja toimintatapojen kehittäminen niin rauhan aikaa kuin kriisiajan toimintaakin varten. Strategisia kumppaneita ovat esimerkiksi eri puolustushaarojen kanssa tehtävässä yhteistyössä Millog, Patria ja Insta, mutta strategista kumppanuustoimintaa harjoitetaan myös esimerkiksi ruokahuollossa Leijona Cateringin kanssa. Kumppanuus eroaa strategisesta kumppanuudesta lähinnä poikkeusoloihin varautumisen osalta. Lähtökohtana on sopimukseen perustuva, kestävä, ennakoitava ja pitkäaikainen yhteistyösuhde, joka jatkuu pääsääntöisesti myös poikkeusolojen aikana, mikä edellyttää palvelun tuottajalta erityistä sitoutumista yhteistyöhön. Kumppanuus ei kuitenkaan lähtökohtaisesti sisällä valmiuteen tai poikkeusolojen toimintaan liittyviä merkittäviä erityisvaatimuksia.

Edellä todettuun viitaten on puolustusvaliokunnan mielestä selvää, että sotilastiedusteluviranomaisten on muiden viranomaistoimijoiden lisäksi maanpuolustuksellisista ja kansalliseen turvallisuuteen liittyvistä syistä välttämätöntä tehdä yhteistyötä myös yrityssectin ja muiden yhteisöjen kanssa. Kyse on siten puolustusvoimien toimintaa ja suorituskykyä tukevista, ylläpitävistä tai kehittävästä yhteistyökumppaneista. Valiokunta korostaa, että yritysten ja yhteisöjen kanssa tehtävä yhteistyö ei ole luonteeltaan sellaista, että se olisi ristiriidassa perustuslain 124 §:n kanssa, joka koskee julkisten hallintotehtävien antamista muiden kuin viranomaisten hoidettaviksi.

Valiokunta ehdottaa 2 momenttia täsmennettäväksi siten, että sotilastiedusteluviranomainen voi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa yrityksille ja muille yhteisöille tiedustelun menetelmien ja järjestelmien kehittämiseksi haittaohjelmaan liittyvän tunnistamistiedon tai muun kuin henkilötiedon, jos tiedon luovuttaminen on välttämätöntä Puolustusvoimien toiminnan tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Pykälän 3 momentin säännösviittauksia on tarkennettava säännösnumeroinnin muuttuessa. Lisäksi säännöksen viimeiseksi 4 momentiksi siirrettäisiin perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla lakiehdotuksen 115 §:ssä oleva asetuksenantovaltuus, joka koskee yhteistyön järjestämistä. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä sotilastiedusteluviranomaisen ja muiden viranomaisten ja yritysten välisen yhteistyön järjestämisestä sekä yhteistyöhön osallistuvista tahoista ja niiden tehtävistä. Asetuksella voidaan antaa myös tarkempia säännöksiä siitä, mitkä maanpuolustuksen ja kansallisen turvallisuuden kannalta keskeiset yritykset ja tahot yhteistyöhön osallistuvat. Lisäksi asetuksella voidaan säätää tarkemmin siitä, mitä vastuualueita tietyillä tahoilla on yhteistyössä. Valiokunnan mielestä on selvää, etteivät yritysten osalta kysymykseen voi tulla julkisen vallan käyttöön liittyvät tehtävät, vaan kyse on esimerkiksi eri tahojen omiin tehtäviin ja toimiin liittyvästä tiedon jakamisesta tilannekuvan muodostamiseksi.

Valiokunta ehdottaa myös pykälän nimikkeen tarkentamista kuvaamaan paremmin niitä tahoja, joiden kanssa yhteistyötä tehdään (Yhteistyö muiden viranomaisten sekä yritysten ja muiden yhteisöjen kanssa).

19 (18) §. Salaisen tiedonhankinnan yhteensovittaminen. Valiokunta esittää pykälään lisättäväksi uutta 2 momenttia siitä, että salaisen tiedonhankinnan yhteensovittamisen järjestämisestä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä esimerkiksi siitä, miten yhteistyöhön osallistuvat tahot koordinoivat tiedustelumenetelmien käyttöä. Lisäksi asetuksessa voidaan säätää siitä, mitkä tahot ovat keskenään yhteydes-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

sä, kun sensitiivisessä toiminnassa tulee vastaan yllättäviä tilanteita. Säännöksiä voidaan antaa myös esimerkiksi mahdollisista yhteistyöryhmistä ja niiden toiminnasta.

20 (19) §. Kansainvälinen yhteistyö. Kansainvälistä yhteistyötä koskevan pykäläehdotuksen 1 momentin 1 kohdan perusteella sotilastiedusteluviranomainen voi Suomen kansallisten etujen mukaisesti tehtäviinsä liittyen tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi vaihtaa hankkimiaan tietoja ulkomaisten tiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden kanssa. Pykälän 5 momenttiin sisältyy viittaussäännös, jonka mukaan pykälässä tarkoitettussa tietojen luovuttamisessa ja vastaanottamisessa noudatetaan lisäksi, mitä siitä erikseen Suomea velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa määrätään tai kansainvälisistä tietoturvallisuusvelvoitteista annetussa laissa säädetään. Säännöksen perustelujen mukaan kansainvälisillä velvoitteilla tarkoitetaan lähinnä kansainvälisiä tietoturvallisuus sopimuksia, joita Suomi on jo solminut useiden merkittävien yhteistyötahojen kanssa.

Perustuslakivaliokunnan mielestä sääntelyä on täsmennettävä siten, että siitä ilmenee säädöspenstaisesti ja nimenomaisesti rajoitus luovuttaa tai vastaanottaa tietoja sellaisten valtioiden kanssa, joiden voidaan katsoa syyllistyvän järjestelmällisiin ihmisoikeusloukkauksiin tai joissa tiedonhankintakeinot eivät noudata kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa vahvistettuja standardeja. Tällainen muutos on edellytyksenä sille, että sotilastiedustelulakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Rajausta voidaan perustuslakivaliokunnan mielestä toteuttaa esimerkiksi siten, että säännöksessä viitattaisiin siihen, että tietojen luovuttamisessa ja vastaanottamisessa on noudatettava Suomea velvoittavia kansainvälisiä sopimuksia ja kielletään nimenomaisesti kansainvälinen yhteistyö ja tietojen vaihto, jos on perusteltua aihetta epäillä, että jotakin henkilöä tämän yhteistyön tai tietojen luovuttamisen vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu, vaino, mielivaltainen vapaudenriisto tai epäoikeudenmukainen oikeudenkäynti.

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 19 §:n perusteluista ilmenee, että pykälä ei koskisi henkilötietojen vaihtoa. Lakiehdotuksen 19 §:n 5 momentin mukaan henkilötietojen luovuttamisesta säädetään tarkemmin henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annetussa laissa. Perustuslakivaliokunnan mielestä viittaus tarkempaan säätämiseen antaa kuitenkin mahdollisuuden tulkintaan, jonka mukaan 19 §:n säännöksillä luodaan perusteet henkilötietojen vaihdolle. Mikäli sotilastiedustelulakiehdotuksen 19 §:n tarkoituksena on vastoin esityölausumaa, että säännöksen perusteella voidaan luovuttaa henkilötietoja ulkomaisille tiedustelu- ja turvallisuuspalveluille salassapitovelvollisuuden estämättä, on ehdotettua sääntelyä täsmennettävä ja muutettava perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan johdosta valiokunnan edellä mainitun viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä koskevan käytännön mukaiseksi. Vaihtoehtoisesti 19 §:n säännöstä on täsmennettävä siten, että siitä käy selkeästi ilmi sen perusteluissa ilmaistu rajausta, jonka mukaan pykälän perusteella ei voi luovuttaa salassa pidettäviä henkilötietoja. Mahdollisuus luovuttaa tietoja salassapitovelvollisuuden estämättä on tässäkin tapauksessa määriteltävä tietosisällöltään tai sidottava välttämättömyysedellytykseen. Tällainen muutos on edellytys sille, että 1. lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on sotilastiedustelulakiehdotuksen 19 §:n 3 momentin mukaan pääesikunnan tiedustelupäällikön päätöksellä oikeus Suomen alueella sotilastie-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

dusteluviranomaisen tehtävien hoitamiseksi toimia yhteistoiminnassa sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen kanssa ja tämän ohjauksessa ja valvonnassa käyttää 20, 22, 41, 45, 49 ja 63 §:ssä tarkoitettuja tiedustelumenetelmiä. Viitattuihin toimivaltuuksiin kuuluu muun ohella esimerkiksi 41 §:ssä säädetty peitetoiminta, 45 §:ssä säädetty valeosto ja 63 §:ssä tarkoitettu teknisten tietojen käsittely.

Säännösehdotuksen perusteluissa viitataan siihen, että kyseiset tiedustelumenetelmät merkitsevät vain vähäistä puuttumista perusoikeuksiin, eikä yhdelläkään niistä kajottaisi luottamuksellisen viestin salaisuuteen. Hallituksen esityksessä viitataan siihen, että peitetoimintaa ja valeostoa pidetään kovimpina salaisina tiedonhankintakeinoina, sillä näiden keinojen käytön edellytykset ovat erittäin tiukkoja.

Perustuslakivaliokunta on puolestaan edellä arvioinut, että lakiehdotuksen 63 §:n sanamuoto vaikuttaa mahdollistavan hyvin laajan viestintäverkon alueen kattavan tietojen keräämisen ja tallentamisen. Perustuslakivaliokunnan mielestä on selvää, ettei ehdotetuissa toimivaltuuksissa ole siten kyse vain vähäisestä puuttumisesta perusoikeuksiin, kuten perusteluissa esitetään. Ehdotettu sääntely vieraan valtion virkamiehen toiminnasta on merkityksellistä perustuslain 1 §:ssä tarkoitettun Suomen täysivaltaisuuden kannalta. Täysivaltaisuuden rajoituksia koskevassa perustuslakivaliokunnan käytännössä on kiinnitetty huomiota toimivallan laatuun ja mahdollisuuteen käyttää valtuuksia itsenäisesti. Ehdotetussa 19 §:ssä vieraan valtion virkamiehen käytössä olevia toimivaltuuksia on rajattu edellä kuvatulla tavalla. Tiedustelumenetelmiä käytetään 19 §:n mukaan sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen kanssa ja tämän ohjauksessa ja valvonnassa. Säännöksen sanamuodosta tulee kuitenkin käydä ilmi selkeämmin, että vieraan valtion virkamies on velvollinen noudattamaan sotilastiedusteluviranomaisen hänelle antamia määräyksiä, rajoituksia ja ohjeita. Lisäksi sääntelyä on täydennettävä säännöksin vieraan valtion virkamiehen virkavastuuta.

Pykälän 2 momentissa säädetään tilanteesta, jossa sotilastiedusteluviranomaisen virkamies osallistuu sotilastiedusteluviranomaisen ja ulkomaan tiedustelu- tai turvallisuusviranomaisen yhteistoimintaan toisen valtion alueella. Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen hallituksen esityksessäkin ilmaistuun käsitykseen, että ulkomaantiedustelun toiminta saattaa tapauskohtaisesti myös täyttää jonkin kohdevaltion rikoslainsäädännössä rangaistavaksi säädetyn teon tunnusmerkistön. Esityksessä ei kuitenkaan ole tämän enempää arvioitu sääntelyn hyväksyttävyyttä ja seurauksia virkamiehelle. Valiokunnan mielestä puolustusvaliokunnan on syytä tarkastella huolellisesti virkamiehen oikeusasemaa tällaisessa tilanteessa ja harkita muun ohella, voidaanko pykälän tarkoittamaan osallistumiseen määrätä ilman virkamiehen suostumusta tehtävään.

Puolustusvaliokunta toteaa, että kansainvälistä yhteistyötä koskevan 19 §:n mukaan sotilastiedusteluviranomainen voi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa tietoja kansainvälisessä yhteistyössä, jos tietojen luovuttaminen ei ole vastoin kansallista etua. Tietojen luovuttamisen kansainvälisessä yhteistyössä tulee ensinnäkin perustua sotilastiedusteluviranomaisen tehtävään. Käytännössä kyse voi olla tiedustelumenetelmien tekniikkaa ja taktiikkaa tai haittaohjelmia koskevista tiedoista tai turvallisuusuuhkia koskevista analyyseistä taikka muusta sellaisesta tiedosta, jonka luovuttaminen olisi Suomen intressien mukaista. Valiokunta korostaa, että tiedon luovuttamisen tulee aina olla kansallisen edun mukaista. Kansallisen edun arvioinnissa on huomioitava myös seikat, jotka saattavat huonontaa Suomen kansallista etua. Suomen edun mukaista ei ole esimer-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

kiksi luovuttaa vieraan valtion tiedusteluviranomaiselle tietoja suomalaisten yritysten yrityssalaisuuksista tai muita tietoja, jotka esimerkiksi heikentävät Suomen alueella oleskelevien perus- ja ihmisoikeuksia. Puolustusvaliokunta huomauttaa, että kansainvälisessä yhteistyössä toteutettavan tietojen luovuttamisen tulee olla myös muutenkin ehdotettujen säännösten mukaista ja sotilastiedusteluviranomaisen toteuttamaan tiedustelutehtävään liittyvää. Valiokunta toteaa, että tiedustelutehtävä perustuu viime kädessä tasavallan presidentin ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan yhteisessä kokouksessa päätettyihin painopisteisiin. Tiedustelutoiminnan painopisteiden voidaan katsoa olevan Suomen etujen toteuttamista ja painopisteiden mukaisen tiedustelun olevan Suomen etujen mukaista.

Edellä todetuista perustuslakivaliokunnan kannanotoista johtuen puolustusvaliokunta ehdottaa täsmennettäväksi pykälän 1 momentin 1 kohtaa siten, että laissa säädetään muiden kuin henkilötietojen vaihtamisesta kansainvälisessä yhteistyössä. Henkilötietojen luovuttamista koskevan kiellon vuoksi puolustusvaliokunta katsoo, että tietojen luovuttamisen kynnys voidaan 1 momentin 1 kohdassa muuttaa välttämättömästä tarpeelliseksi. Pykälän 3 momentissa valiokunta ehdottaa määritelmän *vieraan valtion* korvaamista ilmaisulla *ulkomainen*. Samaan momenttiin lisätään säännös siitä, että ulkomainen virkamies on velvollinen noudattamaan sotilastiedusteluviranomaisen hänelle antamia määräyksiä, rajoituksia ja ohjeita. Lisäksi momentissa olevia säännösviittauksia on säännösnumeroinnin muuttumisen vuoksi tarpeen korjata. Pykälään lisätään uusi 5 momentti, jossa kielletään kansainvälinen yhteistyö sellaisissa tilanteissa, joissa on perusteltua aiheuttaa epäillä, että jotakin henkilöä uhkaa yhteistyön tai tietojen luovuttamisen vuoksi kuolemanrangaistus, kidutus, muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu, vaino, mielivaltainen vapaudenriisto tai epäoikeudenmukainen oikeudenkäynti. Henkilötietojen luovuttamisesta säädetään pykälän 6 momentin viittaussäännöksen nojalla henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annettavassa laissa. Valiokunta esittää 6 momentista poistettavaksi ilmaisun *tarkemmin*.

Puolustusvaliokunta katsoo, että osallistuminen kansainväliseen tiedusteluyhteistyöhön vieraan valtion alueella ei edellytä virkamiehen suostumusta. Pykäläehdotuksen 2 momentissa säädetään nimenomaisesti, että virkamiehen on noudatettava asemanaan lainsäädäntöä ja ehtoja. Näin ollen virkamieheen ei kohdistu sellaista vahingon vaaraa kuin sotilastiedustelulakiehdotuksen 62 §:ssä tarkoitettussa ulkomailla tapahtuvassa tiedustelussa; tähän pykälään puolustusvaliokunta esittää lisättäväksi säännöstä virkamiehen nimenomaisesta suostumuksesta tiedustelutehtävään.

21 §. Ulkomaisen virkamiehen virkavastuu (Uusi). Perustuslakivaliokunnan mukaan laista tulee käydä selkeämmin ilmi, että vieraan valtion virkamies on velvollinen noudattamaan sotilastiedusteluviranomaisen hänelle antamia määräyksiä, rajoituksia ja ohjeita. Lisäksi sääntelyä on täydennettävä säännöksin vieraan valtion virkamiehen virkavastuusta. Lakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että vieraan valtion virkamiehen rikosoikeudellisen virkavastuun tulee ilmetä ehdotetusta sotilastiedustelulaista. Perusteltua kuitenkin on, että varsinaiset virkavastuuta koskevat säännökset sisällytetään rikoslain säännöksiin, joihin sotilastiedustelulaissa olevassa säännöksessä viitataan. Vieraan valtion virkamiehen vahingonkorvausvastuusta ei lakivaliokunnan näkemyksen mukaan tarvitsisi erikseen säätää, koska virkamies toimisi sotilastiedusteluviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa, jolloin mahdollinen vahingonkorvausvelvollisuus saattaisi konkretisoitua ensisijaisesti puolustusvoimille joko suoraan tai isännänvastuun perusteella.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Puolustusvaliokunta toteaa, että perustuslakivaliokunnan huomio siitä, että vieraan valtion virkamies on velvollinen noudattamaan sotilastiedusteluviranomaisen hänelle antamia määräyksiä, rajoituksia ja ohjeita, on huomioitu 20 §:n 3 momenttiin esitetyllä muutoksella.

Puolustusvaliokunta ehdottaa, että vieraan valtion toimivaltaisen virkamiehen virkavastuusta säädetään uudessa pykälässä ja että pykälässä käytetään vieraan valtion virkamies -termin sijasta määritelmää ulkomainen virkamies rikoslain 40 luvussa käytetyn terminologian mukaisesti. Valiokunta toteaa, että pykälä on kansainvälisiä sopimuksia koskevaa viittaussäännöstä lukuun ottamatta sisällöltään sama kuin poliisilain 5 a luvun 57 §.

Puolustusvaliokunta huomauttaa, että viittaus kansainvälisiin sopimuksiin on tarpeellinen siksi, että NATO/PfP SOFAa sovelletaan Nato-maiden ja sopimukseen liittyneiden rauhankumppanuusmaiden, kuten Suomen, alueella. NATO/PfP SOFAsta on tullut vakiintunut tapa järjestää joukkojen ja henkilöstön oikeudellinen asema niiden oleskellessa toisen sopimuspuolen alueella. Myös EU:ssa on tehty vastaava sopimus EU SOFA, mutta se ei ole vielä kansainvälisesti voimassa. Sopimukset sisältävät määräyksiä, jotka koskevat muun muassa maahantulomuodollisuuksia, aseenkanto-oikeutta, tuomiovallan käyttöä, vahingonkorvausoikeutta ja siitä luopumista eräissä tapauksissa sekä erioikeuksia ja -vapauksia.

Lakivaliokunnan lausuntoon viitaten puolustusvaliokunta toteaa, että ulkomaisten tiedusteluvirkamiesten Suomessa mahdollisesti tekemien ja heihin täällä kohdistuvien rikosten osalta on tarpeen säätää niissä säännöksissä, joissa todetaan, minkä rikosten osalta ja millä edellytyksillä virkarikoksia ja virkamiehiin kohdistuvia rikoksia koskevia säännöksiä sovelletaan ulkomaisiin virkamiehiin (rikoslain 16 luvun 20 § ja 40 luvun 12 §). Virkamiehiin kohdistuvista rikoksista säädetään rikoslain 16 luvussa ja virkamiesten tekemistä rikoksista rikoslain 40 luvussa. Mainittujen lukujen soveltamissäännösten perusteella on arvioitavissa se, mitkä rikokset ovat tässä yhteydessä merkityksellisiä eli mitkä voivat olla sellaisia, joiden tekijöinä tai kohteina ulkomaiset virkamiehet voivat olla tiedustelutehtävää Suomessa harjoittaessaan. Valiokunta huomauttaa, että siviilitiedustelua koskevan hallituksen esityksen osalta on tarpeellista tehdä samat viittaukset rikoslakiin. Puolustusvaliokunta toteaa, että asianmukaiset viittaukset rikoslakiin huomioidaan molempien esitysten osalta hallintovaliokunnan siviilitiedustelusta antamassa mietinnössä.

22 (20) §. Tarkkailu ja suunnitelmallinen tarkkailu. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että henkilöryhmään kohdistetun tiedustelutoiminnan toissijaisuus ei ilmene ehdotetusta lakitekstistä. Perustuslakivaliokunnan mukaan tiedon hankkimisessa tulee puuttua luottamuksellisen viestin suojaan mahdollisimman kohdennetusti ja rajoitetusti. Henkilöryhmään kohdistetun tiedustelutoiminnan toissijaisuuden nimenomainen mainitseminen asiaa koskevissa säännöksissä olisi tiedustelumenetelmän kohdentamisen turvaamiseksi asianmukaista.

Puolustusvaliokunta toteaa, että se on esittänyt henkilöryhmän määritelmää avattavaksi lakiehdotuksen 9 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa kuvatulla tavalla. Tarkkailua ja suunnitelmallista tarkkailua koskevan pykälän 1 momentin osalta valiokunta ehdottaa lisättäväksi säännöksen siitä, että jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, tarkkailu voidaan kohdistaa myös henkilöryhmään. Puolustusvaliokunta ehdottaa 4 momentista poistettavaksi perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla säännöksen oikeudesta kohdistaa tarkkailua pysyväisluonteiseen asumiseen käytettyyn

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

tilaan, koska rajoitus on kirjattu tiedustelumenetelmien käyttöä koskeviin yleisiin edellytyksiin 12 §:ssä.

23 (21) §. Suunnitelmallisesta tarkkailusta päättäminen. Pykälän 3 momentin 2 kohtaan valiokunta ehdottaa lisättäväksi säännöksen siitä, että jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, toimenpide voidaan kohdistaa myös henkilöryhmään riittävästi yksilöitynä.

24 (22) §. Peitelty tiedonhankinta. Valiokunta ehdottaa tarkennusta pykälän 1 momenttiin siitä, että jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, toimenpide voidaan kohdistaa myös henkilöryhmään. Perustuslakivaliokunnan aiemmin kuvattujen kannanottojen vuoksi puolustusvaliokunta esittää 3 momenttia poistettavaksi.

25 (23) §. Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen. Pykälän 2 momentin 2 kohtaan valiokunta ehdottaa lisättäväksi säännöksen siitä, että jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, toimenpide voidaan kohdistaa myös henkilöryhmään riittävästi yksilöitynä.

26 (24) §. Tekninen kuuntelu. Valiokunta ehdottaa tarkennusta pykälän 1 momenttiin siitä, että jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, tarkkailu voidaan kohdistaa myös henkilöryhmään. Lisäksi valiokunta ehdottaa 2 momentin määritelmän *vakituiseen* korvaamista ilmaisulla *pysyväisluonteiseen*.

27 (25) §. Teknisestä kuuntelusta päättäminen. Puolustusvaliokunta esittää, että pykälän 1 momentin ensimmäinen virke muutetaan kuulumaan siten, että tuomioistuin päättää teknisestä kuuntelusta tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta, kun kuuntelu kohdistuu muuhun rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan taikka vapautensa menettäneeseen henkilöön. Pykälän 4 momentin 2 kohtaan esitetään lisättäväksi säännös siitä, että jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, henkilöryhmä riittävästi yksilöitynä voi olla toimenpiteen kohteena.

28 (26) §. Tekninen katselu Valiokunta ehdottaa tarkennusta pykälän 1 momenttiin siitä, että jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, tarkkailu voidaan kohdistaa myös henkilöryhmään. Lisäksi valiokunta esittää 2 momentin määritelmän *vakituiseen* korvaamista ilmaisulla *pysyväisluonteiseen*.

29 (27) §. Teknisestä katselusta päättäminen. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 27 § sisältää säännökset teknisestä katselusta päättämisestä. Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin päättää vapautensa menettäneen henkilön teknisestä katselusta tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta. Lakivaliokunta kiinnittää lausunnossaan huomiota siihen, että ehdotettu sääntely poikkeaa voimassa olevan poliisilain 5 luvun 20 §:n sääntelystä. Kyseisen pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin päättää teknisestä katselusta pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta, kun katselu kohdistuu rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan taikka rikoksen johdosta vapautensa menettäneeseen henkilöön. Näin ollen sotilastiedustelulakiehdotuksen 27 §:ssä tuomioistuimen päätöksentekotoimivalta on suppeampi kuin voimassa olevan poliisilain 5 luvun 20 §:ssä. Lakivaliokunta katsoo, että sotilastiedustelula-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

kiehdotuksen 27 §:n sääntelyä on syytä tarkistaa siten, että se vastaa tältä osin lähemmin voimassa olevaa sääntelyä.

Puolustusvaliokunta ehdottaa, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 27 §:n 1 momentin ensimmäinen virke muutetaan kuulumaan siten, että tuomioistuin päättää teknisestä katselusta tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta, kun katselu kohdistuu muuhun rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan taikka vapautensa menettäneeseen henkilöön. Pykälän 4 momentin 2 kohtaan esitetään lisättäväksi säännös siitä, että jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, henkilöryhmä riittävästi yksilöitynä voi olla toimenpiteen kohteena.

32 (30) §. Tekninen laitetarkkailu. Sotilastiedustelulain säännösnumeroinnin muuttuessa on tarve tarkentaa pykälän 2 momentissa olevaa viittaussäännöstä.

35 (33) §. Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta. Sotilastiedustelulain säännösnumeroinnin muuttuessa on tarve tarkentaa pykälän 1 ja 2 momentissa olevia viittaussäännöksiä.

37 (35) §. Televalvonta. Pykälän 3 momentin mukaan sotilastiedusteluviranomaiselle voidaan antaa lupa muun kuin valtiollisen toimijan hallussa olevan tai hänen muuten käyttämän telesoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan, jos sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta. Puolustusvaliokunta esittää momenttiin lisättäväksi määritelmän *perustellusti*.

39 (37) §. Tukiasematietojen hankkiminen. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 37 §:n 2 momentissa asetetaan tukiasematietojen hankkimiselle vain edellytys, jonka mukaan sotilastiedusteluviranomaiselle voidaan antaa lupa tiedustelutehtävän kannalta tarpeellisten tukiasematietojen hankkimiseen. Tukiasematietojen hankkimista koskee lakiehdotuksen 11 §:n 1 momentissa asetettu tiedustelumenetelmän käyttöä koskeva yleinen edellytys, jonka mukaan sillä voidaan perustellusti olettaa saatavan tietoa tiedustelutehtävän kannalta. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että tiedustelumenetelmänä käytettävää tukiasematietojen hankkimista voitaisiin näin ilmeisesti käyttää varsin väljin edellytyksin, koska sotilastiedustelulakiehdotuksen 37 §:n 2 momentissa asetettu tietoja koskeva tarpeellisuusvaatimus ei rajaa menetelmän kohteena olevia tietoja samalla tavoin kuin esimerkiksi poliisilain 5 luvun 11 §:n 2 momentissa tarkoitettu tietojen merkityksellisyttä koskeva vaatimus. Esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että kyse on sekä tiedustelutehtävän kannalta tarpeellisista että olennaisista tiedoista. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan selvää on, että tehtävän kannalta tarpeelliset tiedot on laveampi ilmaisu kuin tehtävän kannalta olennaiset tai merkitykselliset tiedot. Puolustusvaliokunnan tulee muuttaa säännöstä siten, että toimivaltuus rajataan koskemaan tiedustelutehtävän toteuttamisen kannalta merkittäviä tai erittäin merkityksellisiä tietoja.

Puolustusvaliokunta esittää pykälän 2 momentissa määritelmän *tarpeellinen* korvaamista ilmaisulla *merkittävä*.

40 (38) §. Tukiasematietojen hankkimisesta päättäminen. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 38 §:n 2 momentin mukaan lupa tukiasematietojen hankkimiseen voidaan antaa tietyksi ajanjak-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

soksi. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tiedustelumenetelmien suhteen käytännössään edellyttänyt menetelmien käytön ajallista rajoittamista. Sääntelyä tulee perustuslakivaliokunnan mukaan perustuslain 10 §:stä johtuvista syistä täsmentää siten, että siinä nimenomaisesti säädetään toimivaltuuden enimmäiskestosta. Tällainen muutos on edellytys lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Edellä todettuun viitaten puolustusvaliokunta ehdottaa pykälän 2 momenttia muutettavaksi siten, että lupa voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Valiokunta huomauttaa, että tukiasematietojen hankkiminen voi kohdistua myös menneeseen aikaan, joten tämä näkökulma on syytä huomioida säännöksessä.

42 (40) §. Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 40 §:n 2 momentin mukaan telekuunteluun, tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta, televalvontaan, tekniseen kuunteluun, tekniseen katseluun, tekniseen seurantaan ja tekniseen laitetarkkailuun käytettävän laitteen, menetelmän tai ohjelmiston saa asentaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan vain, jos tuomioistuin on antanut siihen luvan pääesikunnan tiedustelupäällikön tai tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta. Perustuslakivaliokunta kiinnittää lausunnossaan huomiota siihen, että säännösehdoituksessa toimenpiteen perusteena ei ole sellaisia seikkoja, joita voitaisiin pitää perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettuna perusoikeuksien turvaamisena tai rikosten selvittämisenä. Sääntely on siten ristiriidassa perustuslain 10 §:n kanssa ja on sen vuoksi poistettava lakiehdotuksesta. Koska lakiehdotuksessa säädetään toimivaltuuskohtaisesti vakituiseen asumiseen käytettävän tilan rajaamisesta toimivaltuuden ulkopuolelle, on myös 40 §:n 2 momentin sääntelyä täydennettävä rajaamalla pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat valtuuksien ulkopuolelle nimenomaisella lakiin otettavalla maininnalla. Tällainen muutos on edellytyksenä sille, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Lakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että siviilitiedustelua koskeva esitys sisältää sotilastiedustelulakiehdotuksen 40 §:ää vastaavat säännökset (HE 202/2017 vp, 1. lakiehdotus, 5 a luku, 16 §). Lakivaliokunnan käsityksen mukaan on perusteltua, että säännökset ovat tältä osin yhtenevät sekä siviili- että sotilastiedustelun osalta. Edellä todetun vuoksi lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 40 §:n 1 momentin loppuun lisätään säännös siitä, ettei laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen tai sen poisottaminen saa tapahtua pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa.

Edellä todetun johdosta puolustusvaliokunta esittää pykälän 2 momentin poistamista ja pykälän 1 momenttiin lisättäväksi lakivaliokunnan ehdottaman muutoksen.

43 (41) §. Peitetoiminta. Perustuslakivaliokunnan mukaan 41 §:n 3 momentin sääntely peitetoiminnasta ja 45 §:n 4 momentin sääntely valeoston sallimisesta asunnossa on ristiriidassa perustuslain 10 §:n kanssa, ja sääntely on sen vuoksi poistettava lakiehdotuksesta.

Puolustusvaliokunta ehdottaa 1 momenttiin lisättäväksi jo aiemmissä säännöksissä esiin tuotua täsmennystä siitä, että jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, peitetoimintaa voidaan kohdistaa myös henkilöryhmään. Pykälän 2 momenttia valiokunta esittää tarkennettavaksi siten, että siinä

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

tuodaan selkeämmin esiin perusteet, joilla peitetoimintaa voidaan kohdistaa henkilöön tai henkilöryhmään: toiminnan on oltava suunnitelmallista, järjestäytynyttä tai ammattimaista taikka jatkuvaa tai toistuvaa. Pykälän 3 momentin valiokunta ehdottaa poistettavaksi perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla.

Perusteet sille, miksi päätöksenteko peitetoiminnasta ja valeostosta on perusteltua antaa tiedustelupäällikölle, ei käräjäoikeudelle, on kuvattu tämän mietinnön yleisperusteluissa.

44 (42) §. Peitetoimintaa koskeva esitys ja suunnitelma. Pykälän 1 momentin 2 kohtaan valiokunta ehdottaa lisättäväksi säännöksen siitä, että jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, toimenpide voidaan kohdistaa myös henkilöryhmään riittävästi yksilöitynä.

45 (43) §. Peitetoiminnasta päättäminen. Pykälän 3 momentin 5 kohtaan valiokunta ehdottaa lisättäväksi säännöksen siitä, että jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, toimenpide voidaan kohdistaa myös henkilöryhmään riittävästi yksilöitynä.

47 (45) §. Valeosto. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 45 §:n mukaan valeostolla tarkoitetaan sotilastiedusteluviranomaisen tekemää esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on saada sotilastiedusteluviranomaisen haltuun tai löytää tiedustelutehtävään liittyvä esine, aine tai omaisuus. Säännöksen perusteluissa viitataan siihen, että valeosto voisi tulla kyseeseen esimerkiksi väärin asiakirjojen valmistamisessa käytettävästä materiaalista, jota vieraan valtion tiedustelupalvelu saattaisi käyttää.

Perustuslakivaliokunta kiinnittää lausunnossaan huomiota siihen, että poliisin käytössä olevien rikosten selvittämistarkoituksessa säädettyjen toimivaltuuksien osoittaminen muuhun tarkoitukseen edellyttää myös niiden sisällöllistä tarkastelua. Esimerkiksi valeostoa on valiokunnan käytännössä luonnehdittu epäsovinnaiseksi toimivaltuudeksi, joka merkitsee poliisin oikeutta toimia vastoin joitain rikosoikeudellisia kieltoja ilman virkavastuuta. Perustuslakivaliokunta on painottanut, että tällainen virkatoiminta on valtiosääntöoikeudellisesti jo sinänsä merkittävää hallinnon lainalaisuuden periaatteen kannalta. Valeoston osalta merkityksellistä on, että periaatteen voidaan katsoa merkitsevän muun ohella sitä, että viranomaiselle ei ilman erittäin painavia syitä ja täsmällisesti määriteltyjä edellytyksiä voida antaa uudenlaista toimivaltaa suorittaa toimia, jotka muutoin ovat rikosoikeudellisesti sanktioituja myös viranomaisen tekeminä.

Perustuslakivaliokunnan mielestä valeostoa koskeva sääntely vaikuttaisi kattavan mahdollisesti myös sellaisia tavanomaisia siviilioikeudellisia oikeustoimia, jotka eivät ole lainalaisuusperiaatteen kannalta ongelmallisia ja joille ei ole osoitettavissa valtiosääntöistä tarvetta säännellä ja arvioida niitä epäsovinnaisena toimivaltuutena. Puolustusvaliokunnan on syytä tarkkaan selvittää, millaisia toimenpiteitä valeostosääntelyn perusteella on tarkoitus käyttää, ja tarvittaessa selkeyttävä sääntelyä. Perustuslakivaliokunta toteaa lisäksi, että 45 §:n 4 momentin sääntely valeoston sallimisesta asunnossa on ristiriidassa perustuslain 10 §:n kanssa. Sääntely on sen vuoksi poistettava lakiehdotuksesta.

Puolustusvaliokunta toteaa, että valeosto voi olla tarpeellista tilanteessa, jossa sotilastiedusteluviranomainen joutuu tiedustelumenetelmän käytön mahdollistamiseksi hankkimaan esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun, jonka ostaminen tai hallussapito olisi normaalisti laitonta. Kysy-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

mykseen voisivat tulla esimerkiksi bot-verkot, jotka koostuvat kaapatuista kotikoneista, tai sellaiset haittaohjelmat, joita ei ole yleisesti tai kaupallisesti saatavilla. Tiedustelutoiminnassa käytettävän valeoston taustatarkoituksena ei ole suorittaa siviilioikeudellista oikeustointia, vaan hankkia tietoa kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta. Tiedonhankinnan tuloksellisuuden perusedellytys on, että valeoston kohteena oleva taho ei ole tietoinen siitä, että osototarjouksen tekijänä on sotilastiedusteluviranomainen. Tämä merkitsee sitä, ettei valeostoa voida suorittaa esiintyen avoimesti sotilastiedusteluviranomaisena tai sen virkamiehenä, vaan se on suoritettava suorittajan identiteettiä salaten.

Puolustusvaliokunta ehdottaa 2 momentista tarpeettomana poistettavaksi välttämättömyysvaatimuksen, sillä asia on huomioitu tiedustelumenetelmien käytön yleisiä edellytyksiä koskevan pykälän (uusi 12 §) muutosehdotuksissa. Perustuslakivaliokunnan kannanottoon viitaten puolustusvaliokunta ehdottaa pykälästä poistettavaksi 4 momentin.

51 (49) §. Tietolähdetoiminta. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 49 § koskee tietolähdetoimintaa ja 50 § palkkion maksua tietolähteelle. Tietolähteen ohjatusta käytöstä päättämisestä säädetään 51 §:ssä. Ehdotus ei sisällä poliisilain 5 luvun 41 §:n ja pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 5 momentin kaltaista sääntelyä tietolähdettä koskevien tietojen tallettamisesta henkilökisteriin. Sotilastiedustelulakiehdotukseen tulee perustuslakivaliokunnan mielestä sisällyttää tietolähteiden rekisteröintiä koskevat perussäännökset.

Puolustusvaliokunta esittää, että 51 §:ään lisätään uusi 4 momentti, jonka nojalla tietolähdetoimintaa koskevat tiedot voidaan tallettaa henkilökisteriin. Käsittelyyn sovelletaan henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annettua lakia. Kuten aiemmin on tuotu esiin, tämän lain on asuttava voimaan samaan aikaan sotilastiedustelua koskevan lain kanssa. Lisäksi valiokunta esittää 5 momentin säännösviittauksen korjaamista.

53 (51) §. Tietolähteen ohjatusta käytöstä päättäminen. Pykälän 3 momentin 2 kohdan mukaan päätöksessä on mainittava tiedustelutehtävän toteuttamisesta vastaava Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan säännösehdoituksessa oleva muotoilu poikkeaa muista niin kutsutuista henkilötiedustelun toimivaltuuksien päättämisestä koskevista säännöksistä sekä siitä, mitä siviilitiedustelulainsäädännössä esitetään vastaavasta kohdasta säädettäväksi. Tämän johdosta puolustusvaliokunta ehdottaa kohtaa täsmennettäväksi seuraavasti: ”Tiedonhankinnan toteuttamisesta vastaava sotilastiedusteluviranomaisen tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies.”

54 (52) §. Paikkatiedustelu. Paikkatiedustelusta ehdotetaan säädettäväksi sotilastiedustelulain 52 §:ssä. Paikkatiedustelu kohdistuisi määritelmänsä mukaisesti paikkaan tai tilaan. Säännöksen perusteluissa todetaan, että paikkatiedustelu toteutettaisiin lähtökohtaisesti salaa siten, ettei paikan omistaja, haltija tai muu henkilö tietäisi sotilastiedusteluviranomaisen käyvän siellä. Perustuslakivaliokunnan aiemmin esiin tuotuihin kannanottoihin viitaten puolustusvaliokunta esittää, että 1 momentissa määritelmä *vakituiseen asumiseen käytettävä tila* muutetaan muotoon *pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävä tila*.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että tuomioistuimen etukäteen antama lupa paikkatiedustelulle ei korvaa jälkikäteistä kontrollia, koska asianosainen tiedustelun kohde ei voi osallistua etukäteiseen päätöksentekoon. Perustuslakivaliokunta katsoo, että perustuslain 21 §:stä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklasta johtuvista syistä jälkikontrollin säätäminen myös nyt kyseessä olevaan tilanteeseen on välttämätöntä.

Puolustusvaliokunnan asiasta saaman selvityksen mukaan paikkatiedustelun kohteena on lähtökohtaisesti sellainen taho, jolle paikkatiedustelun käytön ilmoittaminen itsessään voisi muodostaa vakavan uhkan Suomen kansalliselle turvallisuudelle tai olisi ainakin omiaan aiheuttamaan uhkan muodostumisen.

Lakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että sotilastiedustelulakiehdotuksessa tarkoitettussa paikkatiedustelussa ei ole kyse kotietsinnästä, koska pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävä tila tulee rajata kaikkien tiedustelumenetelmien soveltamisalan ulkopuolelle. Jälkikontrollin tarpeellisuutta arvioitaessa on lisäksi otettava huomioon, että ehdotetusta paikkatiedustelusta päättää — pakkokeinolain mukaisesta kotietsinnästä poiketen — yleensä nimenomaan tuomioistuin, joka arvioi tiedustelumenetelmän käytön edellytykset jo ennakolta lupa-asian käsittelyn yhteydessä. Tämä poikkeaa kotietsinnän jälkikäteiskontrollista, jossa tuomioistuin arvioi kotietsinnän edellytyksiä ja kotietsinnässä noudatettua menettelyä jälkikäteen.

Lisäksi on lakivaliokunnan mielestä huomioitava, että tiedustelumenetelmää koskevan lupasian käsittelyyn on ehdotetun sääntelyn mukaan oikeus osallistua myös tiedusteluvalvontavaltuutetulla. Valtuutetulla on oikeus myös ilmaista näkemyksensä hakemuksesta ennen kuin käräjäoikeus tekee päätöksensä. Erityisen merkityksellistä on lakivaliokunnan mielestä lisäksi se, että ehdotettuun paikkatiedusteluun kohdistuu nimenomaista jälkikäteiskontrollia tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminnan muodossa. Jokainen tuomioistuimelle tehtävä tiedustelumenetelmää koskeva vaatimus ja tuomioistuimen päätös sekä tiedusteluviranomaisen tekemä päätös on ehdotuksen mukaan toimitettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle tiedoksi, jolloin valtuutettu voi reagoida niissä mahdollisesti oleviin lainvastaisuuksiin. Lisäksi tiedusteluvalvontavaltuutetulle voi tämän valvontavaltaan kuuluvassa asiassa kannella jokainen, joka katsoo, että tiedustelutoiminnassa on rikottu hänen oikeuksiaan tai menetelty muutoin lainvastaisesti.

Edelleen tiedustelutoiminnan kohteena ollut tai henkilö, joka epäilee, että häneen on kohdistettu tiedustelua, voi pyytää tiedusteluvalvontavaltuutettua tutkimaan häneen kohdistuneen tiedustelumenetelmän käytön lainmukaisuuden. Kotietsinnän osalta ei ole vastaavaa valvontamekanismia. Tiedusteluvalvontavaltuutetun valvonta ei myöskään rajoita ylimpien laillisuusvalvojen toimivaltaa.

Edellä selostetun perusteella lakivaliokunta katsoo lausunnossaan, että erillisen jälkikäteisen tuomioistuinkontrollin säätäminen paikkatiedustelulle ei ole perusteltua eikä tarpeen. Puolustusvaliokunta yhtyy tähän näkemykseen ja toteaa, että ehdotettu sääntely takaa paikkatiedustelun kohdelle tai paikan haltijalle riittävät oikeussuojatakeet ja jälkikäteisen kontrollimahdollisuuden.

55 (53) §. Paikkatiedustelusta päättäminen. Säännöksen mukaan tuomioistuin päättää paikkatiedustelusta, kun se kohdistuu kotirauhan suojaamaan paikkaan. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetaan, että koska säännösehdoituksessa toimenpiteen perusteena ei ole sellaisia seik-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

koja, joita voitaisiin pitää perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettuna perusoikeuksien turvaamisena tai rikosten selvittämisenä, on sotilastiedustelulakiehdotuksen 53 §:n sanamuotoa täsmennettävä sen tarkoitusta vastaavaksi siten, että siitä käy selvästi ilmi, että paikkatiedustelu ei voi tuomioistuimen luvallakaan kohdistua pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviin tiloihin. Tällainen muutos on edellytyksenä 1. lakehdotuksen käsittelylle tavallisen lain säätämisyksikössä.

Puolustusvaliokunta ehdottaa 1 momenttia tarkennettavaksi siten, että tuomioistuin päättää paikkatiedustelusta, kun se kohdistuu muuhun kotirauhan suojaamaan paikkaan kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään paikkaan.

59 (57) §. Jäljentämisestä ja lähetyksen jäljentämisestä päättäminen. Sotilastiedusteluviranomaisella on sotilastiedustelussa oikeus jäljentää asiakirja tai muu esine tietojen hankkimiseksi tiedustelutehtävään (54 §). Jäljentämisestä päättää 1. lakiehdotuksen 57 §:n mukaan tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies. Perustuslakivaliokunta pitää perusteltuna, että päätöksenteko jäljentämisestä osoitettaisiin — mahdollisesti kiiretilanteita lukuun ottamatta — tuomioistuimelle.

Saadun selvityksen perusteella puolustusvaliokunta toteaa, että jäljentämisellä voidaan puuttua henkilön yksityisyyden suojaan, mutta puuttumista voidaan muihin tiedustelumenetelmiin nähdessä pitää huomattavan vähäisenä ja jäljentäminen tulee kyseeseen useimmiten toisen tiedustelumenetelmän käytön yhteydessä. Jäljentäminen on yleisesti ottaen tavanomainen menetelmä, joka voi käsittää esimerkiksi valokuvan ottamisen topografikartasta tai kaavakuvasta. Jäljentämistä koskeva ilmoitussääntely on jaoteltu sen mukaan, kohdistuuko jäljentäminen viestiin vai ei. Sen sijaan lähetyksen jäljentäminen (55 §) kohdistuu lähtökohtaisesti luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan, minkä vuoksi on puolustusvaliokunnan mielestä perusteltua, että lähetyksen jäljentämisestä päättäminen kuuluu tuomioistuimelle. Myös lakivaliokunnan lausunnossa tuodaan esiin tämä näkemys.

Puolustusvaliokunta ehdottaa, että pykälää muutetaan niin, että siihen lisätään uusi 3 ja 4 momentti, joissa säädetään tuomioistuimen päätöksenteosta lähetyksen jäljentämisessä sekä siihen liittyvästä kiirepäätösmenettelystä. Ehdotuksen 1 momenttia täsmennetään niin, että tiedustelumenetelmien käyttöön perehtynyt virkamies päättäisi muusta kuin lähetyksen jäljentämisestä, momenttiin lisätään viittaussäännös 56 §:ään. Valiokunta esittää lisäksi pykälän nimikettä tarkennettavaksi.

60 (58) §. Radiosignaalitiedustelu. Puolustusvaliokunta ehdottaa, että määritelmä puolustushaarat korvataan 2 momentissa ilmaisulla maa-, meri- ja ilmavoimat.

64 (62) §. Ulkomailla tapahtuva sotilastiedustelu. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että ulkomaan tiedusteluun liittyvien herkkyyksien vuoksi olisi perusteluiden mukaan yksittäistapauksellisesti perusteltua, ettei sotilastiedustelulakiehdotuksen 62 §:n 1 momentissa erikseen mainittuja lainkohtia olisi aina tarpeen soveltaa, mitä ilmentäisi ilmaisu voidaan soveltaa. Tämä antaa pääesikunnan tiedustelupäällikölle harkintavallan arvioida, milloin säännöksiä voitaisiin soveltaa ja milloin niiden soveltaminen ei olisi perusteltua. Harkinnanvaraisesti sovellettaviin säännöksiin lukeutuu esimerkiksi lakiehdotuksen 79 §:n tiedustelukielto, jonka mukaan

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

tiettyjä tiedustelutoimivaltuuksia ei saa kohdistaa muun muassa sellaiseen viestintään tai tietoon, josta osapuoli ei saa todistaa tai josta hänellä on oikeus olla todistamatta oikeudenkäymiskaaren nojalla. Perustuslakivaliokunnan mielestä virkamiehen perustuslakiin perustuva velvollisuus olla ulkomailla ollessaan toimimatta tavalla, joka loukkaa perus- ja ihmisoikeuksia, ei voi perustua näin avoimella sääntelyllä määriteltyyn laajaan harkintavaltaan. Perustuslakivaliokunnan mielestä sääntelyä on täsmennettävä olennaisesti.

Puolustusvaliokunnan näkemyksen mukaan 62 §:n 1 momentissa tarkoitetut säännökset ovat valtaosin täysin luontevaa sulkea pois ulkomailla tehtävän sotilastiedustelun piiristä. Säännöksen 1 momentissa viitataan 1. lakiehdotuksen 58 §:n 3 momenttiin, joka koskee radiosignaalityedustelun kohdistumista muun kuin valtiollisen toimijan viestintään. Radiosignaalityedusteluun liittyy myös olennaisesti 1. lakiehdotuksen 82 §:n 2 momentti radiosignaalityedustelun keskeyttämisestä, jos radiosignaalityedustelun havaitaan kohdistuvan muuhun kuin valtiolliseen toimijaan. Valiokunta toteaa, että esimerkiksi kriisinhallinta-alueelle lähetettyihin suomalaisiin joukkoihin voi kohdistua uhka myös muilta tahoilta kuin valtiollisista toimijoista käsin. Radiosignaalityedustelulla voidaan hankkia tietoja näistä tahoista alueella, jossa ei ole käytettävissä yleistä viestintäverkkoa ja kommunikointi tapahtuu esimerkiksi satelliittiyhteyksiä käyttäen.

Edellä todettuun viitaten puolustusvaliokunta ehdottaa, että pykälässä lueteltuja säännöksiä, joita voidaan jättää soveltamatta ulkomailla tapahtuvassa sotilastiedustelussa, vähennetään. Jäljelle ulkomaantiedustelua koskevaan pykälään jäävät tällöin viittaukset 60 §:n 3 momenttiin (1. lakiehdotuksen 58 §:n 3 momentti) ja 85 §:n 2 momenttiin (1. lakiehdotuksen 82 §:n 2 momentti). Lain 79—80 §:ää (1. lakiehdotuksen 76—77 §) ja 89 §:ää (1. lakiehdotuksen 86 §) ei sovelleta ulkomailla tapahtuvassa sotilastiedustelussa ja tiedustelumenetelmien käytössä. Koska yleisiä edellytyksiä koskevaan 12 §:n 3 momenttiin on lisätty pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan kohdistuvan tiedustelun kieltö, asiaan on viitattava myös tässä säännöksessä. Puolustusvaliokunta ehdottaa lisäksi, että virkamiehen nimenomaista suostumusta koskeva säännös osallistumisesta ulkomaan tiedusteluun lisätään pykälän 2 momenttiin.

65 §. Yleisen ja kohdentamattoman tietoliikenteen seurannan kieltö (Uusi). Sotilastiedustelulakiehdotuksen 63 §:n (Teknisten tietojen käsittely) sanamuoto vaikuttaa perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan mahdollistavan hyvin laajan viestintäverkon alueen kattavan tietojen keräämisen ja tallentamisen, eikä ehdotetun lain 63 § sisällä hetkellisyyttä koskevaa mainintaa lukuun ottamatta nimenomaisia rajoittavia kriteereitä tietojen keräämiselle ja tallentamiselle. Ehdotetussa sääntelyssä voi tältä osin nähdä niin sanotun massavalvonnan piirteitä, kun esityksen perustelujenkin mukaan teknisten tietojen käsittely tietoliikenteestä voisi tapahtua hetkellisesti kaikkeen viestintäverkon osassa liikkuvaan tietoliikenteeseen kohdistuen. Ottaen huomioon, että perustuslain 10 §:n 4 momentti ei mahdollista yleistä, kohdentamatonta ja kaiken kattavaa tietoliikenteen seuranta tiedustelutoiminnassa, ehdotettua 63 §:ää on tältä osin täsmennettävä nimenomaisella säännöksellä yleiseen ja kohdentamattomaan tietoliikenteen seurantaan kohdistuvasta kiellosta. Vaihtoehtoisesti tämä kieltö voidaan ottaa lain yleissäännöksiin. Tällainen muutos on edellytyksenä lain käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Puolustusvaliokunta esittää, että 4 lukuun lisätään seuraava uusi yleissäännös (uusi 65 §) yleisen ja kohdentamattoman tietoliikenteen seurannan kiellosta. Tämän säännöksen johdosta 63 §:ää ei tarvitse muuttaa.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

70 (67) §. Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuva tiedustelu. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetaan, että tietoliikennetiedustelun viimesijaisuus muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvassa tiedustelussa ilmenee 67 §:n 1 momentissa asetetusta välttämättömyydestä koskevasta edellytyksestä. Säännöksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan välttämättömyyседellytyksellä tarkoitettaisiin viimesijaisuutta eli käytännössä sitä, että tietojen hankkiminen muulla keinolla kuin tietoliikennetiedustelulla ei ole mahdollista. Perustuslakivaliokunnan mielestä tällaisessa poikkeuksellisessa sääntely-yhteydessä olisi perusteltua säätää perusteluissa esitetyn tavoin tietoliikennetiedustelun käyttämisestä viimesijaisena tiedustelumenetelmänä.

Puolustusvaliokunta ehdottaa 1 momenttia täydennettäväksi siten, että säännöksestä ilmenee tietoliikennetiedustelun viimesijaisuus tiedustelumenetelmänä. Tässä yhteydessä valiokunta toteaa, että yleisen ja kohdentamattoman tietoliikenteen seurannan kiellosta esitetään säädettäväksi 65 §:ssä ja yleisestä välttämättömyyседellytyksestä muun kuin valtiollisen toimijan osalta säädettäisiin 12 §:ssä.

71 (68) §. Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta päättäminen. Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta päättämistä koskevan sotilastiedustelulakiehdotuksen 68 §:n perusteella tällainen tiedustelu edellyttää pääsääntöisesti tuomioistuimen etukäteistä lupaa. Tuomioistuin päättää 68 §:n 1 momentin mukaan muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta pääesikunnan tiedustelupäällikön vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pääesikunnan tiedustelupäällikkö saa päättää muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Tällainen asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi viimeistään 24 tunnin kuluessa. Ehdotetun 68 §:n 2 momentin mukaan lupa voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Lisäksi 3 momentissa säädetään vaatimuksessa ja tuomioistuimen päätöksessä ilmoitettavista asioista.

Perustuslakivaliokunnan mukaan tiedusteluvaltuuksia käytettäessä on osoitettava, että tiedon hankkiminen kussakin yksittäistapauksessa ja siihen liittyvät yksilökohtaiset perusoikeuksien rajoitukset ovat tehokkaita ja välttämättömiä keinoja hankkia tietoja kyseisessä tilanteessa kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta. Ehdotetussa 68 §:ssä ei kuitenkaan edellytetä täysin selvästi tällaista näyttövelvollisuutta. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 68 §:n 3 momenttiin on perusteltua lisätä yhdeksi kohdaksi vaatimus sellaisten perusteiden esittämisestä, joiden perusteella tiedon hankkiminen hakemuksessa tarkoitettussa yksittäistapauksessa on tehokasta ja välttämätöntä.

Puolustusvaliokunta ehdottaa, että pykälän 3 momenttiin lisätään uusi 3 kohta: tosiseikat, joihin tietoliikennetiedustelun tehokkuus ja välttämättömyys perustuvat. Uuden 3 kohdan vuoksi 4 kohtaan on lisättävä ilmaisu *muut*. Momentin alakohtien numerointia on edellä todetun johdosta korjattava.

72 (69) §. Teknisten tietojen käsittelyn ja tietoliikennetiedustelun edellyttämän kytkennän toteuttaminen. Säännösnumeroinnin muuttuessa 1 momentin viittaussäännöksiä on tarkistettava.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

75 (72) §. Sotilastiedustelun suojaaminen. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 72 §:ssä säädetään sotilastiedustelun suojaamisesta. Ehdotetun 72 §:n 1 momentin mukaan sotilastiedusteluviranomainen saa käyttää väärää, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja, tehdä ja käyttää väärää, harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä sekä valmistaa ja käyttää väärää asiakirjoja, kun se on välttämätöntä sotilastiedustelun paljastumisen estämiseksi. Ehdotetussa säännöksessä suojaamisen edellytykseksi asetetaan suojaamisen välttämättömyys sotilastiedustelun paljastumisen estämiseksi. Välttämättömyyttä koskevan edellytyksen asettaminen on linjassa vastaavaa asiaa koskevien poliisilain 5 luvun 46 §:n ja pakkokeinolain 10 luvun 46 §:n säännösten kanssa. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että esityksen perusteluissa kuitenkin tarkastellaan edellytystä, jonka mukaan suojaamistoimenpiteet olisivat mahdollisia, kun ne ovat tarpeen sotilastiedustelun paljastumisen estämiseksi. Perustuslakivaliokunta huomauttaa, että säännösteksti ja sen perustelut eivät ole sopusoinnussa.

Puolustusvaliokunnan näkemyksen mukaan 1 momenttiin sisältyvä vaatimus välttämättömyydestä on perusteltu. Puolustusvaliokunta ehdottaa pykälään lisättäväksi uutta 3 momenttia siitä, että sotilastiedustelun suojaamisen järjestämisestä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä suojaamisen käytännön järjestämisestä sotilastiedusteluviranomaisessa. Valiokunta toteaa, että suojaamisessa on aina kyse sensitiivisestä toimesta, joten suojaamisesta vastaavalta virkamieheltä edellytettäisiin riittävää kokemusta sekä hyviä tietoja ja taitoja toiminnasta. Valiokunta huomauttaa, että keskeisessä roolissa suojaamisen kannalta ovat eri rekisterinpitäjät. Asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä, miten yhteistyö rekisterinpitäjien kanssa järjestettäisiin.

76 (73) §. Sotilastiedustelun suojaamisesta päättäminen. Säännösnumeroinnin muuttuessa 1 momentin viittaussäännöstä on tarpeen tarkistaa.

79 (76) §. Rikosepäilyistä ilmoittaminen. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 76 ja 77 §:ssä säädetään tiedustelussa saadun tiedon luovuttamisesta rikostorjuntaan. Lähtökohtana on, että tiedusteluvaltuuksilla saatua tietoa ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen kuin tiedustelutehtävän suorittamiseen. Sääntely koskee sen perustelujen mukaan eräitä poikkeuksia käyttötarkoitussidonnaisuuteen. Kyseessä on eräänlainen palomuurisääntely.

Ehdotettu sääntely muistuttaa ylimääräisen tiedon käyttöä koskevaa sääntelyä. Perustuslakivaliokunnan mielestä sääntelyssä ja sen perusteluissa jää epäselväksi, miksi sääntelyä ei ole rakennettu pakkokeinolain 10 luvun 55 ja 56 §:n ja poliisilain 5 luvun 53 ja 54 §:n ylimääräistä tietoa koskevan sääntelyn mukaisesti. Poliisilain ja pakkokeinolain ylimääräisen tiedon käyttöä koskeva sääntely rakentuu mallille, jonka mukaan ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämiseksi, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa olisi saatu käyttää sitä pakkokeinoja, jolla tieto on saatu (poliisilain 5 luvun 54 §:n 1 momentti ja pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 1 momentti). Ylimääräistä tietoa saa kuitenkin käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin säännöksissä nimenomaisesti mainitusta rikoksesta (poliisilain 5 luvun 54 §:n 2 momentti ja pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 2 momentti). Ylimääräistä tietoa saa lisäksi käyttää aina rikoksen estämiseksi, esitutkintaviranomaisen toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä (poliisilain 5 luvun 54 §:n 4 momentti ja pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 4 momentti).

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Perustuslakivaliokunta toteaa, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 76 ja 77 §:n sääntelyä voidaan tässä suhteessa pitää ongelmallisena, koska siitä ei selkeästi käy ilmi, miten ehdotettu sääntely suhtautuu ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaan sääntelyyn, minkä lisäksi ehdotettu sääntely on varsin vaikeasti hahmotettavaa. Sääntelyä arvioitaessa on perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan kiinnitettävä kuitenkin huomiota ensinnäkin siihen, että tiedustelutoiminnassa kysymys on luonteeltaan erilaisesta toiminnasta kuin poliisilain mukaisessa salaisten tiedonhankintakeinojen tai pakkokeinolain mukaisten salaisten pakkokeinojen käyttämisessä. Tämä tarkoittaa, että kysymys käyttötarkoitussidonnaisuudesta korostuu, kun arvioidaan mahdollista ylimääräistä tietoa tai sitä muistuttavaa tietoa koskevaa sääntelyä. Tiedustelutoiminnan rikostorjunnasta ja rikostutkinnasta eroava luonne huomioon ottaen perustuslakivaliokunnan mielestä tulee erityisesti varmistua siitä, ettei sääntely avaa mahdollisuuksia käyttää tiedustelua poliisilain salaisia tiedonhankintakeinoja ja pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevan sääntelyn kiertämiseen.

Lakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että ehdotettua tiedon luovuttamista koskevien sääntelyratkaisujen osalta on tärkeä kiinnittää huomiota siihen, että tiedustelumenetelmien käytölle ei ole asetettu eikä voida asettaa perusterikosten rangaistusasteikkoa eli samalla mainittujen rikosten vakavuutta koskevaa vaatimusta, koska tiedustelumenetelmiä ei käytetä rikostutkinnassa. Tämän vuoksi tiedon luovuttamista rikostorjuntaan tai -tutkintaan koskeva sääntely on rakennettava käyttötarkoitussidonnaisuus huomioiden siten, että tietojen luovuttamista rajataan riittävästi rikosten vakavuusasteen mukaan.

Lakivaliokunnan mielestä kysymys ehdotetun sääntelyn arvioinnista on moniulotteisempi kuin ylimääräisen tiedon kohdalla. Tarkkaan ottaen tiedustelumenetelmän käytöllä saadun rikosepäilyä koskevan tiedon luovuttamisessa rikostorjuntaan kysymys ei ole ylimääräisen tiedon käyttämisestä koskevasta sääntelystä vaan niin sanotusta palomuurisääntelystä, jonka suhteen käyttötarkoitussidonnaisuus on ylimääräistä tietoa korostuneemmassa asemassa. Lakivaliokunnan näkemyksen mukaan ehdotettua palomuurisääntelyä on siten syytä arvioida itsenäisenä ylimääräisen tiedon käyttämisestä erillisenä kysymyksenä. Lakivaliokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että ehdotettavan palomuurisääntelyn perusteella tiedon luovuttamisen edellytykset ovat myös monella tapaa tiukemmat kuin ylimääräisen tiedon osalta.

Kuten perustuslakivaliokunnan ja lakivaliokunnan lausunnoissa todetaan, tiedustelutoiminnassa on puolustusvaliokunnan mielestä kysymys luonteeltaan erilaisesta toiminnasta kuin poliisilain mukaisessa salaisten tiedonhankintakeinojen tai pakkokeinolain mukaisten salaisten pakkokeinojen käyttämisessä. Sotilastiedusteluviranomainen ei käyttötarkoitussidonnaisuuden periaate huomioon ottaen voi edes säilyttää tiedustelumenetelmällä hankittua tietoa, joka ei liity tiedustelutehtävään. Lisäksi lakiehdotuksen 81 § velvoittaa sotilastiedusteluviranomaista hävittämään tiedot viipymättä, kun on käynyt ilmi, että tietoa ei tarvita tai tietoa ei saa käyttää sotilastiedustelutehtävien hoitamiseksi tai maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Käyttötarkoitussidonnaisuuden periaate rinnastuu tässä esityksessä tarkoitettuun tarkoitussidonnaisuuden periaatteeseen.

Toisaalta tilannetta, jossa suomalaisen viranomaisen ei tarvitsisi missään tapauksessa ilmoittaa toimivaltaiselle viranomaiselle 76 ja 77 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa, voidaan puolustusvaliokunnan mielestä pitää oikeusjärjestyksen kannalta kestävämmänä. Tämän vuoksi lakiehdotuk-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

sen 81 §:n 4 momentti oikeuttaa poikkeuksellisesti säilyttämään ja tallentamaan tiedustelumenetelmällä saadun, mutta varsinaisesti siihen tehtävään liittymättömän tiedon. Näissä tapauksissa kyse ei ole siis ylimääräisen tiedon luovuttamisesta. Säännöksissä tarkoitettu tieto tulee tiedusteluviranomaisen tietoon sattumalta, eikä se välttämättä liity tiedustelutehtävään: rikosten estäminen ja selvittäminen ei ole sotilastiedusteluviranomaisen tehtävä.

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 76 §:n perusteluissa todetaan, että sotilastiedusteluviranomaisen tulee luovuttaa rikosta koskevat tarpeelliset tiedot. Luovutettavien tietojen tarpeellisuus voidaan arvioida ensinnäkin siltä kannalta, mitä esitutkinnan käynnistäminen välttämättä edellyttää. Tällaisten tietojen, kuten tapahtumaa ja asianosaisia koskevien tietojen tai muiden esitutkintalain 1 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettujen tietojen luovuttaminen tulee luonnollisesti kyseeseen vain siinä laajuudessa kuin sotilastiedusteluviranomainen on sellaista tietoa tiedustelumenetelmän käytöllä ylipäättään saanut.

Lakiehdotuksen 76 §:n 2 momentin mukaan sotilastiedusteluviranomainen saa ilmoittaa epäilystä tapahtuneesta rikoksesta keskusrikospoliisille, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta. Kynnys ilmoittaa on näin ollen erilainen kuin poliisilain 5 luvun 54 §:n 2 momentissa säädetty. Vaikka osa tiedustelumenetelmistä on keinoina saman tyyppisiä kuin poliisilain 5 luvussa säädetty salaiset tiedonhankintakeinot, käytetään niitä kuitenkin täysin eri tarkoituksessa. Valiokunta huomauttaa, että tiedon luovuttamisen osalta on vielä erikseen huomioitava henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annetussa laissa (HE 13/2018 vp) asetetut vaatimukset henkilötietojen luovuttamiselle.

Edellä todettu huomioiden ja lakivaliokunnan lausunnossa ehdotettuihin säännösmuutoksiin viitaten puolustusvaliokunta ehdottaa, että pykälän 2 momenttia täydennetään kolmen vuoden enimmäisvankeusrangaistuksen omaavien rikosten osalta niin, että edellytettäisiin *ilmoituksella voivan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi*; tämä vastaa poliisilain 5 luvun 54 §:n 2 momentin sääntelyä. Puolustusvaliokunnan näkemyksen mukaan ehdotettu säännös lähentää sääntelyä pakkokeinolaissa ja poliisilaissa olevaan ylimääräisen tiedon sääntelyyn. Vaikka sääntelytilanteet ovat erilaiset, yhdenmukaistamista voidaan pitää perusteltuna: molempien sääntelyiden lopputuloksena voi olla tietyn vakavuustason rikoksen selvittäminen rikosprosessissa. Yhdenmukaistamista tukevat myös perustuslakivaliokunnan linjaukset ylimääräisen tiedon käyttöä koskevien säännösten osalta.

Pykälän 3 momentissa ilmoituksen siirtäminen tietyissä tapauksissa ja tekeminen tietyissä tapauksissa on kytketty rikoksen selvittämisen merkitykseen yleisen ja yksityisen edun kannalta. Puolustusvaliokunta toteaa, että käsitteet *yksityinen* ja *yleinen etu* ovat jossain määrin tulkinnanvaraisia, vaikka niitä on avattu säännöksen perusteluissa. Puolustusvaliokunta esittää momenttiin lisäystä *sen merkitys maanpuolustuksen kannalta ja kansallisen turvallisuuden suojaamisen lisäksi*.

Lakiehdotuksen 77 §:n 4 momentin mukaan tiedustelumenetelmän käytöllä saatua tietoa saa aina ilmaista syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi sekä hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi. Puolustusvaliokunta ehdottaa vastaavaa säännöstä lisättäväksi myös uutena 4 momenttina tähän pykälään, koska tieto voi tulla esille missä prosessin vaiheessa tahansa.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Puolustusvaliokunta esittää lisäksi säädettäväksi uutena 5 momenttina rikostorjuntaan luovutettuihin tietoihin liittyen pakkokeinolain ja poliisilain ylimääräistä tietoa vastaavasti siitä, että tiedustelutiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuin pääkäsittelyn yhteydessä. Pakkokeinolain ja poliisilain ylimääräistä tietoa koskevissa säännöksissä viittauksenomaisesti todetaan, että ylimääräisen tiedon kirjaamisesta esitutkintapöytäkirjaan säädetään esitutkintalain 9 luvun 6 §:n 2 momentissa ja ilmoittamisesta haastehakemuksessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 1 momentin 9 kohdassa.

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 77 §:n 5 momentin mukaan pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättää tässä mainitussa pykälässä tarkoitetun ilmoituksen tekemisestä ja tiedon luovuttamisesta. Lakiehdotuksen 76 §:n 4 momentin mukaan mainitussa pykälässä tarkoitetun ilmoituksen tekemisestä päättää puolestaan tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies. Lakivaliokunta katsoo, että molemmissa pykälissä on kyse siinä määrin merkityksellisistä asioista, että päätösvalta myös 76 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa on perusteltua nostaa päällikkötasolle. Edellä todetun johdosta puolustusvaliokunta ehdottaa pykälän 6 momenttia muutettavaksi niin, että päätöksen pykälässä tarkoitetun ilmoituksen tekemisestä tekee pääesikunnan tiedustelupäällikkö.

Viitaten perustuslakivaliokunnan aiemmin kuvattuun kantaan asetuksenantovaltuuksia koskevasta sääntelystä tämän lakiehdotuksen osalta puolustusvaliokunta ehdottaa pykälään lisättäväksi 7 momentin, jossa säädetään siitä, että ilmoituksen tekemistä koskevasta menettelystä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

Puolustusvaliokunta ei näe tarpeelliseksi teknistä käyttöyhteyttä koskevan säännösehdoituksen lisäämistä lakiehdotuksen 76 tai 77 §:ään. Asetuksella voitaisiin antaa tästä asiasta tarkempia säännöksiä.

Jos sotilastiedustelusta annetun lain 76 tai 77 §:n perusteella rikosta koskevaa tietoa luovutetaan keskusrikospoliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle ja käytetään näyttönä, niin tiedon käyttämisestä näyttönä tulee myös erikseen säätää asianomaisissa pykälissä. Vastaavanlaiset muutokset on tehtävä esitutkintalain (805/2011) 9 luvun 6 §:n 2 momenttiin, jossa säädetään tiedon käyttämisen kirjaamisesta esitutkintapöytäkirjaan sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 luvun 3 §:n 1 momenttiin, jossa säädetään haastehakemuksen sisällöstä. Puolustusvaliokunta toteaa, että nämä lakiviittaukset huomioidaan hallintovaliokunnan siviilitiedustelusta antamassa mietinnössä.

80 (77) §. Ilmoittaminen ja tiedon luovuttaminen eräissä tapauksissa. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 77 §:n 4 momentin mukaan tiedustelumenetelmän käytöllä saatua tietoa saa aina luovuttaa syyttömyyttä tukeväksi selvitykseksi. Ehdotetun säännöksen mukaan tiedusteluviranomaisella ei siis ole velvollisuutta luovuttaa tietoa syyttömyyttä tukeväksi selvitykseksi. Perustuslakivaliokunnan mielestä ehdotus ei ole aivan asianmukainen oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perustuslain 21 §:n kannalta. Viranomaisella tulee lähtökohtaisesti olla velvollisuus luovuttaa syyttömyyttä tukeva tieto. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan tällainen velvollisuus aiheuttaa kuitenkin tarpeen tarkastella laajemminkin asiaan liittyvää sääntelyä.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Lakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että ehdotettu sääntely syyttömyyttä tukevan tiedon osalta vastaa voimassa olevan poliisilain (5 luku, 54 §:n 4 momentti) ja pakkokeinolain (5 luku, 56 §:n 4 momentti) muotoilua, jossa vastaavasti käytetään muotoilua *saa käyttää*. Velvoittava sääntely aiheuttaisi tarpeen tarkastella laajemminkin asiaan liittyvää sääntelyä. Tämä voisi merkitä lakivaliokunnan käsityksen mukaan sitä, että syyttömyyttä tukevan tiedon luovuttamiselle tulisi mahdollisesti asetettavaksi rangaistustasoon liittyviä tai muita kynnyksiä, sillä kaikissa tilanteissa ei välttämättä ole perusteltua asettaa ehdotonta ilmoitusvelvollisuutta kaikkein lievimpien rikkomusten osalta, mikäli ilmoitus esimerkiksi johtaisi kansallista turvallisuutta uhkaavaan vakavaan vaaraan tai tiedustelumenetelmiä käyttävän virkamiehen hengen vaaraan.

Edelleen lakivaliokunta katsoo, että asiassa on syytä huomioida, että lainkohdan tulkintaa ohjaavat muun muassa pykälän perustelut ja niistä ilmenevät periaatteet, jotka kaventavat tiedusteluviranomaisen harkintavaltaa. Edellä selostetun valossa lakivaliokunta katsoo, että syyttömyyttä tukevan selvityksen luovuttamista koskeva ehdotetun 77 §:n 4 momentin sääntelymalli on tässä yhteydessä hyväksyttävissä. Lakivaliokunta katsoo, että soveltamiskäytäntöä on kuitenkin syytä tarkkaan seurata ja tarvittaessa ryhdyttävä selvittämään sääntelyn tarkistamista. Puolustusvaliokunta yhtyy lakivaliokunnan näkemyksiin eikä näe tarpeen täsmentää esitettyä sääntelyä laajemmin. Puolustusvaliokunta huomauttaa, että tiedon luovuttamista syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi koskeva säännös sisältyy ainoastaan 77 §:n 4 momenttiin. Vastaava säännös tulee sisällyttää myös sotilastiedustelulakiehdotuksen 76 §:ään (uusi 4 momentti).

Kun harkitaan 2 momentissa tarkoitettua ilmoituksen tekemistä, arvioinnissa on otettava huomioon rikoksen selvittämisen merkitys yleisen ja yksityisen edun kannalta. Puolustusvaliokunta toteaa, että käsitteet yksityinen ja yleinen etu ovat jossain määrin tulkinnanvaraisia, vaikka niitä on säännöksen perusteluissa avattukin. Puolustusvaliokunta esittää momenttia täydennettäväksi ilmaisulla *sen merkitys maanpuolustuksen kannalta ja kansallisen turvallisuuden suojaamisen lisäksi*. Valiokunta ehdottaa myös, että ilmaisu selvittämisen korvataan määritelmällä *estämisen*.

Puolustusvaliokunta esittää lakivaliokunnan lausuntoon viitaten säädettäväksi uutena 5 momenttina rikostorjuntaan luovutettuihin tietoihin liittyen pakkokeinolain ja poliisilain ylimääräistä tietoa vastaavasti siitä, että tiedustelutiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuin pääkäsitteilyn yhteydessä. Pakkokeinolain ja poliisilain ylimääräistä tietoa koskevissa säännöksissä viittauksenomaisesti todetaan, että ylimääräisen tiedon kirjaamisesta esitutkintapöytäkirjaan säädetään esitutkintalain 9 luvun 6 §:n 2 momentissa ja ilmoittamisesta haastehakemuksessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 1 momentin 9 kohdassa.

Puolustusvaliokunta ehdottaa pykälään lisättäväksi uuden 7 momentin, joka mahdollistaa sen, että ilmoituksen tekemistä koskevasta menettelystä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

82 (79) §. Tiedustelukiellot. Lakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että tietoliikenteeseen kohdistuvan tiedustelun kiello ei ehdotetun 79 §:n 1 momentin mukaisesti koske valtiollisia toimijoita. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 79 §:ssä omaksuttu ratkaisu poikkeaa siviilitiedustelua koskevassa hallituksen esityksessä (HE 202/2017 vp) ehdotetun tietoliikennetiedustelulain 12 §:ssä ehdotetusta tiedustelukiellosta koskevasta sääntelystä, jossa tiedustelukiellojen osalta ei tehdä erotelua valtiollisen ja muun kuin valtiollisen toimijan välillä. Edellä selostetun valossa lakivalio-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

kunta esittää puolustusvaliokunnalle, että se arvioi, tulisiko 1. lakiehdotuksen 79 §:ssä tiedustelukieltojen osalta luopua erottelusta valtiollisen ja muun kuin valtiollisen toimijan välillä siviilitiedusteluesitystä vastaavalla tavalla.

Puolustusvaliokunta pitää lakivaliokunnan esittämää muutosta perusteltuna ja esittää tällaisen poiston tekemistä paitsi 1 momenttiin johdonmukaisuuden vuoksi myös 4 momenttiin. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan on epätodennäköistä, että sotilastiedustelun kohteena olevat toimijat viestisivät mahdollisista tehdyistä rikoksista keskenään. Tämä ei muutenkaan ole sotilastiedustelun keskiössä, sillä sotilastiedustelun tarkoituksena ei ole rikoksiin liittyvän tiedon hankkiminen.

Lakivaliokunta kiinnittää lausunnossaan myös huomiota pakkokeinolain 10 luvun 52 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun kieltoon kohdistaa kuuntelua rikoksesta epäillyn ja hänen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:n 1 momentissa tarkoitettun läheisensä väliseen viestiin. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 79 § ei sisällä viittausta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:ään. Lakivaliokunnan mielestä puolustusvaliokunnan on syytä vielä arvioida, onko perusteltua, että 1. lakiehdotuksen 79 §:ssä tarkoitettut tiedustelukielto eivät ole kattavuudeltaan samanlaiset pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä tarkoitettujen kuuntelukieltojen kanssa.

Puolustusvaliokunta toteaa, että oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:n mukaan asianosaisen nykyinen tai entinen aviopuoliso taikka nykyinen avopuoliso, sisarus, sukulainen suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa taikka se, jolla on vastaavanlainen parisuhteeseen tai sukulaisuuteen rinnastuva läheinen suhde asianosaiseen, saa kieltäytyä todistamasta. Asianosaissuhteella tarkoitetaan tässä yhteydessä myös muita kuin rikoksesta epäiltyä.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:ssä mainitun läheissuhteen pystyisi muodostamaan verraten helposti. Tämä taas saattaa johtaa siihen, että tiedustelukieltoa käytetään suojana tiedustelutoimintaa vastaan. Tällä olisi merkittäviä tiedustelun tuloksellisuutta ja viime kädessä maanpuolustusta ja kansallista turvallisuutta heikentäviä vaikutuksia. Läheissuhteen selvittäminen on myös erittäin haasteellista, etenkin kun toimitaan Suomen rajan ulkopuolella.

Edellä todettuun viitaten puolustusvaliokunta pitää viittausta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:ään tarpeettomana.

83 (80) §. Jäljentämiskiellot. Säännösnumeroinnin muuttuminen aiheuttaa tarpeen täsmentää 1 ja 4 momentin viittaussäännöksiä.

84 (81) §. Tiedustelutietojen hävittäminen. Lakiehdotuksen 81 §:n 4 momentista saattaa esitetyn muotoilun johdosta syntyä kuva, että säännös olisi poikkeus 79 §:n 1 momentissa esitettyyn kieltoon. Puolustusvaliokunta toteaa, että lakiehdotuksen systematiikan mukaisesti tiedustelukieltoja ja hetihävittämisvelvollisuutta koskevat säännökset ovat ensisijaisia ja 81 §:n 4 momentti tulee sovellettavaksi vasta tiedustelukieltojen ja hetihävittämisvelvollisuuksien täytäntöönpanon jälkeen. Tästä syystä valiokunta ehdottaa pykälään lisättäväksi viittausta 79 §:n 1 momentin ensisijaisuuteen.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Säännösnumeroinnin muuttuminen aiheuttaa tarpeen täsmentää 2, 3 ja 4 momentin viittaussäännöksiä.

85 (82) §. Telekuuntelun, teknisen kuuntelun, radiosignaalitiedustelun, teknisen laitetarkkailun ja paikkatiedustelun keskeyttäminen. Valiokunta esittää pykälän 2 momentin jakamista kahteen osaan siten, että uudessa 3 momentissa säädetään velvollisuudesta keskeyttämiseen sekä tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämiseen teknisessä laitetarkkailussa. Myös uudessa 3 momentissa olevaa säännösviittausta on tarpeen korjata. Valiokunta ehdottaa myös täsmennyksenä ja teknisenä huomiona 5 momenttia täsmennettäväksi ilmaisulla *muu kuin 4 momentissa tarkoitettu tieto*. Lisäksi 5 momentin säännösviittauksia on tarkistettava.

86 (83) §. Tietoliikennetiedustelulla hankittujen tietojen hävittäminen. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 83 §:ssä säädetään tietoliikennetiedustelulla hankittujen tietojen hävittämisestä. Ehdotuksen 3 momentin mukaan tieto voidaan pääsäännöstä poiketen säilyttää ja tallettaa, jos tieto on tarpeen 76 tai 77 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Lakiehdotuksen 76 ja 77 §:ssä säädetään rikostiedon ilmoittamisesta ja tiedon luovuttamisesta eräissä tapauksissa ja ilmoituksesta esitutinnan tai rikostorjunnan aloittamisesta. Perustuslakivaliokunnan mielestä 83 §:n 3 momentti on sikäli ongelmallinen, että se sallisi tietojen säilyttämisen ja tallettamisen ilman mitään ajallista rajoitusta. Valiokunnan mielestä sääntelyyn on lisättävä velvollisuus tietyin määräajoin arvioida sitä, tarvitaanko tietoa enää.

Puolustusvaliokunta katsoo perustuslakivaliokunnan lausunnossa tarkoitettavan nimenomaan henkilötietoja. Niistä ehdotetaan säädettäväksi puolustusvoimien henkilötietolaissa (HE 13/2018 vp). Tämän lain 13 §:ään ehdotetaan sisällytettäväksi sääntely henkilötietojen säilyttämisen ajallisesta rajoituksesta, jonka mukaan tietoja saadaan tallettaa sen arvioimiseksi, ovatko ne merkityksellisiä. Tietojen merkityksellisyys on arvioitava ja tarpeettomat tiedot on poistettava viipymättä, kuitenkin viimeistään kuuden kuukauden kuluttua niiden tallettamisesta. Mainitun lain 43 §:ssä (Henkilötietojen poistaminen sotilastiedustelurekisteristä) säädetään siitä, että rekisteröityä koskevat henkilötietiedot poistetaan sotilastiedustelurekisteristä viimeistään 50 vuoden kuluttua viimeisen tiedon merkitsemisestä, ja 45 §:ssä (Tilapäisen henkilörekisterin hävittäminen) siitä, että tilapäinen henkilötietorekisteri on hävitettävä välittömästi sen jälkeen, kun se ei enää ole käyttötarkoituksensa kannalta tarpeellinen. Tilapäisen henkilörekisterin tarpeellisuutta on arvioitava vähintään kolmen vuoden välein.

Lisäksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 6 §:n 3 momentissa säädetään siitä, että henkilötietojen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein, jollei henkilötietojen säilytysajoista muualla toisin säädetä (HE 31/2018 vp). Säännös soveltuu myös henkilötietojen käsittelyyn sotilastiedustelun yhteydessä.

Puolustusvaliokunta ehdottaa pykälän 3 momentin poistamista tarpeettomana. Pykälän 1 momentista johtuen Suomen sisäinen tietoliikenne poistetaan käytännössä jo automatisoidussa käsittelyssä, minkä jälkeen manuaalisessa käsittelyssä viimeistään poistetaan tiedustelukiellon alainen tieto. Ratkaisu on linjassa 84 §:n 4 momentin, 85 §:n 5 momentin, 87 §:n 3 momentin ja 88 §:n 3 momentin muutosten kanssa. Tästä johtuen säännös tietojen tallettamisesta 79 §:n tai 80 §:n tar-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

koituksessa on tarpeeton. Valiokunta toteaa lisäksi, että 1 momentin viittaussäännöksiä on tarkistettava lain säännösnumeroinnin muuttuessa.

87 (84) §. Kiireellisessä tilanteessa päätetyn tiedustelumenetelmän käytön lopettaminen ja sillä saadun tiedon hävittäminen. Säännösnumeroinnin muuttuessa pykälässä olevia säännösviittauksia on muutettava sekä lisättävä 1 momenttiin myös viittaus lähetyksen jäljentämiseen. Täsmennyksenä ja teknisenä lisäyksenä valiokunta ehdottaa lisäksi 3 momenttia täsmennettäväksi viittaussäännöllä 82 §:n 1 momenttiin.

88 (85) §. Tiedustelutehtävään liittymättömän tiedon käyttäminen. Säännöksen 3 momentin säännösviittauksia on tarve tämentää ja lisätä säännökseen tekninen viittaus 82 §:n 1 momenttiin.

89 (86) §. Tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen. Pykälän 2 momentin mukaan muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta on ilmoitettava tiedonhankinnan kohteena olleelle henkilölle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedustelumenetelmän käytön tarkoitus on saavutettu, ja jos käsittelyssä on manuaalisesti selvitetty tietyn Suomessa olevan henkilön luottamuksellisen viestin sisältö. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, ettei säännöksestä ilmenee, tarkoitetaanko olemisella toimenpiteen suorittamishetken olinpaikkaa vai ilmoitushetken tilannetta. Säännöstä on syytä tämentää. Puolustusvaliokunta ehdottaa säännöksen 2 momentissa käytettäväksi ilmaisua *tietoliikennetiedustelun suorittamisen hetkellä*.

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan myös, että ilmoittamisvelvollisuus muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta koskisi vain tilanteita, joissa käsittelyssä on manuaalisesti selvitetty luottamuksellisen viestin sisältö. Säännös ei siten koskisi tunnistamistietojen käsittelyä, mikä kaventaisi merkittävästi ilmoitusvelvollisuuden tosiasiallista merkitystä oikeusturvan ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeena.

Perustuslakivaliokunnan mielestä salaisten tiedustelumenetelmien käyttöön liittyvää ilmoittamisvelvollisuutta on syytä pitää keskeisenä osana tällaisten menettelyjen oikeussuojatakeita. Sähköisen viestinnän käyttöön liittyvät tunnistamistiedot sekä mahdollisuus niiden kokoamiseen ja yhdistämiseen voivat käytännössä olla yksityiselämän suojan näkökulmasta siinä määrin ongelmallisia, että hallituksen esityksessä viitattu erottelu suojan reuna- ja ydinalueeseen ei ole perusteltua, vaan huomiota on yleisemmin kiinnitettävä myös rajoitusten merkittävyyteen. Esimerkiksi paikkatietojen tai vierailtuja sivustoja koskevien tunnistamistietojen perusteella yksilöstä voidaan selvittää hyvinkin tarkasti yksityiselämän suojan ydinalueelle kuuluvia tietoja esimerkiksi henkilön poliittisesta vakaumuksesta tai sosiaalisista suhteista. Perustuslakivaliokunta pitää tämän vuoksi välttämättömänä, että ilmoittamisvelvollisuus ulotetaan myös viestin tunnistamistietoihin kohdistuvaan manuaaliseen käsittelyyn. Tällaisen muutoksen tekeminen on edellytyksenä lain käsittelylle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Puolustusvaliokunta esittää pykälän 2 momenttia tarkennettavaksi siten, että ilmoittamisvelvollisuus koskee viestin sisällön lisäksi myös viestin tunnistamistietoja. Lisäksi 2, 7 ja 9 momenttien viittaussäännöksiä on muutettava.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

93 (90) §. Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan virkavastuu. Pykälän säännösviittauksia on tarkistettava säännösnumeroinnin muuttuessa.

95 (92) §. Ilmaisukielto. Pykälän 3 momentissa säädetään kiellosta valittaa ilmaisukieltoa koskevasta päätöksestä. Oikeusturvakeinona lakiehdotukseen on sisällytetty kantelumahdollisuus. Puolustusvaliokunta ehdottaa mainitun 95 §:n 3 momentin muuttamista niin, että kantelu osoitetaan Helsingin hovioikeuden sijasta Helsingin kärjäoikeuteen, mikä vastaa normaalia oikeusastejärjestystä. Valiokunta esittää 5 momentissa tiedusteluvaltuutetun nimikkeen muuttamista tiedusteluvalvontavaltuutetuksi

99 (96) §. Korvaus teleyritykselle. Säännösnumeroinnin muuttuessa pykälässä olevaa säännösviittausta on tarkistettava.

100 (97) §. Korvaus tiedonsiirtäjälle. Säännösnumeroinnin muuttuessa pykälässä olevia säännösviittauksia on muutettava.

106 (103) §. Puolustusministeriön suorittama valvonta. Valiokunta ehdottaa pykälään lisättäväksi uutta 3 momenttia siitä, että sotilastiedustelun valvonnan järjestämisestä puolustushallinnossa voidaan säätää puolustusministeriön asetuksella. Valiokunta toteaa, että valvonta jakaantuisi puolustushallinnossa yhtäältä puolustusministeriön suorittamaan valvontaan ja toisaalta puolustusvoimien suorittamaan valvontaan. Tarkempia säännöksiä voidaan antaa mahdollisista yhteistyöryhmistä ja niiden toiminnasta sekä tehtävistä. Annettavien selvitysten osalta tarkempia säännöksiä voidaan antaa esimerkiksi selvitysten sisällöstä ja siitä, kuinka usein selvitys on toimitettava. Valiokunta painottaa, että ajantasaiset ja kattavat selvitykset osaltaan mahdollistavat tehokkaan valvonnan sekä antavat ministeriölle tilannekuvaa siitä, kuinka sotilastiedustelu toimii.

107 (104) §. Sotilastiedustelun ulkoinen valvonta. Säännöksen mukaan puolustusministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle ja tiedusteluvaltuutetulle vuosittain kertomus tiedustelumenetelmien ja sotilastiedustelun suojaamisen käytöstä sekä valvonnasta. Perustuslakivaliokunnan mielestä on selvää, että kertomus on annettava myös tiedusteluvalvontavaliokunnalle. Puolustusvaliokunta ehdottaa tiedusteluvalvontavaliokunnan lisäämistä 1 momenttiin, tiedusteluvaltuutetun nimikkeen muuttamista muotoon tiedusteluvalvontavaltuutettu sekä pykälään lisättäväksi uutta 2 momenttia siitä, että sotilastiedustelun valvontaa varten annettavista kertomuksista voidaan antaa tarkempia säännöksiä puolustusministeriön asetuksella.

108 (105) §. Tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtävät ilmoitukset. Valiokunta ehdottaa säännöksen otsikon ja pykälän 1 ja 2 momentin tarkentamista siten, että siinä käytetään määritelmää tiedusteluvalvontavaltuutettu.

Puolustusvaliokunta kiinnittää lisäksi huomiota tuomioistuimen lupaistunnosta ilmoittamiseen tiedusteluvalvontavaltuutetulle. Hallituksen esityksen laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta ja laiksi valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisesta (HE 199/2017 vp) perustelujen mukaan tiedusteluviranomaisen on toimitettava tieto tuomioistuimelle toimitetusta lupahakemuksesta yhteisen tietojärjestelmän kautta tai muulla tavalla siten, että valtuutetulla on mahdollisuus varautua osallistumaan tuomioistuimen kyseiseen istuntoon. Läsnäolo-oikeus tulisi turvatuksi valtuutetulle

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

tuomioistuinkäsittelystä kohtuullisessa ajassa tehtävällä ilmoituksella. Tiedusteluviranomaisten ilmoitusvelvollisuuksista säädetään poliisilain 5 a luvun 61 §:ssä, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annettavan lain 26 §:ssä ja sotilastiedustelusta annettavan lain 105 §:ssä. Näissä säädetään muun muassa velvollisuudesta antaa tiedusteluvalvontavaltuutetulle tieto tiedustelumenetelmää koskevasta tuomioistuinluvasta.

Lakivaliokunta toteaa lausunnonsaan, että jotta tiedusteluvalvontavaltuutettu voi käyttää sotilastiedustelulakiehdotuksen 113 §:ään ehdotetun uuden säännöksen mukaisesti läsnäolo- ja puheoikeuttaan, hänen tulee saada tieto lupa-asiaa koskevasta käsittelystä. Lakivaliokunta toteaa, että ehdotetun uuden säännöksen sanamuodossa *varattava tilaisuus tulla kuulluksi* (ks. tämän mietinnön 113 § yksityiskohtaiset perustelut) on kyse siitä, että tuomioistuimella on velvollisuus varata tiedusteluvalvontavaltuutetulle tilaisuus tulla kuulluksi lupa-asian käsittelyssä. Näin ollen tuomioistuin huolehtii lupaistunnon ajankohdan ja paikan ilmoittamisesta valtuutetulle ja vastaa myös siitä, että valtuutettu saa kutsun istuntoon. Edellä mainitun sanamuodon ja vastuun kanssa ei olisi linjassa se, että tiedusteluviranomaiselle säädettäisiin velvollisuus toimittaa tieto istunnosta tiedusteluvalvontavaltuutetulle. Muutoinkaan lakivaliokunta ei pidä tiedustelun valvontajärjestelmän luotettavuuden ja uskottavuuden kannalta perusteltuna eikä asianmukaisena, että lupa-vaatimuksen tekijä ilmoittaisi valvojalle lupa-asian käsittelystä siten, ettei tuomioistuin voisi itse varmistua siitä, että kutsu on annettu valtuutetulle tiedoksi.

Edellä todettuun viitaten puolustusvaliokunta esittää, että pykälän 1 momenttiin lisätään säännös siitä, että tiedusteluvalvontavaltuutetulle on annettava myös tieto tuomioistuimelle tehdystä tiedustelumenetelmää koskevasta vaatimuksesta. Tämä lisäys aiheuttaa tarpeen täsmentää myös 3 momentin sääntelyä. Lisäksi 2 momentissa olevaa säännösviittausta on korjattava.

Puolustusvaliokunta huomauttaa, että vaikka tuomioistuin ilmoittaa istunnoista asianosaisille ja kuultaville siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään, tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtävissä ilmoituksissa on välttämätöntä kiinnittää huomiota salassapitovelvollisuuden ja tietoturvallisuuden toteutumiseen. Valiokunnan näkemyksen mukaan tuomioistuimelle tehtävät vaatimukset sekä tieto istuntopaikasta ja -ajasta ovat yhtä arkaluontoisia kuin tieto tuomioistuinten päätöksistä.

111 (108) §. Tallenteiden tutkiminen. Perustuslakivaliokunnan mielestä on selvää, että tiedusteluvalvontavaltuutetulla tulee perustuslain 21 §:stä johtuvista syistä olla sama oikeus tutkia tiedustelumenetelmien käytöstä kertyneitä tallenteita kuin tuomioistuimella ja muilla pykälässä tarkoitetuilla virkamiehillä. Tällaisen muutoksen tekeminen on edellytys sille, että 1. lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Perustuslakivaliokunnan mielestä laissa on syytä säätää myös ehdotettua täsmällisemmin henkilöpiiristä, joka voi tulla kyseeseen muuna henkilönä, jota käytetään apuna tiedonhankinnassa. Lisäksi säännöspäätöksellään on varmistuttava siitä, että säännöksessä viitatuilla viranomaiskoneiston ulkopuolisilla henkilöillä on tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon asianmukaiseksi suorittamiseksi.

Perustuslakivaliokunta kiinnittää myös huomiota muuta kuin viranomaisia koskevan 2 momentin sääntelyn avoimuuteen. Perustuslakivaliokunnan mielestä 108 §:ssä tarkoitettua ulkopuolista asi-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

antuntijan ja muun henkilön, jota käytetään apuna tiedonhankinnassa, osuus tulee rajata vain sotilastiedusteluviranomaista avustavaan rooliin ja sitoa tallenteiden tutkimus hänen osaltaan viranomaisen välittömään ohjaukseen. Lisäksi tulee säätää avustavan henkilön virkavastuusta. Tällaiset muutokset ovat edellytyksenä sille, että sotilastiedustelulakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Edellä todetun johdosta puolustusvaliokunta esittää pykälän 1 momenttia muutettavaksi siten, että tiedustelumenetelmien käytössä kertyneitä tallenteita saa säännöksessä mainittujen tahojen lisäksi tutkia myös tiedusteluvalvontavaltuutettu tai hänen määräämänsä virkamies. Valiokunta ehdottaa momenttiin lisättäväksi myös säännöksen siitä, että pääesikunnan tiedustelupäällikön määräyksestä tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennetta saa tutkia myös muu asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankintaa toteutettaessa. Valiokunta toteaa, että tällöin kyse voi olla esimerkiksi tallenteiden tutkimisesta, kääntämisestä tai teknisen suojauksen purkamisesta.

Pykälän 2 momentiksi valiokunta ehdottaa lisättäväksi säännöksen siitä, että jos 1 momentissa tarkoitettu asiantuntija tai muu henkilö on yksityinen taho, sovelletaan asiantuntijaan tai muuhun henkilöön rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen suorittaessaan tässä luvussa tarkoitettuja tehtäviä. Pykälän 3 momenttiin valiokunta ehdottaa säännöstä siitä, että käytettäessä 2 momentissa tarkoitettua asiantuntijaa tai muuta henkilöä on tiedonhankinta ja tallenteiden tutkiminen tapahduttava 1 momentissa tarkoitettun sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen välittömässä ohjauksessa ja valvonnassa. Asiantuntijalla tai muulla henkilöllä on lisäksi oltava tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon suorittamiseen.

112 (109) §. Pöytäkirja. Puolustusvaliokunta esittää pykälään lisättäväksi säännöstä siitä, että toimenpiteiden kirjaamisesta valvontaa varten voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella. Toimenpiteillä tarkoitetaan kaikkia sotilastiedusteluviranomaisen tekemiä toimenpiteitä. Tämä kattaa muun muassa tiedustelumenetelmien käytön kirjaamisen niiden ominaispiirteistä, sen millä perusteella tieto on hetihävittämistilanteessa hävitetty, tietoliikennetiedustelun hakuehtojen käytön lopettamisen tietyiltä osin tietoliikennetiedustelun aikana ja sen, miksi hakuehdon käyttö lopetettiin, arvion tiedustelumenetelmällä saatujen tietojen merkittävydestä sekä rikostorjuntaan tehtävän ilmoituksen lykkäämisen.

Puolustusvaliokunta korostaa, että tiedustelun toimenpiteiden tarkka pöytäkirjaaminen muodostuu sotilastiedustelun valvonnan ja seurannan kannalta keskeiseksi oikeusturvakysymykseksi. Pöytäkirjaaminen ei ole merkittävää ainoastaan hankittujen tietojen osalta, vaan myös tietojen hävittämisen osalta. Puolustusvaliokunta pitää erittäin tärkeänä, että valtioneuvoston asetuksessa pöytäkirjaamisen osalta tullaan huomioimaan myös tallenteiden ja asiakirjojen tai niissä olevien tietojen hävittämisen lisäksi hävittämisen peruste. Tällainen tilanne on kyseessä esimerkiksi hetihävittämisvelvollisuuden kohdalla, jossa esimerkiksi toimittajan ja tämän lähteen välisiä viestejä tai tietoa hävitetään tiedustelukieltoja koskevan 82 §:n perusteella välittömästi tiedon luonteen käytyä ilmi.

Valiokunta näkee, että pöytäkirjaaminen mahdollistaa ulkopuolisen tehokkaan valvonnan lisäksi sen, että tiedusteluviranomainen pystyy itse tilastojen perusteella arvioimaan sotilastiedustelun

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

toimenpiteiden kohdentumisen tarkkuutta ja tehokkuutta sekä ryhtymään myös itsenäisesti tarvittaviin toimenpiteisiin toiminnan kehittämiseksi ja parantamiseksi.

116 (113) §. Menettely tuomioistuimessa. Perustuslakivaliokunta ja lakivaliokunta ovat lausunnoissaan pitäneet perusteltuina lupa-asoiden keskittämistä Helsingin käräjäoikeuteen: näin voidaan varmistaa parhaiten tuomioistuimen osaaminen ja asiantuntemus. Puolustusvaliokunta pitää tärkeänä lakivaliokunnan huomiota siitä, että on välttämätöntä huolehtia paitsi tuomioistuimen resurssseista myös tuomarien kouluttamisesta, koska kyse on tuomioistuimelle uudesta tehtävästä.

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että tiedusteluvaltuutetun asemasta pitää säätää sotilastiedustelulain 113 §:ssä säädettyssä lupaprosessissa siten, että hänellä on oikeus ilmaista näkemyksensä hakemuksesta ennen kuin käräjäoikeus tekee päätöksensä. Tällaisen muutoksen tekeminen on edellytys sille, että 1. lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Lakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että tiedusteluvalvontavaltuutetulle on perusteltua antaa läsnäolo-oikeutta laajemmat osallistumisoikeudet lupa-asian tuomioistuin käsittelyssä. Erityisesti lakivaliokunta katsoo, että tiedusteluvalvontavaltuutetun kokemuksen ja asiantuntemuksen hyödyntäminen puoltaa sitä, että valtuutetulla on tuomioistuimessa puhe- ja kyselyoikeus, sillä tämä syventää ja monipuolistaa lupa-asian käsittelyä ja siten varmistaa läsnäolo-oikeutta paremmin tuomioistuimen edellytykset arvioida annettuja tietoja ja tehdä asianmukaisia päätöksiä ja näin toteuttaa tehokasta tuomioistuinvalvontaa ja antaa oikeusturvaa tiedustelumenetelmiä koskeissa lupa-asioissa. Puolustusvaliokunta yhtyy tähän arvioon.

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan myös, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 113 §:n 6 momentissa taataan yleisesti oikeus kannella tehdyistä päätöksistä, mutta siitä puuttuu säännös, jossa määritetään, kuka tällaisen kantelun voisi tehdä. Myös tiedusteluvalvontavaltuutetulle tulee säätää oikeus kannella käräjäoikeuden päätöksistä hovioikeuteen. Tämän oikeuden tulisi koskea tiedustelutoimenpiteitä, niistä ilmoittamisen lykkäämistä ja ilmoituksen tekemättä jättämistä.

Lakivaliokunnan lausunnossa todetaan, että säännös kantelu-oikeudesta vastaa pitkälti voimassa olevia poliisi- ja pakkokeinolain säännöksiä salaisten tiedonhankintakeinojen ja salaisten pakkokeinojen tuomioistuinmenettelystä (poliisilain 5 luvun 45 § ja pakkokeinolain 10 luvun 43 §). Kyseisissä säännöksissä ei määritetä kanteluun oikeutettujen piiriä, mutta selvänä pidetään, että salaisen tiedonhankintakeinon ja pakkokeinon kohteella ja keinon käyttöä vaatineella virkamiehellä on aina oikeus kannella tuomioistuimen päätöksestä. Vastaavalla tavalla lakivaliokunta pitää selvänä, että tiedustelun kohteeksi joutuneella henkilöllä samoin kuin tiedustelumenetelmää hakeneella virkamiehellä on oikeus kannella lupa-asiaa annettua päätöksestä.

Edellä todetun lisäksi perustuslakivaliokunnan lausunnossa tuodaan esiin, että puolustusvaliokunnan tulee harkita lupa-asioista päättävän kokoonpanon vahvistamista siten, että tiedustelumenetelmää koskevaa lupa-asiaa käsiteltäisiin ainakin lähtökohtaisesti esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 1.1.2019 voimaan tulevan 2 luvun 11 §:n mukaisessa kahden tuomarin kokoonpanossa. Tällä on merkitystä oikeusturvan toteutumisen suhteen tiedusteluasioita tuomioistuimessa kä-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

siteltäessä. Perustuslakivaliokunta painottaa tätä näkökulmaa myös uudessa lausunnossaan (PeVL 76/2018 vp).

Lakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että eduskunta on 20.12.2018 hyväksynyt tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain, jonka 15 §:n mukaan tiedusteluvalvontavaltuutettu voi määrätä tuomioistuimen lupaan perustuvan tiedustelumenetelmän käytön keskeytettäväksi tai lopetettavaksi, jos hän katsoo valvottavan menetelleen lainvastaisesti tiedustelutoiminnassa (HE 199/2017 vp). Valtuutettu voi tällöin antaa väliaikaisen määräyksen, joka on viivytyksettä saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tuomioistuin voi vahvistaa tai kumota väliaikaisen määräyksen taikka muuttaa keskeyttämismääräyksen lopettamismääräykseksi. Lain 15 §:n 3 momenttia muutettiin eduskuntakäsittelyssä siten, että yhden tuomarin kokoonpanoa tulee vahventaa lainoppi-neella jäsenellä, jollei se ole asian laatu huomioiden ilmeisen perusteetonta (PeVM 9/2018 vp).

Lakivaliokunnan näkemyksen mukaan kyseisen pykälän tarkoittamassa tuomioistuinkäsittelyssä on kyse erityisestä tilanteesta. Tällaisessa asiassa lähtökohtaa kahden tuomarin kokoonpanosta voidaan siten pitää perusteltuna. Tiedustelumenetelmää koskevan lupa-asian käsittelyssä ei kuitenkaan lakivaliokunnan mukaan ole perusteltua eikä tarpeen, että tuomioistuin päättäisi asiasta pääsääntöisesti kahden tuomarin kokoonpanossa, vaan hallituksen esityksessä ehdotettua lähtökohtaa yhden tuomarin kokoonpanosta voidaan pitää tarkoituksenmukaisena ja riittävänä. Tämä vastaa nykyistä tilannetta salaisista tiedonhankintakeinoista ja salaisista pakkokeinoista päätet-täessä.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että 1.1.2019 voimaan tulleella oikeudenkäymiskaaren muutoksella on mahdollistettu entistä joustavampien tuomioistuimen kokoonpanojen käyttö ja lisätty tuomioistuimen harkintavaltaa (HE 200/2017 vp — LaVM 2/2018 vp). Sen lisäksi, että uudistuksessa otettiin käyttöön uusi kahden tuomarin kokoonpano, siinä laajennettiin yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa aiempaa vakavampiin rikoksiin. Kun rikosasia voitiin ennen uudistusta käsitellä käräjäoikeudessa yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitetusta teosta voitiin tuomita enintään kaksi vuotta vankeutta sekä laissa erikseen luetelluissa rikoksissa, se voidaan nyt käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jos teosta voidaan tuomita enintään neljä vuotta vankeutta. Yhden tuomarin kokoonpanoa voidaan kuitenkin vahventaa toisella lainoppineella jäsenellä taikka käyttää lautamieskokoonpanoa tai kolmen tuomarin kokoonpanoa, jos se on asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi perusteltua.

Lakivaliokunta toteaa lausunnossaan edelleen, että arvioitaessa tiedustelumenetelmää koskevaa lupa-asiaa käsittelevän tuomioistuimen kokoonpanoa on lisäksi otettava erityisesti huomioon, että — toisin kuin salaisissa tiedonhankintakeinoissa ja pakkokeinoissa — tiedusteluvalvontavaltuutetulla on oikeus osallistua tiedustelumenetelmää koskevan lupa-asian käsittelyyn. Ottaen huomioon tiedusteluvalvontavaltuutetun rooli ja osallistumisoikeudet sekä oikeudenkäymiskaaren uusien kokoonpanosäännösten joustavuus lakivaliokunta katsoo, että lähtökohtaa yhden tuomarin kokoonpanosta tiedustelumenetelmää koskevan lupa-asian tuomioistuinkäsittelyssä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Puolustusvaliokunta toteaa, että on hyviä perusteita sekä yhden että kahden tuomarin kokoonpanolle Helsingin käräjäoikeudessa sotilastiedusteluun liittyviä lupa-asioita käsitellessä. Etenkin oikeusturvanäkökulmasta kahden tuomarin käyttö on perusteltua. Puolustusvaliokunta ehdottaa

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

pykälän 1 momentin sääntelyn täydentämistä tiedustelun valvonnasta annetun lain 15 §:n 3 momenttia vastaavalla tavalla: ”Kokoonpanoa tulee oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ssä tarkoitettulla tavalla vahventaa lainoppineella jäsenellä, jollei se asian laatu huomioiden ole ilmeisen perusteetonta.” Puolustusvaliokunta korostaa lakivaliokunnan tavoin sitä, että tuomioistuimien harkitsee itsenäisesti, millä kokoonpanolla tiedustelumenetelmälupia käsitellään. Vahvennettua kokoonpanoa tulee käyttää etenkin sellaisissa lupa-asioissa, joissa se on asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi perusteltua.

Puolustusvaliokunta ehdottaa lisäksi pykälän 2 momenttiin lisättäväksi säännöksen siitä, että tuomioistuimen on varattava tiedusteluvalvontavaltuutetulle tai hänen määräämälleen virkamiehelle tilaisuus tulla kuulluksi tiedustelumenetelmän käyttöä koskevan lupa-asian käsittelyssä. Pykälän 4 momentista valiokunta esittää tarpeettomana poistettavaksi viittauksen 4 lukuun. Pykälän 6 momenttiin valiokunta ehdottaa lisättäväksi säännöksen siitä, että myös tiedusteluvalvontavaltuutetulla on oikeus kannella tiedustelumenetelmän käyttöä koskevasta lupa-asiaa annetusta päätöksestä.

118 (115) §. Tarkemmat säännökset. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 115 §:ssä säädetään asioista, joista voidaan säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella tai puolustusministeriön asetuksella. Säännöksen perusteluissa katsotaan, että kyse ei ole yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista, jolloin asiasta tulisi säätää lailla. Perusteluiden mukaan kaikista asetuksenantovaltuussäännöksistä ilmenee edelleen, että ne on rajattu teknisiin tai menettelyllisiin seikkoihin.

Perustuslakivaliokunta pitää perusteluissa esitettyä käsitystä osin puutteellisena ja kiinnittää huomiota siihen, että perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan lailla on säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan. Valiokunnan mielestä ei ole lainkaan selvää, että esimerkiksi 115 §:n 1 momentin 4 kohdan valtuus säätää asetuksella rikostorjuntaan luovutettavan tiedon siirtämistä koskevasta menettelystä on perustuslain 80 §:n näkökulmasta asianmukainen, sillä valiokunta on vakiintuneessa henkilötietojen suojaa koskevassa käytännössään katsonut, että perustuslain 10 §:n 1 momentissa edellytetty lailla säätämisen vaatimus ulottuu myös mahdollisuuden luovuttaa henkilötietoja teknisen käyttöyhteyden avulla. Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että perustuslain 80 §:n takia on olennaista, että säänneltävästä asiasta on riittävät perussäännökset laissa, ja että valtuus on syytä sijoittaa pääsääntöisesti lain asianomaisen perussäännöksen yhteyteen. Valtuus on valiokunnan mielestä syytä muotoilla perustuslain 80 §:n johdosta tarkempien säännösten antamiseen valtuuttavaksi. Riittävää ei ole, että pykälä on otsikoitu sanoilla tarkemmat säännökset. Puolustusvaliokunnan tulee paitsi täsmentää sääntelyä myös varmistua siitä, että sääntelykokonaisuudessa on todella perussäännökset niistä seikoista, joista tarkempia säännöksiä ja määräyksiä valtuussäännöksen nojalla on tarkoitus antaa. Lisäksi asetuksenantovaltuussäännökset on asianmukaista sijoittaa lain asianomaisen perussäännöksen yhteyteen.

Edellä todettuun viitaten puolustusvaliokunta ehdottaa, että asetuksenantovaltuuksia koskeva sotilastiedustelulain 115 § poistetaan ja asetuksenantovaltuudet sijoitetaan seuraavien perussäännösten yhteyteen (uudet pykälänumerot): 12 § tiedustelumenetelmien käytön yleiset edellytykset, 15 § tiedustelutoiminnan yhteensovittaminen, 17 § yhteistyö suojelupoliisin kanssa, 18 § yhteistyö muiden viranomaisten sekä yritysten ja muiden yhteisöjen kanssa, 19 § salaisen tiedonhankinnan yhteensovittaminen, 75 § sotilastiedustelun suojaaminen, 79 § rikosepäilyistä ilmoitta-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

minen, 106 § puolustusministeriön suorittama valvonta, 107 § sotilastiedustelun ulkoinen valvonta ja 112 § pöytäkirja.

4. Laki julkisen hallinnon turvallisuusverkkotoiminnasta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Valiokunta ehdottaa 4. lakiehdotuksen hylkäämistä tarpeettomana. Puolustusvaliokunta toteaa, että eduskunta on 17.12.2018 hyväksynyt lain julkisen hallinnon turvallisuusverkkotoiminnasta annetun lain muuttamisesta (eduskunnan vastaus EV 186/2018 vp — HE 226/2018 vp). Verkko- ja infrastruktuuripalvelujen tuottajaa koskevaa 6 §:ää on muutettu siten, että mahdollistetaan turvallisuusverkkolain mukaisten tehtävien järjestely Suomen Erillisverkot Oy:n ja sen kokonaan omistamien tytäryhtiöiden kesken mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla. Muutoksella mahdollistetaan se, että verkko- ja infrastruktuuripalveluja tuottava tytäryhtiö voi tuottaa myös mainitun lain 8 §:n 2 momentissa tarkoitettuja tieto- ja viestintätekniisiä palveluja. Tytäryhtiöllä voi jatkossa olla myös muita tehtäviä, kunhan 6 §:n 2 momenttiin sisältyvä toimintojen erottamisvaatimus toteutuu.

Mainittu 6 §:n muutos korvaa käsiteltävänä olevaan esitykseen sisältyvän 4. lakiehdotuksen julkisen hallinnon turvallisuusverkkotoiminnasta annetun lain 6 §:n muuttamisesta.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Puolustusvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 203/2017 vp sisältyvät 2., 3. ja 5. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 203/2017 vp sisältyvän 1. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Eduskunta hylkää hallituksen esitykseen HE 203/2017 vp sisältyvän 4. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

sotilastiedustelusta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään Puolustusvoimien tiedustelutoiminnan (sotilastiedustelu) tarkoituksesta, viranomaisen tehtävistä ja toimivaltuuksista, päätöksenteosta sekä sotilastiedustelun ohjauksesta ja sotilastiedustelun valvonnasta puolustushallinnossa. Laissa säädetään myös tietoliikennetiedustelun teknisestä toteuttamisesta suojelupoliisin puolesta.

2 §

Suhde muuhun lainsäädäntöön

Siviilitiedustelusta säädetään poliisilain (872/2011) 5 a luvussa ja tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa (/).

Puolustusvoimien rikostorjunnasta säädetään sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa (255/2014).

Tiedustelutoiminnan valvonnasta säädetään tiedustelutoiminnan valvonnasta annetussa laissa (/) ja eduskunnan työjärjestyksessä (40/2000). Henkilötietojen käsittelystä säädetään henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa (/).

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

3 §

Sotilastiedustelun tarkoitus

Sotilastiedustelun tarkoituksena on hankkia ja käsitellä tietoa ulkoisista uhkista Suomeen kohdistuvasta tai Suomen turvallisuusympäristön kannalta merkityksellisestä sotilaallisesta toiminnasta taikka 4 §:n 2 momentissa tarkoitettusta toiminnasta ylimmän valtiojohdon päätöksenteon tukemiseksi ja puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 2 §:n 1 momentin 1 kohdan a- ja b alakohtassa sekä 3 ja 4 kohdassa tarkoitettujen seuraavien Puolustusvoimien tehtävien suorittamiseksi ja ylimmän valtiojohdon päätöksenteon tukemiseksi

- 1) maa-alueen, vesialueen ja ilmatilan valvominen sekä alueellisen koskemattomuuden turvaaminen;
- 2) kansan elinmahdollisuuksien, perusoikeuksien ja valtiojohdon toimintavapauden turvaaminen sekä laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustaminen;
- 3) osallistuminen Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 222 artiklaan tai Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 42 artiklan 7 kohtaan perustuvaan apuun, aluevalvontayhteistyöhön tai muuhun kansainvälisen avun antamiseen ja kansainväliseen toimintaan;
- 4) osallistuminen kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan ja sotilastehtäviin muussa kansainvälisessä kriisinhallinnassa.

4 §

Sotilastiedustelun kohteet

Tiedustelumenetelmällä saadaan hankkia tietoa seuraavasta toiminnasta Sotilastiedustelun kohteena on seuraava toiminta, jos toiminta on luonteeltaan sotilaallista:

- 1) vieraan valtion asevoimien ja niihin rinnastuvien järjestäytyneiden joukkojen toiminta ja toiminnan valmistelu;
- 2) Suomen maanpuolustukseen kohdistuva tiedustelutoiminta;
- 3) joukkotuhoaseiden suunnittelu, valmistaminen, levittäminen ja käyttö;
- 4) vieraan valtion sotatarvikkeiden kehittäminen ja levittäminen;
- 5) kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta vakavasti uhkaava kriisi;
- 6) kansainvälisten kriisinhallintaoperaatioiden turvallisuutta vakavasti uhkaava toiminta;
- 7) Suomen kansainvälisen avun antamisen ja kansainvälisen muun toiminnan turvallisuutta vakavasti uhkaava toiminta.

Lisäksi tiedustelumenetelmällä saadaan hankkia tietoa sotilastiedustelun kohteena on vieraan valtion toiminnasta toiminta tai muusta sellaisesta toiminnasta muu sellainen toiminta, joka voi vaarantaa vakavasti uhkaa Suomen maanpuolustusta tai vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

5 §

Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen

Sotilastiedusteluviranomaisen on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.

56 §

Suhteellisuusperiaate

Sotilastiedustelun toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tiedon hankinnalla saatavien tietojen tärkeyteen, tiedustelutehtävän sekä välttämättömyyteen ja tietojen saamisen kiireellisyyteen, tavoiteltavaan sotilastiedustelun päämäärään, sotilastiedustelun kohteeseen, muille tiedustelutoimenpiteen käytöstä aiheutuvaan oikeuksien loukkamiseen rajoittamiseen sekä muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin. Lisäksi toimenpiteellä tulee olla riittävät tosiasialliset mahdollisuudet saavuttaa sotilastiedustelun hyväksyttävät päämäärät.

67 §

Vähimmän haitan periaate

Sotilastiedustelun toimivaltuuden käytöllä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Tiedon hankkimisessa ei saa puuttua luottamuksellisen viestin salaisuuteen muuten kuin mahdollisimman kohdennetusti ja rajoitetusti.

78 §

Tarkoitussidonnaisuuden periaate

Sotilastiedustelun toimivaltuutta saadaan käyttää vain tässä laissa säädettyyn tarkoitukseen.

89 §

Syrjinnän/Syrjivän tiedustelutoiminnan kieltö

Sotilastiedustelun toimenpiteiden kohdentaminen on toteutettava syrjimättömästi. Sotilastiedustelun toimenpiteen kohdentaminen ei saa ilman hyväksyttävää perustetta perustua henkilöiden ikään, sukupuoleen, alkuperään, kansalaisuuteen, asuinpaikkaan, kieleen, uskontoon, vakaukseen, mielipiteeseen, poliittiseen toimintaan, ammattiyhdistystoimintaan, perhesuhteisiin, terveydentilaan, vammaisuuteen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai muuhun henkilöön liittyvään syyhyn naimoastaan henkilön ikää, alkuperää, kansalaisuutta, kieltä, uskontoa, vakaumusta, mielipidettä, poliittista toimintaa, ammattiyhdistystoimintaa, perhesuhteita, terveydentilaa, vammaisuutta tai seksuaalista suuntautumista koskeviin tietoihin.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

910 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *hakuehdolla* tietoa, jonka perusteella tietoliikennetiedustelulla viestintäverkon osasta mahdollisimman rajatusti ja täsmällisesti valitaan tietoliikennetiedustelun kohteena oleva tietoliikenne ja puuttuminen luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan rajautuu tiedustelun tarkoituksen kannalta välttämättömään;

2) *hakuehtojen luokalla* samaa asiakokonaisuutta kuvaavia toisiinsa liittyviä hakuehtoja;

3) *kytännän suorittajalla* julkisen hallinnon turvallisuusverkkotoiminnasta annetun lain (10/2015) 6 §:ssä tarkoitettua verkko- ja infrastruktuuripalvelujen tuottajaa tai sen kokonaan omistavaa tytäryhtiötä;

4) *henkilöryhmällä* vähintään kolmen hengen muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää ja rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tai yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi;

5) *sijaintitiedolla* sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 3 §:n 18 kohdassa tarkoitettua sijaintitietoa;

6) *teleyrityksellä* sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 27 kohdassa tarkoitettua teleyritystä;

7) *tiedonsiirtäjällä* tahoa, joka omistaa tai hallitsee Suomen rajan ylittävää viestintäverkon osaa;

8) *tiedustelumenetelmällä* 4 luvussa säädettyjä sotilastiedusteluviranomaisen toimivaltuuksia;

9) *tiedustelutehtävällä* pääesikunnan tiedustelupäällikön sotilastiedusteluviranomaiselle antamaa toimeksiantoa tiedustelutiedon hankkimiseksi 4 §:ssä tarkoitetusta sotilastiedustelun kohteesta, joka perustuu ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan ja tasavallan presidentin yhteisen kokouksen valmistelevasti käsittelemiin painopisteisiin tai 1314 §:ssä tarkoitettuun tietopyyntöön;

10) *tietoliikennetiedustelulla* Suomen rajan viestintäverkossa ylittävään tietoliikenteeseen kohdistuvaa, tietoliikenteen automatisoituun erotteluun perustuvaa teknistä tiedonhankintaa sekä hankitun tiedon käsittelyä tiedustelutehtävän suorittamiseksi;

11) *tietoliikenteen teknisillä tiedoilla* muita kuin viestin sisältöön kuuluvia tietoliikenteen tietoja;

12) *tunnistamistiedolla* sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 7 kohdassa tarkoitettuun käyttäjään tai mainitun pykälän 30 kohdassa tarkoitettuun tilaajaan yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa;

13) *valtiollisella toimijalla* vieraan valtion tunnistettua viranomaista tai sellaiseen rinnastuvaa toimijaa sekä tarkoitettun tahon palveluksessa olevaa tai sen määräyksessä ja ohjauksessa toimivaa tahoa;

14) *viestintäverkolla* toisiinsa liitetyistä johtimista sekä laitteista muodostuvaa järjestelmää, joka on tarkoitettu viestien siirtoon tai jakeluun johtimella, radioaalloilla, optisesti tai muulla sähkömagneettisella tavalla;

15) *yhteisötilaajalla* sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 41 kohdassa tarkoitettua yhteisötilaajaa.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

1011 §

Sotilastiedusteluviranomaiset

Sotilastiedusteluviranomaisia ovat pääesikunta ja Puolustusvoimien tiedustelulaitos, jotka voivat hankkia tietoa tiedustelutehtävän suorittamiseksi siten kuin tässä laissa säädetään.

Sotilastiedustelutoiminnasta puolustushaaroissa Maa-, Meri- ja Ilmavoimissa säädetään 58 60 §:ssä. Puolustushaarat Maa-, Meri- ja Ilmavoimat ovat sotilastiedustelutoiminnassa sotilastiedusteluviranomaisen alaisia.

Pääesikunnassa sotilastiedustelun tehtäviä hoitavat ja niihin liittyviä toimivaltuuksia käyttävät pääesikunnan sotilastiedusteluun määrätty virkamiehet.

1112 §

Tiedustelumenetelmien käytön yleiset edellytykset

Tiedustelumenetelmän käytön yleisenä edellytyksenä on, että tiedustelumenetelmän käyttö on välttämätöntä ja että sillä voidaan perustellusti olettaa saatavan tärkeää tietoa tiedustelutehtävän kannalta. Jos tiedustelumenetelmä kohdistetaan valtiolliseen toimijaan, tiedustelumenetelmän käytön yleisenä edellytyksenä on, että tietojen saaminen on tarpeen tiedustelutehtävän kannalta.

Jos tiedustelumenetelmän käytön kohteena on muu kuin valtiollinen toimija, teknistä kuuntelua, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, viestiin kohdistuvaa jäljentämistä, viestiin kohdistuvaa lähetyksen jäljentämistä, ulkomaan tietojärjestelmätiedustelua ja tietoliikennetiedustelua saadaan käyttää tiedon hankkimiseksi 4 §:n 2 momentissa tarkoitetusta toiminnasta vain, jos toiminta vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.

Tässä laissa säädettyjä tiedustelumenetelmiä voidaan käyttää salassa niiden kohteilta.

Tiedustelumenetelmää ei saa kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Tiedustelumenetelmän käyttö on lopetettava ennen päätöksessä tai luvassa mainitun määräajan päättymistä heti, kun käytön tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole.

Tiedustelumenetelmien käytön järjestämisestä sotilastiedusteluviranomaisessa, tiedustelumenetelmän käytöstä vastaavasta virkamiehestä ja tiedustelumenetelmää käyttävästä virkamiehestä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

2 luku

Sotilastiedustelun ohjaus ja seuranta

~~12~~13 §

Sotilastiedustelun ohjaus ja johtaminen

Ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevän ministerivaliokunnan ja tasavallan presidentin yhteinen kokous käsittelee valmistelevasti sotilastiedustelun kohteita koskevat painopisteet.

Puolustusministeriö ohjaa sotilastiedustelua hallinnollisesti ja antaa 1 momentissa tarkoitetut valmistelevasti käsitellyt painopisteet Puolustusvoimille.

Pääesikunta johtaa sotilastiedustelutoimintaa noudattaen sotilastiedustelun painopisteitä.

~~13~~14 §

Tietopyyntö

Edellä ~~12~~13 §:n 1 momentissa tarkoitettujen painopisteiden mukaisia tietopyyntöjä sotilastiedustelun kohteista voivat tehdä pääesikunnalle tasavallan presidentti, valtioneuvoston kanslia, ~~ulkoasiainministeriö~~ **ulkoministeriö** ja puolustusministeriö.

~~14~~15 §

Tiedustelutoiminnan yhteensovittaminen

Sotilas- ja siviilitiedustelutoimintaa sovitetaan yhteen tasavallan presidentin, valtioneuvoston kanslian, ~~ulkoasiainministeriön~~ **ulkoministeriön**, puolustusministeriön ja sisäministeriön kesken sekä tarvittaessa muiden ministeriöiden ja viranomaisten kesken.

Jos sotilastiedustelutoiminnalla arvioidaan olevan ulko- ja turvallisuuspoliittisia vaikutuksia, asia on valmistelevasti käsiteltävä 1 momentissa tarkoitettujen viranomaisten kesken.

Tiedustelutoiminnan yhteensovittamisen järjestämisestä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

~~15~~16 §

Sotilastiedustelun seuranta

Puolustusministeriö antaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevän ministerivaliokunnan ja tasavallan presidentin yhteiselle kokoukselle selvityksen ~~12~~13 §:n 1 momentissa tarkoitetuista painopisteistä kerran vuodessa tai ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevän ministerivaliokunnan ja tasavallan presidentin yhteisen kokouksen pyynnöstä taikka omasta aloitteestaan.

Pääesikunta antaa vuosittain selvityksen puolustusministeriölle sotilastiedustelutoiminnasta, sen laadusta ja laajuudesta sekä sen kohdentumisesta. Selvitys on lisäksi annettava viivytyksettä puolustusministeriön sitä pyytäessä.

3 luku

Yhteistoiminta muiden viranomaisten kanssa ja kansainvälinen yhteistyö

1617 §

Yhteistyö suojelupoliisin kanssa

Sotilastiedusteluviranomaisten on toimittava yhteistyössä suojelupoliisin kanssa tiedusteluviranomaisten tehtävien tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi sekä annettava suojelupoliisille tässä tarkoituksessa tarpeellisia tietoja sen estämättä, mitä salassapitovelvollisuudesta säädetään.

Sotilastiedusteluviranomaisen ja suojelupoliisin välisen yhteistyön järjestämisestä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

1718 §

Yhteistyö muiden viranomaisten ja sekä yritysten ja muiden yhteisöjen kanssa

Sotilastiedusteluviranomaisen on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa sotilastiedustelun tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Sotilastiedusteluviranomainen voi tehtävänsä toteuttamiseksi luovuttaa muille viranomaisille salassapitosäännösten estämättä muita tietoja kuin henkilötietoja, jos tietojen luovuttaminen on tarpeen maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Henkilötietojen luovuttamisesta säädetään henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa.

Sotilastiedusteluviranomainen voi salassapitosäännösten estämättä tehtävänsä toteuttamiseksi toimia yhteistyössä yhteisöjen kanssa sekä luovuttaa muille viranomaisille yrityksille ja muille yhteisöille tiedustelun menetelmien ja järjestelmien kehittämiseksi haaitaohjelmaan liittyvän tunnistamistiedon tai luovuttaa muun kuin henkilötiedon, jos tietojen luovuttaminen on välttämätöntä maanpuolustuksen kannalta Puolustusvoimien toiminnan tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Tietojen luovuttamisesta rikostorjuntaan säädetään 7679 ja 7780 §:ssä.

Sotilastiedusteluviranomaisen ja muiden viranomaisten välisen yhteistyön järjestämisestä sekä yhteistyöhön osallistuvista tahoista ja niiden tehtävistä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

1819 §

Salaisen tiedonhankinnan yhteensovittaminen

Tässä laissa säädettyjen tiedustelumenetelmien käyttöä on tarvittaessa yhteensovitettava suojelupoliisin, sotilastiedusteluviranomaisen ja keskusrikospoliisin virkamiesten työturvallisuuden varmistamiseksi sekä salaisessa tiedonhankinnassa käytettävien taktisten ja teknisten menetelmien ja suunnitelmien paljastumisen estämiseksi.

Salaisen tiedonhankinnan yhteensovittamisen järjestämisestä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

1920 §

Kansainvälinen yhteistyö

Sotilastiedusteluviranomainen voi Suomen kansallisten etujen mukaisesti tehtäviinsä liittyen tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi:

- 1) vaihtaa **muuta** tiedustelutietoja **kuin henkilötietoja** ulkomaisten tiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden kanssa salassapitosäännösten estämättä, **jos se on tarpeellista**; ja
- 2) osallistua tiedustelutietojen hankkimiseen ja arvioimiseen liittyvään kansainväliseen yhteistoimintaan.

Jos yhteinen tiedonhankinta toteutetaan yhteistyössä sen valtion kanssa, jonka alueella tiedustelumenetelmiä on tarkoitus käyttää, sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen on noudatettava niitä rajoituksia ja ehtoja tiedustelumenetelmien käytölle, jotka kyseinen valtio asettaa.

~~Vieraan valtion~~ **Ulkomaisella** toimivaltaisella virkamiehellä on pääesikunnan tiedustelupäällikön päätöksellä oikeus Suomen alueella sotilastiedusteluviranomaisen tehtävien hoitamiseksi toimia yhteistoiminnassa sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen kanssa ja tämän ohjauksessa ja valvonnassa käyttää **2022, 2224, 4143, 4547, 4951 ja 6366 §:ssä** tarkoitettuja tiedustelumenetelmiä. **Ulkomainen virkamies on velvollinen noudattamaan sotilastiedusteluviranomaisen hänelle antamia määräyksiä, rajoituksia ja ohjeita.**

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättää kansainväliseen yhteistyöhön osallistumisesta ja tiedustelumenetelmien käytöstä.

Kansainvälinen yhteistyö on kielletty, jos on perusteltua aihetta epäillä, että jotakin henkilöä uhkaa yhteistyön tai tietojen luovuttamisen vuoksi kuolemanrangaistus, kidutus, muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu, vaino, mielivaltainen vapaudenriisto tai epäoikeudenmukainen oikeudenkäynti.

Tässä pykälässä tarkoitettussa tietojen luovuttamisessa ja vastaanottamisessa noudatetaan lisäksi, mitä siitä erikseen Suomea velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa määrätään tai kansainvälisistä tietoturvallisuusvelvoitteista annetussa laissa (588/2004) säädetään. Henkilötietojen luovuttamisesta säädetään **tarkemmin** henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa.

21 §

Ulkomaisen virkamiehen virkavastuu

Rikoslain (39/1889) 16 luvun 20 §:n 4 momentissa, 21 luvun 18 §:ssä ja 40 luvun 12 §:n 4 momentissa säädetään mainittujen lukujen soveltamisesta tämän lain 20 §:n 3 momentissa tarkoitulla tavalla Suomen alueella toimivan tai tiedustelumenetelmää Suomen alueella käyttävän ulkomaisen virkamiehen tekemään tai häneen kohdistuneeseen rikokseen, ellei Suomea velvoittavista kansainvälisistä sopimuksista muuta johdu.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

4 luku

Tiedustelumenetelmät

Suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta ja tekninen tarkkailu

2022 §

Tarkkailu ja suunnitelmallinen tarkkailu

Tarkkailulla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön tai, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, henkilöryhmään salaa kohdistettavaa havaintojen tekemistä tiedustelutarkoituksessa. Tarkkailussa voidaan rikoslain (39/1889) 24 luvun 6 §:n estämättä käyttää näköhavaintojen tekemiseen tai tallentamiseen kameraa tai muuta sellaista teknistä laitetta.

Suunnitelmallisella tarkkailulla tarkoitetaan muun kuin lyhytaikaisen tarkkailun kohdistamista henkilöön tai henkilöryhmään, jonka voidaan perustellusti olettaa liittyvän tiedustelutehtävään.

Sotilastiedusteluviranomainen saa tiedustelutehtävän suorittamiseksi kohdistaa 2 momentissa tarkoitettuun kohteeseen suunnitelmallista tarkkailua, jos sillä voidaan perustellusti olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta.

~~Tarkkailua ja suunnitelmallista tarkkailua ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan.~~ Teknistä laitetta ei saa käyttää rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamiseen paikkaan kohdistuvassa tarkkailussa tai suunnitelmallisessa tarkkailussa.

2123 §

Suunnitelmallisesta tarkkailusta päättäminen

Tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää suunnitelmallisesta tarkkailusta.

Päätös suunnitelmallisesta tarkkailusta voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Päätös suunnitelmallisesta tarkkailusta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen perusteena oleva tiedustelutehtävä;
- 2) toimenpiteen kohteena oleva henkilö tai, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, henkilöryhmä riittävästi yksilöitynä;
- 3) tosiseikat, joihin suunnitelmallisen tarkkailun edellytykset ja kohdistaminen perustuvat;
- 4) päätöksen voimassaoloaika;
- 5) suunnitelmallista tarkkailua johtava ja valvova tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies;
- 6) mahdolliset suunnitelmallisen tarkkailun rajoitukset ja ehdot.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

~~22~~24 §

Peitelty tiedonhankinta

Peitellyllä tiedonhankinnalla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön tai, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, henkilöryhmään kohdistuvaa lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa tiedonhankintaa, jossa sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen tehtävän salaamiseksi käytetään väärää, harhauttavaa tai peiteltyä tietoa.

Sotilastiedusteluviranomainen saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa tiedustelutehtävän suorittamiseksi.

~~Peitelty tiedonhankinta ei ole sallittua asunnossa edes asunnonhaltijan myötävaikutuksella.~~

~~23~~25 §

Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen

Tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää peitellystä tiedonhankinnasta.

Päätös peitellystä tiedonhankinnasta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpide ja sen tavoite sekä toimenpiteen perusteena oleva tiedustelutehtävä;
 - 2) toimenpiteen kohteena oleva henkilö tai, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, henkilöryhmä riittävästi yksilöitynä;
 - 3) tosiseikat, joihin peitellyn tiedonhankinnan edellytykset ja kohdistaminen perustuvat;
 - 4) peiteltyä tiedonhankintaa johtava ja valvova tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies;
 - 5) toimenpiteen suunniteltu toteuttamisajankohta;
 - 6) mahdolliset peitellyn tiedonhankinnan rajoitukset ja ehdot.
- Päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

Jos toimenpide ei siedä viivytystä, päätöstä peitellystä tiedonhankinnasta ei tarvitse laatia kirjallisesti ennen toimenpiteeseen ryhtymistä. Päätös on kuitenkin laadittava kirjallisesti viipymättä toimenpiteen jälkeen.

~~24~~26 §

Tekninen kuuntelu

Teknisellä kuuntelulla tarkoitetaan rikoslain 24 luvun 5 §:n estämättä tapahtuvaa tietyn henkilön tai, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, henkilöryhmän sellaisen keskustelun tai viestin, joka ei ole ulkopuolisten tietoon tarkoitettu ja johon keskustelun kuuntelija ei osallistu, kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä teknisellä laitteella, menetelmällä tai ohjelmistolla keskustelun tai viestin sisällön tai sen osapuolten toiminnan selvittämiseksi.

Sotilastiedusteluviranomainen saa kohdistaa ~~vakituiseen~~ pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevaan henkilöön tai henkilöryhmään teknistä kuuntelua, jos sillä voidaan perustellusti olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta. Kuuntelu voidaan toteuttaa kohdistamalla se tilaan tai muuhun paikkaan, jossa tiedus-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

telutehtävään liittyvän henkilön tai henkilöryhmän voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän.

2527 §

Teknisestä kuuntelusta päättäminen

Tuomioistuin päättää vapautensa menettäneen henkilön teknisestä kuuntelusta tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta, kun kuuntelu kohdistuu muussa rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitetussa kotirauhan suojaamassa tilassa kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa olevaan henkilöön tai henkilöryhmään taikka vapautensa menettäneeseen henkilöön. Jos asia ei siedä viivytystä tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää teknisestä kuuntelusta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

Tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä kuuntelusta.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Teknistä kuuntelua koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen perusteena oleva tiedustelutehtävä;
- 2) toimenpiteen kohteena oleva henkilö tai, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, henkilöryhmä riittävästi yksilöitynä taikka tila tai muu paikka;
- 3) tosiseikat, joihin teknisen kuuntelun edellytykset ja kohdistaminen perustuvat;
- 4) luvan voimassaolo kellonajan tarkkuudella;
- 5) teknistä kuuntelua johtava ja valvova tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies;
- 6) mahdolliset teknisen kuuntelun rajoitukset ja ehdot.

2628 §

Tekninen katselu

Teknisellä katselulla tarkoitetaan rikoslain 24 luvun 6 §:n estämättä tapahtuvaa tietyn henkilön tai, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, henkilöryhmän taikka tilan tai muun paikan tarkkailua tai tallentamista kameralla tai muulla sellaisella paikkaan sijoitetulla teknisellä laitteella, menetelmällä tai ohjelmistolla.

Sotilastiedusteluviranomainen saa kohdistaa vakituiseen pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevaan henkilöön tai henkilöryhmään teknistä katselua, jos sillä voidaan perustellusti olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta. Katselu voidaan toteuttaa kohdistamalla se tilaan tai muuhun paikkaan, jossa kohteena olevan henkilön tai henkilöryhmän voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

2729 §

Teknisestä katselusta päättäminen

Tuomioistuin päättää vapautensa menettäneen henkilön teknisestä katselusta tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta, kun katselu kohdistuu muuhun rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan taikka vapautensa menettäneeseen henkilöön. Jos asia ei siedä viivytystä tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää teknisestä katselusta siihen asti, kunne tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

Tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää muusta kuin 1 momentissa tarkoitettusta teknisestä katselusta.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Teknistä katselua koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen perusteena oleva tiedustelutehtävä;
- 2) toimenpiteen kohteena oleva henkilö tai, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, henkilöryhmä riittävästi yksilöitynä taikka tila tai muu paikka;
- 3) tosiseikat, joihin teknisen katselun edellytykset ja kohdistaminen perustuvat;
- 4) luvan voimassaolo kellonajan tarkkuudella;
- 5) teknistä katselua johtava ja valvova tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies;
- 6) mahdolliset teknisen katselun rajoitukset ja ehdot.

2830 §

Tekninen seuranta

Teknisellä seurannalla tarkoitetaan esineen, aineen tai omaisuuden liikkumisen seurantaa siihen erikseen sijoitettavalla tai siinä jo olevalla radiolähettimellä tai muulla sellaisella teknisellä laitteella taikka menetelmällä tai ohjelmistolla.

Sotilastiedusteluviranomainen saa kohdistaa teknistä seurantaa esineeseen, aineeseen tai omaisuuteen taikka tiedustelutehtävään liittyvän henkilön oletettavasti hallussa olevaan tai käyttämään esineeseen, aineeseen tai omaisuuteen tiedustelutehtävän suorittamiseksi.

Jos teknisen seurannan tarkoituksena on seurata henkilön liikkumista sijoittamalla seurantalaitte hänen yllään oleviin vaatteisiin tai mukanaan olevaan esineeseen (*henkilön tekninen seuranta*), saadaan toimenpide suorittaa vain, jos sillä voidaan perustellusti olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta.

~~29~~31 §

Teknisestä seurannasta päättäminen

Tuomioistuin päättää henkilön teknisestä seurannasta tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, sotilastiedusteluviranomaisen tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää henkilön teknisestä seurannasta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua tiedustelumenetelmän käytön aloittamisesta.

Sotilastiedusteluviranomaisen tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä seurannasta.

Lupa voidaan antaa tai päätös tehdä enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Teknistä seurantaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen perusteena oleva tiedustelutehtävä;
- 2) toimenpiteen kohteena olevan henkilö taikka esine, aine tai omaisuus;
- 3) tosiseikat, joihin teknisen seurannan edellytykset ja kohdistaminen perustuvat;
- 4) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
- 5) teknistä seurantaa johtava ja valvova tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies;
- 6) mahdolliset teknisen seurannan rajoitukset ja ehdot.

~~30~~32 §

Tekninen laitetarkkailu

Teknisellä laitetarkkailulla tarkoitetaan tietokoneen tai muun vastaavan teknisen laitteen taikka sen ohjelmiston toiminnan, sisältämien tietojen tai yksilöintitietojen muuta kuin yksinomaan aistinvaraista tarkkailua, tallentamista tai muuta käsittelyä tiedustelutehtävän kannalta tarpeellisen seikan selvittämiseksi.

Teknisellä laitetarkkailulla ei saa hankkia tietoa välitettävänä olevasta ~~32~~34 §:ssä tarkoitetusta viestistä tai sen tunnistamistiedoista.

Sotilastiedusteluviranomaiselle voidaan antaa lupa valtiollisen toimijan tekniseen laitetarkkailuun tiedustelutehtävän suorittamiseksi.

Sotilastiedusteluviranomaiselle voidaan antaa lupa muun kuin valtiollisen toimijan tekniseen laitetarkkailuun, jos sillä voidaan perustellusti olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta. Sotilastiedusteluviranomainen voi kohdistaa teknistä laitetarkkailua tiedustelutehtävään liittyvän henkilön todennäköisesti käyttämään tietokoneeseen tai muuhun vastaavaan tekniseen laitteeseen taikka sen ohjelmiston toimintaan.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

~~31~~33 §

Teknisestä laitetarkkailusta päättäminen

Tuomioistuin päättää teknisestä laitetarkkailusta tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää teknisestä laitetarkkailusta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua tiedustelumenetelmän käytön aloittamisesta.

Lupa voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Teknistä laitetarkkailua koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen perusteena oleva tiedustelutehtävä;
- 2) toimenpiteen kohteena oleva tekninen laite tai ohjelmisto;
- 3) tosiseikat, joihin teknisen laitetarkkailun edellytykset ja kohdistaminen perustuvat;
- 4) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
- 5) teknistä laitetarkkailua johtava ja valvova tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies;
- 6) mahdolliset teknisen laitetarkkailun rajoitukset ja ehdot.

Tiedustelu televerkoissa

~~32~~34 §

Telekuuntelu

Telekuuntelulla tarkoitetaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 43 kohdassa tarkoitetun yleisen viestintäverkon tai siihen liitetyn viestintäverkon tai muun viestiyhteyden kautta teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen vastaanotettavan taikka siitä lähetetyn viestin kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä viestin sisällön ja siihen liittyvien tunnistamistietojen selvittämiseksi. Telekuuntelua saadaan kohdistaa vain siltä henkilöltä lähtöisin olevaan tai sellaiselle henkilölle tarkoitettuun viestiin, jonka voidaan perustellusti olettaa liittyvän tiedustelutehtävään.

Sotilastiedusteluviranomaiselle voidaan antaa lupa valtiollisen toimijan telekuunteluun tiedustelutehtävän suorittamiseksi.

Sotilastiedusteluviranomaiselle voidaan antaa lupa muun kuin valtiollisen toimijan telekuunteluun, jos sillä voidaan perustellusti olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

~~33~~35 §

Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta

Jos on todennäköistä, että ~~32~~34 §:ssä tarkoitettua viestiä ja siihen liittyviä tunnistamistietoja ei ole enää saatavissa telekuuntelulla, sotilastiedusteluviranomaiselle voidaan antaa lupa tietojen hankkimiseen teleyrityksen tai yhteisötilaajan hallusta ~~32~~34 §:ssä säädettyillä edellytyksillä.

Jos tietojen hankkiminen kohdistetaan viestin sisällön selvittämiseksi telepäätelaitteeseen välittömästi yhteydessä olevaan viestin lähettämiseen ja vastaanottamiseen soveltuvaan henkilökohtaiseen tekniseen laitteeseen tai tällaisen laitteen ja telepäätelaitteen väliseen yhteyteen, sotilastiedusteluviranomaiselle voidaan antaa lupa tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta, jos ~~32~~34 §:ssä säädetty edellytykset täyttyvät.

~~34~~36 §

Telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen

Tuomioistuimien päättää telekuuntelusta ja tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta.

Lupa telekuunteluun tai telekuuntelun sijasta toimitettavaan tietojen hankkimiseen voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Silloin, kun toimenpiteen kohteena on henkilö, lupa voidaan antaa enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Telekuuntelua ja tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen perusteena oleva tiedustelutehtävä;
- 2) toimenpiteen kohteena oleva henkilö, teleosoite tai telepäätelaitte;
- 3) tosiseikat, joihin telekuuntelun tai tietojen hankkimisen telekuuntelun sijasta edellytykset ja kohdistaminen perustuvat;
- 4) telekuuntelua tai tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta koskevan luvan voimassaoloaika kelloajan tarkkuudella;
- 5) telekuuntelua tai tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta johtava ja valvova tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies;
- 6) mahdolliset telekuuntelun tai tietojen hankkimisen telekuuntelun sijasta rajoitukset ja ehdot.

~~35~~37 §

Televalvonta

Televalvonnalla tarkoitetaan tunnistamistietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista.

Sotilastiedusteluviranomaiselle voidaan antaa lupa valtiollisen toimijan hallussa olevaan tai sen muuten käyttämän teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan tiedustelutehtävän suorittamiseksi.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Sotilastiedusteluviranomaiselle voidaan antaa lupa muun kuin valtiollisen toimijan hallussa olevaan tai hänen muuten käyttämän teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan, jos sillä voidaan **perustellusti** olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta.

3638 §

Televalvonnasta päättäminen

Tuomioistuin päättää televalvonnasta tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta. Jos televalvontaa koskeva asia ei siedä viivytystä, tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää televalvonnasta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keino- käytön aloittamisesta.

Sotilastiedusteluviranomainen saa kohdistaa televalvontaa henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen tiedustelutehtävän suorittamiseksi.

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö taikka tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää 2 momentissa tarkoitetusta televalvonnasta.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan ja lupa tai päätös voi koskea myös luvan antamista tai päätöksen tekemistä edeltänyttä määrättyä aikaa, joka voi olla kuutta kuukautta pidempi.

Televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen perusteena oleva tiedustelutehtävä ja toimenpiteen tavoite;
- 2) toimenpiteen kohteena oleva henkilö, teleosoite tai telepäätelaitte;
- 3) tosiseikat, joihin televalvonnan edellytykset ja kohdistaminen perustuvat;
- 4) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
- 5) televalvontaa johtava ja valvova tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies;
- 6) mahdolliset televalvonnan rajoitukset ja ehdot.

3739 §

Tukiasematietojen hankkiminen

Tukiasematietojen hankkimisella tarkoitetaan tiedon hankkimista tietyn tukiaseman kautta telejärjestelmään kirjautuneista tai kirjautuvista telepäätelaitteista ja teleosoitteista.

Sotilastiedusteluviranomaiselle voidaan antaa lupa tiedustelutehtävän kannalta **tarpeellisten merkittävien** tukiasematietojen hankkimiseen.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

3840 §

Tukiasematietojen hankkimisesta päättäminen

Tuomioistuin päättää tukiasematietojen hankkimisesta tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää tukiasematietojen hankkimisesta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin 24 tunnin kuluttua tiedustelumenetelmän käytön aloittamisesta.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Jos lupa tai päätös koskee luvan antamista tai päätöksen tekemistä edeltänyttä määrättyä aikaa, voi se olla kuutta kuukautta pidempi ~~annetaan tietyn ajanjaksoksi.~~

Tukiasematietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen perusteena oleva tiedustelutehtävä ja toimenpiteen tavoite;
- 2) tukiasema, jota lupa koskee;
- 3) tosiseikat, joihin tukiasematietojen hankkimisen edellytykset ja kohdistaminen perustuvat;
- 4) ajanjakso, jota lupa koskee;
- 5) tukiasematietojen hankkimista johtava ja valvova tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies;
- 6) mahdolliset tukiasematietojen hankkimisen rajoitukset ja ehdot.

3941 §

Telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

Sotilastiedusteluviranomainen saa tiedustelutehtävän suorittamiseksi hankkia teknisellä laitteella telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitiedot.

Viestintävirasto tarkastaa, ettei tekninen laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuttaa haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille. Telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisesta päättää tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies.

4042 §

Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen

Sotilastiedusteluviranomaisen palveluksessa olevalla virkamiehellä on oikeus sijoittaa telekuunteluun, tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta, televalvontaan, tekniseen kuunteluun, tekniseen katseluun, tekniseen seurantaan tai tekniseen laitetarkkailuun käytettävä laite, menetelmä tai ohjelmisto toimenpiteen kohteena olevaan esineeseen, aineeseen, omaisuuteen, tilaan tai muuhun paikkaan taikka tietojärjestelmään, jos mainitun tiedustelumenetelmän käyttö sitä edellyttää. Sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehellä on tällöin oikeus laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi, käyttöön ottamiseksi ja poistamiseksi salaa mennä edellä mainittuihin

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

kohteisiin tai tietojärjestelmään sekä kiertää, purkaa tai muulla vastaavalla tavalla tilapäisesti ohittaa kohteen tai tietojärjestelmän suojaus tai haitata sitä. Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen tai sen poisottaminen ei saa tapahtua pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa.

Telekuunteluun, tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta, televalvontaan, tekniseen kuunteluun, tekniseen katseluun, tekniseen seurantaan ja tekniseen laitetarkkailuun käytettävän laitteen, menetelmän tai ohjelmiston saa asentaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan vain, jos tuomioistuim on antanut siihen luvan pääesikunnan tiedustelupäällikön tai tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta.

Peitetoiminta ja valeosto

4143 §

Peitetoiminta

Peitetoiminnalla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa taikka, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, henkilöryhmään tai sen toimintaan kohdistuvaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä soluttautumista, jossa tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltäviä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja.

Sotilastiedusteluviranomainen saa kohdistaa henkilöön tai henkilöryhmään peitetoimintaa, jos sen käyttö on välttämätöntä tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta ja tiedonhankintaa on tiedustelutehtävän kohteena olevan toiminnan suunnitelmallisuuden oleva toiminta on suunnitelmallista, järjestäytyntä tai ammattimaista taikka toiminnan ennakoitavana olevan jatkuvaa tai toistuvaa järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisenä.

Peitetoiminta asunnossa on sallittua vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella.

Sotilastiedustelun viranomaisilla on oikeus kohdistaa henkilöön tai henkilöryhmään peitetoimintaa tietoverkossa, jos sillä voidaan perustellusti olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta.

4244 §

Peitetoimintaa koskeva esitys ja suunnitelma

Peitetoimintaa koskevassa esityksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen esittäjä;
- 2) tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö tai, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, henkilöryhmä riittävästi yksilöitynä;
- 3) toimenpiteen perusteena oleva tiedustelutehtävä;
- 4) peitetoiminnan tavoite;
- 5) peitetoiminnan tarpeellisuus;
- 6) muut peitetoiminnan edellytysten arviointia varten tarvittavat tiedot.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Peitetoiminnan toteuttamisesta on laadittava kirjallinen suunnitelma, jonka tulee sisältää peitetoimintaa koskevan päätöksenteon ja peitetoiminnan toteuttamisen kannalta oleelliset ja riittävän yksityiskohtaiset tiedot. Suunnitelmaa on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

4345 §

Peitetoiminnasta päättäminen

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättää peitetoiminnasta. Yksinomaan tietoverkossa toteuttavasta peitetoiminnasta päättää tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies.

Peitetoimintaa koskeva päätös voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Päätös peitetoiminnasta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen esittäjä;
- 2) peitetoiminnan toteuttamisesta vastaava tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies;
- 3) tunnistetiedot peitetoiminnan suorittavista virkamiehistä;
- 4) toimenpiteen perusteena oleva tiedustelutehtävä;
- 5) tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö tai, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, henkilöryhmä riittävästi yksilöitynä;
- 6) tosiseikat, joihin peitetoiminnan edellytykset ja kohdistaminen perustuvat;
- 7) peitetoiminnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma;
- 8) päätöksen voimassaoloaika;
- 9) peitetoiminnan mahdolliset rajoitukset ja ehdot.

Päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. Peitetoiminnan lopettamisesta on tehtävä kirjallinen päätös.

4446 §

Rikoksentekokielto

Peitetoimintaa suorittava sotilastiedusteluviranomaisen virkamies ei saa tehdä rikosta eikä aloittaa rikoksen tekemiseen.

Jos peitetoimintaa suorittava sotilastiedusteluviranomaisen virkamies tekee liikenne rikkomuksen, järjestyks rikkomuksen tai muun niihin rinnastettavan rikoksen, josta on säädetty rangaistukseksi rikesakko, hän on rangaistusvastuusta vapaa, jos teko on ollut välttämätön peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi.

4547 §

Valeosto

Valeostolla tarkoitetaan sotilastiedusteluviranomaisen tekemää esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on saada sotilastiedusteluviranomaisen hal-
tuun tai löytää tiedustelutehtävään liittyvä esine, aine tai omaisuus.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

~~Sotilastiedustelun viranomaisen~~ Sotilastiedusteluviranomainen saa tehdä valeoston, jos se on välttämätöntä tiedon saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta.

Valeoston toteuttaja saa tehdä vain sellaista tiedonhankintaa, joka on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi. Valeosto on toteutettava siten, ettei se saa kohteena olevaa tai muuta henkilöä tekemään rikosta, jota hän ei muuten tekisi.

~~Valeosto asunnossa on sallittua vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella.~~

4648 §

Valeostosta päättäminen

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättää valeostosta. Yksinomaan yleisön saataville toimitusta myyntitarjouksesta tehtävästä valeostosta saa päättää myös tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies.

Valeostoa koskeva päätös voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Päätös valeostosta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen perusteena oleva tiedustelutehtävä;
- 2) valeoston kohteena oleva henkilö;
- 3) tosiseikat, joihin valeoston edellytykset ja kohdistaminen perustuvat;
- 4) valeoston kohteena oleva esine, aine, omaisuus tai palvelu;
- 5) valeoston tarkoitus;
- 6) päätöksen voimassaoloaika;
- 7) valeoston suorittamista johtava ja valvova tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies;
- 8) mahdolliset valeoston rajoitukset ja ehdot.

4749 §

Valeoston toteuttamista koskeva suunnitelma

Valeoston toteuttamisesta on laadittava kirjallinen suunnitelma, jos se on tarpeen toiminnan laajuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi.

Valeoston toteuttamista koskevaa suunnitelmaa on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

4850 §

Valeoston toteuttamista koskeva päätös

Päätös valeoston toteuttamisesta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksen tekee valeoston toteuttamisesta vastaava tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies.

Päätöksessä on mainittava:

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

1) valeostosta päättänyt sotilastiedusteluviranomaisen tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies sekä päätöksen antopäivä ja sisältö;

2) tunnistetiedot valeoston suorittavista sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehistä;

3) selvitys siitä, miten on varmistuttu, että valeosto ei saa sen kohteena olevaa tai muuta henkilöä tekemään rikosta, jota hän ei muuten tekisi;

4) mahdolliset valeoston rajoitukset ja ehdot.

Jos toimenpide ei siedä viivytystä, päätöstä ei tarvitse laatia kirjallisesti ennen valeostoon ryhtymistä. Päätös on kuitenkin laadittava kirjallisesti viipymättä valeoston jälkeen.

Valeoston toteuttamista koskevaa päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

Tietolähdetoiminta

49~~51~~ §

Tietolähdetoiminta

Tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, tiedustelutehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista suomalaisen viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (*tietolähde*).

Sotilastiedusteluviranomainen saa pyytää tähän tarkoitukseen hyväksyttyä, henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopivaa, rekisteröityä ja tiedonhankintaan suostunutta tietolähdettä hankkimaan 1 momentissa tarkoitettuja tietoja (tietolähteen ohjattu käyttö), jos tietolähteen ohjatulla käytöllä voidaan perustellusti olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta.

Tietolähteen ohjatussa käytössä tietoja ei saa pyytää hankittavaksi sellaisella tavalla, joka edellyttäisi viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä tai joka vaarantaisi tietolähteen tai muun henkilön hengen tai terveyden. Ennen tietolähteen ohjattua käyttöä tietolähteelle on tehtävä selkoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä erityisesti hänelle lain mukaan sallitusta ja kielletystä toiminnasta. Tietolähteen turvallisuudesta on tarpeen mukaan huolehdittava tiedonhankinnan aikana ja sen jälkeen.

Tietolähdetoimintaa koskevat tiedot voidaan tallettaa henkilörekisteriin. Tietojen käsittelystä säädetään henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa.

Tietolähteen turvaamisesta säädetään ~~75~~78 §:ssä.

~~50~~52 §

Palkkion maksu tietolähteelle

Rekisteröidylle tietolähteelle voidaan maksaa palkkio. Perustellusta syystä palkkio voidaan maksaa myös rekisteröimättömälle tietolähteelle. Palkkion veronalaisuudesta säädetään erikseen.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

~~54~~53 §

Tietolähteen ohjatusta käytöstä päättäminen

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättää tietolähteen ohjatusta käytöstä. Tietolähteen ohjattua käyttöä koskeva päätös voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Päätös tietolähteen ohjatusta käytöstä on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen esittäjä;
- 2) tiedustelutehtävän tiedonhankinnan toteuttamisesta vastaava Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen sotilastiedusteluviranomaisen tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies;
- 3) tunnistetiedot tietolähteestä;
- 4) toimenpiteen perusteena oleva tiedustelutehtävä;
- 5) tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma;
- 6) päätöksen voimassaoloaika;
- 7) mahdolliset tietolähteen ohjatun käytön rajoitukset ja ehdot.

Päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. Tietolähteen ohjatun käytön lopettamisesta on tehtävä kirjallinen päätös.

Paikkatiedustelu ja jäljentäminen

~~52~~54 §

Paikkatiedustelu

Paikkatiedustelulla tarkoitetaan muussa kuin vakituiseen pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa tai tilassa, jossa tiedustelun kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11, 13, 14, 16, 20, 21 §:n tai 22 §:n 2 momentin mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta, toimitettavaa tiedustelua esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi.

Sotilastiedusteluviranomaiselle voidaan antaa lupa paikkatiedusteluun tiedustelutehtävän suorittamiseksi.

~~53~~55 §

Paikkatiedustelusta päättäminen

Tuomioistuin päättää paikkatiedustelusta, kun se kohdistuu muuhun kotirauhan suojaamaan paikkaan kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan tai paikkaan, johon ei ole yleistä pääsyä tai yleinen pääsy siihen on rajoitettu tai estetty paikkatiedustelun toimittamisajankohdaksi, tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta.

Jos 1 momentissa tarkoitettu asia ei siedä viivytystä, pääesikunnan tiedustelupäällikkö tai tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää paikkatiedustelusta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö tai tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää muusta kuin 1 momentissa tarkoitusta paikkatiedustelusta.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Paikkatiedustelua koskevassa vaatimuksessa tai päätöksessä on riittävällä tarkkuudella yksilöitävä:

- 1) toimenpiteen perusteena oleva tiedustelutehtävä,
- 2) paikkatiedustelun kohteena oleva paikka,
- 3) ne tosiseikat, joiden perusteella paikkatiedustelun edellytysten katsotaan olevan olemassa,
- 4) mahdollisuuksien mukaan se, mitä paikkatiedustelulla pyritään löytämään,
- 5) mahdolliset paikkatiedustelun rajoitukset.

Asian kiireellisyyden sitä edellyttäessä paikkatiedustelua koskeva päätös saadaan kirjata paikkatiedustelun toimittamisen jälkeen.

5456 §

Jäljentäminen

Sotilastiedusteluviranomaisella on oikeus jäljentää asiakirja tai esine tiedustelutehtävän suorittamiseksi.

Jäljentämisen kohdistuessa muun kuin valtiollisen toimijan viestiin, edellytyksenä on, että sillä voidaan perustellusti olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta.

5557 §

Lähetyksen jäljentäminen

Sotilastiedusteluviranomaisella on oikeus jäljentää kirje tai muu lähetys ennen sen saapumista vastaanottajalle.

Lähetyksen jäljentämisen kohdistuessa muun kuin valtiollisen toimijan viestiin, edellytyksenä on, että sillä voidaan perustellusti olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta.

5658 §

Lähetyksen pysäyttäminen jäljentämistä varten

Jos on syytä olettaa, että kirje tai muu lähetys, joka voidaan jäljentää, on tulossa postin toimipisteeseen, rautatieliikennepaikkaan tai sen osaan tai lähetysten kuljetusta ammatikseen liikennöinnin yhteydessä tai muuten harjoittavan toimipaikkaan taikka on jo siellä, tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa määrätä lähetyksen pidettäväksi mainitussa toimipaikassa, kunnes jäljentäminen on ehditty suorittaa.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Määräys annetaan enintään kuukauden määräajaksi, joka alkaa siitä, kun toimipaikan esimies on saanut tiedon määräyksestä. Lähetystä ei saa ilman 1 momentissa tarkoitettun virkamiehen lupaa luovuttaa muulle kuin hänelle tai hänen määräämälleen henkilölle.

Toimipaikan esimiehen on heti ilmoitettava määräyksen antajalle lähetyksen saapumisesta. Tämän on ilman aiheetonta viivytystä päätettävä jäljentämisestä.

57~~59~~ §

Jäljentämisestä ja lähetyksen jäljentämisestä päättäminen

Tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää 56 §:ssä tarkoitettua jäljentämisestä. Päätös on tehtävä kirjallisesti.

Jos asia ei siedä viivytystä, myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu sotilastiedusteluviranomaisen virkamies saa yksittäistapauksessa päättää jäljentämisestä, kunnes 1 momentissa tarkoitettu virkamies on ratkaissut asian. Asia on saatettava 1 momentissa tarkoitettun virkamiehen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua tiedustelumene-
telmän käytön aloittamisesta.

Tuomioistuimien päätös 57 §:ssä tarkoitettua lähetyksen jäljentämisestä tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta.

Jos 3 momentissa tarkoitettu asia ei siedä viivytystä, pääesikunnan tiedustelupäällikkö tai tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää lähetyksen jäljentämisestä siihen asti, kunnes tuomioistuimien ratkaistavaksi luovan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta. Asian kiireellisyyden sitä edellyttäessä lähetyksen jäljentämistä koskeva päätös saadaan kirjata lähetyksen jäljentämisen toimittamisen jälkeen.

Radiosignaalityedustelu, ulkomaan tietojärjestelmätiedustelu ja tiedustelu ulkomailla

58~~60~~ §

Radiosignaalityedustelu

Radiosignaalityedustelulla tarkoitetaan radiotaajuisiin sähkömagneettisiin aaltoihin (radioaalto) kohdistuvaa tiedonhankintaa.

Puolustusvoimien tiedustelulaitos tai puolustushaarat Maa-, Meri- tai Ilmavoimat voi kohdistaa radiosignaalityedustelua Suomen alueen ulkopuolella olevasta laitteesta lähteviin tai tällaiseen laitteeseen saapuviin radioaaltoihin.

Radiosignaalityedustelulla ei saa hankkia tietoa muun kuin valtiollisen toimijan viestin sisäl-
löstä.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

5961 §

Radiosignaali tiedustelusta päättäminen

Pääsikunnan tiedustelupäällikkö päättää radiosignaali tiedustelusta. Päätös on tehtävä kirjallisesti.

6062 §

Ulkomaan tietojärjestelmätiedustelu

Ulkomaan tietojärjestelmätiedustelulla tarkoitetaan tietoteknisin menetelmin suoritettavaa tietojen hankkimista Suomen ulkopuolella olevasta tietojärjestelmästä.

Puolustusvoimien tiedustelulaitos saa kohdistaa tietojärjestelmään ulkomaan tietojärjestelmätiedustelua, jos sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta.

Ulkomaan tietojärjestelmätiedustelun toteuttamisesta on laadittava kirjallinen suunnitelma, jonka tulee sisältää ulkomaan tietojärjestelmätiedustelua koskevan päätöksenteon ja toteuttamisen kannalta oleelliset ja riittävän yksityiskohtaiset tiedot. Suunnitelmaa on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

6163 §

Ulkomaan tietojärjestelmätiedustelusta päättäminen

Pääsikunnan tiedustelupäällikkö päättää ulkomaan tietojärjestelmätiedustelusta. Päätös on tehtävä kirjallisesti.

Ulkomaan tietojärjestelmätiedustelua koskevassa päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen perusteena oleva tiedustelutehtävä;
- 2) toimenpiteen kohde;
- 3) ulkomaan tietojärjestelmätiedustelun tavoite ja toteuttamissuunnitelma;
- 4) ulkomaan tietojärjestelmätiedustelua johtava ja valvova tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies;
- 5) mahdolliset ulkomaan tietojärjestelmätiedustelun rajoitukset ja ehdot.

Sotilastiedusteluviranomaisen on pidettävä puolustusministeriö tietoisena käynnissä olevasta ulkomaan tietojärjestelmätiedustelusta.

6264 §

Ulkomailla tapahtuva sotilastiedustelu

Vakituisen asumiseen käytettävään tilaan kohdistuvien kieltojen lisäksi Tämän lain 12 §:n 3 momentin, 58-60 §:n 3 momentin ja 76-77 §:n, 79-80 §:n, 85-82 §:n 2 momentin, 84 ja 86 §:n säännöksiä voidaan soveltaa yksittäistapauksessa jättää soveltamatta ulkomailla tapahtuvassa sotilastiedustelussa ja tiedustelumenetelmien käytössä, jos se on välttämätöntä. Lain 79—80 ja 89 §:ää ei sovelleta ulkomailla tapahtuvassa sotilastiedustelussa ja tiedustelumenetelmien käytössä.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Muualla kuin Suomessa toteutettavasta sotilastiedustelusta ja tiedustelumenetelmien käytöstä päättää pääesikunnan tiedustelupäällikkö. Sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen osallistuminen tässä pykälässä tarkoitettuun ulkomailla tapahtuvaan sotilastiedusteluun edellyttää asianomaisen virkamiehen suostumusta.

Tiedustelumenetelmän käyttöä koskevan päätöksen, esityksen ja suunnitelman sisällön osalta noudatetaan, mitä esityksestä, suunnitelmasta, vaatimuksesta tai päätöksestä tässä laissa säädetään.

Tiedonhankinta tietoliikenteestä

65 §

Yleisen ja kohdentamattoman tietoliikenteen seurannan kieltö

Tiedonhankinta tietoliikenteestä ei saa olla yleistä ja kohdentamatonta tietoliikenteen seurantaa.

~~63~~66 §

Teknisten tietojen käsittely

Tietoliikennetiedustelun kohdentamiseksi Puolustusvoimien tiedustelulaitos voi viestintäverkon tietoliikenteestä hetkellisesti kerätä ja tallentaa tietoliikenteen teknisiä tietoja ja automaattisen tietojenkäsittelyn avulla käsitellä niitä tilastollista analyysiä varten.

Tilastollisen analyysin tulokseen ei saa sisältyä tietoa, josta voidaan tunnistaa yksittäinen luonnollinen henkilö.

Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen on hävitettävä kerätyt ja tallennetut tietoliikenteen tekniset tiedot välittömästi sen jälkeen, kun tilastollisen analyysin tulos on valmistunut.

~~64~~67 §

Teknisten tietojen käsittelystä päättäminen

Tuomioistuin päättää teknisten tietojen käsittelystä tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta.

Lupa voidaan antaa enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Teknisten tietojen käsittelyä koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) maantieteellinen alue tai verkkoalue, jolta tulevaan tai jolle menevään tietoliikenteeseen teknisten tietojen käsittely kohdistetaan;
- 2) viestintäverkon osat, joista tietoa haetaan;
- 3) teknisten tietojen käsittelyä johtava ja valvova Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies;
- 4) suunnitelma teknisten tietojen käsittelyn toteuttamisesta.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

6568 §

Valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuva tiedustelu

Puolustusvoimien tiedustelulaitos voi Suomen rajan ylittävästä viestintäverkon tietoliikenteestä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla hankkia tietoa tiedustelutehtävän kannalta olennaisen valtiollisen toimijan tietoliikenteestä sekä käsitellä valtiollisen toimijan viestintää. Tietojen hankkiminen tietoliikenteestä perustuu hakuehtojen käyttöön.

Puolustusvoimien tiedustelulaitos voi käsitellä tietoliikenteestä hankittua tietoa automaattisesti ja manuaalisesti.

Hakuehtona ei saa käyttää Suomessa oleskelevan henkilön hallussa olevan tai tämän oletettavasti muuten käyttämän telepäätelaitteen tai teleosoitteen yksilöiviä tietoja.

6669 §

Valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta päättäminen

Tuomioistuimien päättää valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta pääesikunnan tiedustelupäällikön vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pääesikunnan tiedustelupäällikkö saa päättää valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta siihen asti, kunnes tuomioistuimien on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Päätös on tehtävä kirjallisesti. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua tietoliikennetiedustelun aloittamisesta.

Lupa voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvaa tiedustelua koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) tiedustelutehtävä, jota varten tietoliikennettä hankitaan;
- 2) tiedonhankinnassa käytettävät hakuehdot tai hakuehtojen luokat sekä perustelut niille;
- 3) viestintäverkon osa, johon tiedustelu kohdistetaan sekä perustelut kohdistamiselle;
- 4) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
- 5) valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvaa tiedustelua johtava ja valvova Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen virkamies;
- 6) mahdolliset valtiollisen toimijan tietoliikenteen tiedustelun rajoitukset ja ehdot.

6770 §

Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuva tiedustelu

Puolustusvoimien tiedustelulaitos voi Suomen rajan ylittävästä viestintäverkon tietoliikenteestä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla hankkia tietoa tiedustelutehtävän kannalta olennaisen muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteestä, jos **tiedot eivät ole hankittavissa muulla tiedustelumenetelmällä**. ~~muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvan tiedustelun voidaan olettaa olevan välttämätöntä tiedon saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta.~~ Tietojen hankkiminen tietoliikenteestä perustuu hakuehtojen käyttöön.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Hakuehtona ei saa käyttää Suomessa oleskelevan henkilön hallussa olevan tai tämän oletettavasti muuten käyttämän telepäätelaitteen tai teleosoitteen yksilöiviä tietoja.

Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteen tiedustelun kohdentaminen ei saa tapahtua viestin sisällön perusteella, jollei kohdentamisessa käytetä haittaohjelman sisältöä kuvaavaa tietoa.

Puolustusvoimien tiedustelulaitos voi käsitellä tietoliikenteestä hankittua tietoa automaattisesti ja manuaalisesti.

6871 §

Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta päättäminen

Tuomioistuin päättää muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta pääesikunnan tiedustelupäällikön vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pääesikunnan tiedustelupäällikkö saa päättää muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Päätös on tehtävä kirjallisesti. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua tietoliikennetiedustelun aloittamisesta.

Lupa voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvaa tiedustelua koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) tiedustelutehtävä, jota varten tietoliikennettä hankitaan;
- 2) tiedustelun kohdetta koskevat tosiseikat;
- 3) tosiseikat, joihin tietoliikennetiedustelun tehokkuus ja välttämättömyys perustuvat;
- 43) tosiseikat, joihin tietoliikennetiedustelun muut käytön edellytykset perustuvat;
- 54) tiedonhankinnassa käytettävät hakuehdot tai hakuehtojen luokat sekä perustelut niille
- 65) viestintäverkon osa, johon tiedustelu kohdistetaan sekä perustelut kohdistamiselle;
- 76) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
- 87) viestinnän keräämistä ja tallentamista johtava ja valvova Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen virkamies;
- 98) mahdolliset tietoliikennetiedustelun rajoitukset ja ehdot.

6972 §

Teknisten tietojen käsittelyn ja tietoliikennetiedustelun edellyttämän kytkennän toteuttaminen

Kytkenän suorittaja panee täytäntöön 64, 66, 67, 69 ja 6871 §:ssä tarkoitetut luvat ja ohjaa luvassa tarkoitetun viestintäverkon osan tietoliikenteen Puolustusvoimien tiedustelulaitokselle.

Kytkenän suorittaja luovuttaa luvassa tarkoitetun liittymän mukaisessa viestintäverkon osassa liikkuvan tietoliikenteen edelleen Puolustusvoimien tiedustelulaitokselle.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

~~70~~⁷³ §

Tietoliikennetiedustelun tekninen toteuttaminen suojelupoliisin puolesta

Tietoliikennetiedustelun teknisellä toteuttamisella suojelupoliisin puolesta tarkoitetaan:

- 1) suojelupoliisin Puolustusvoimien tiedustelulaitokselle antamaan toimeksiantoon perustuvaa teknisten tietojen tilastollista analyysiä ja analyysin toimittamista suojelupoliisille; sekä
- 2) tuomioistuimen suojelupoliisille myöntämän luvan mukaista Suomen rajan ylittävässä viestintäverkon osassa liikkuvan tietoliikenteen hankkimista automatisoidun tietojen käsittelyn avulla ja hankittujen tietojen luovuttamista edelleen suojelupoliisille.

Tietoliikennetiedustelun teknisestä toteuttamisesta suojelupoliisille säädetään tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetun lain 10 §:ssä.

Puolustusvoimien tiedustelulaitos ei saa tietoliikennetiedustelun teknisessä toteuttamisessa suojelupoliisin puolesta selvittää viestin sisältöä.

~~71~~⁷⁴ §

Haitallista tietokoneohjelmaa koskevien tietojen luovuttaminen yrityksille ja yhteisöille

Sotilastiedusteluviranomainen saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa tietoliikennetiedustelun avulla hankittuja tietoja haitallisesta tietokoneohjelmasta ja sen toiminnasta yritykselle, yhteisölle tai viranomaiselle, jos tietojen luovuttaminen on tarpeen sotilaallisen maanpuolustuksen kannalta, kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi tai yrityksen tai yhteisön etujen turvaamiseksi.

5 luku

Sotilastiedustelun suojaaminen sekä virkamiehen ja tietolähteen turvaaminen

~~72~~⁷⁵ §

Sotilastiedustelun suojaaminen

Sotilastiedusteluviranomainen saa käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja, tehdä ja käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä sekä valmistaa ja käyttää vääriä asiakirjoja, kun se on välttämätöntä sotilastiedustelun paljastumisen estämiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu rekisterimerkintä on oikaistava sen jälkeen, kun momentissa tarkoitettuja edellytyksiä ei enää ole.

Sotilastiedustelun suojaamisen järjestämisestä, sotilastiedustelun suojaamisesta vastaavasta virkamiehestä sekä yhteistyöstä rekisterinpitäjien kanssa voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

~~73~~76 §

Sotilastiedustelun suojaamisesta päättäminen

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättää ~~72~~75 §:ssä tarkoitetun rekisterimerkinnän tekemisestä sekä asiakirjan valmistamisesta.

Tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta suojaamisesta.

Pääesikunnan tiedustelupäällikön on pidettävä luetteloa merkinnöistä ja asiakirjoista, valvottava niiden käyttöä sekä huolehdittava merkintöjen oikaisemisesta.

~~74~~77 §

Tiedustelumenetelmää käyttävän virkamiehen turvaaminen

Tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää, että peiteltyä tiedonhankintaa, peitetoimintaa tai valeostoa toteuttava sekä tietolähdetoimintaa valmisteleva tai toteuttava virkamies varustetaan kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita virkamiehen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja niitä saadaan käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

~~75~~78 §

Tietolähteen turvaaminen

Sotilastiedusteluviranomainen voi tietolähteen suostumuksella valvoa tämän asuntoa tai muuta tietolähteen asumiseen käyttämää tilaa ja sen välitöntä lähiympäristöä kameran tai muun paikkaan sijoitetun teknisen laitteen, menetelmän tai ohjelmiston avulla, jos se on tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Tietolähteen turvaamisesta ei tarvitse ilmoittaa sivullisille.

Valvonta on lopetettava viipymättä, jos se ei ole enää tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitetussa valvonnassa kertyneet tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja niitä saadaan käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää, että tietolähde tämän suostumuksella varustetaan kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on yksittäistapauksessa välttämätöntä hänen turvallisuutensa varmistamiseksi. Kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö saa päättää, että tietolähteelle annetaan yksittäistapauksessa käytettäväksi vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka tietolähteen käytettäväksi valmistettavia vääriä asiakirjoja, jos se on välttämätöntä tietolähteen hengen ja terveyden suojaamiseksi. Rekisterimerkintä on oikaistava sen jälkeen, kun tässä momentissa tarkoitettuja edellytyksiä ei enää ole.

6 luku

Tiedustelutietojen luovuttaminen eräissä tapauksissa

76⁷⁹ §

Rikosepäilystä ilmoittaminen

Sotilastiedusteluviranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava keskusrikospoliisille, jos tiedustelumenetelmän käytön aikana ilmenee, että voidaan olettaa tehdyksi sellainen rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Ilmoitusta saadaan pääesikunnan tiedustelupäällikön päätöksellä siirtää enintään vuodeksi kerrallaan, jos se on välttämätöntä maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Sotilastiedusteluviranomainen saa ilmoittaa tehdystä rikoksesta keskusrikospoliisille, jos ilmoituksella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys sellaisen rikoksen selvittämiseksi, josta rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta.

Kun harkitaan 1 momentissa tarkoitettua ilmoituksen siirtämistä tai 2 momentissa tarkoitettua ilmoituksen tekemistä, arvioinnissa on otettava huomioon sen merkitys maanpuolustuksen kannalta ja kansallisen turvallisuuden suojaamisen lisäksi rikoksen selvittämisen merkitys yleisen ja yksityisen edun kannalta.

Tiedustelumenetelmän käytöllä saatua tietoa saa aina ilmaista syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi sekä hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi.

Tämän pykälän perusteella luovutettavan tiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuimien pääasian käsittelyn yhteydessä. Tiedon käyttämisen kirjaamisesta esitutkintapöytäkirjaan säädetään esitutkintalain 9 luvun 6 §:n 2 momentissa ja ilmoittamisesta haastehakemuksessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 1 momentin 9 kohdassa.

~~Tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies~~ Pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättää tässä pykälässä tarkoitetun ilmoituksen tekemisestä.

Ilmoituksen tekemistä koskevasta menettelystä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

~~77~~80 §

Ilmoittaminen ja tiedon luovuttaminen eräissä tapauksissa

Sotilastiedusteluviranomaisen on viipymättä ilmoitettava toimivaltaiselle viranomaiselle, jos tiedustelumenetelmän käytön aikana ilmenee, että hankkeilla on sellainen rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, ja rikos on vielä estettävissä.

Tiedustelumenetelmän käytöllä saatua tietoa saa luovuttaa toimivaltaiselle viranomaiselle sellaisen rikoksen estämiseksi, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Kun harkitaan 2 momentissa tarkoitettua ilmoituksen tekemistä, arvioinnissa on otettava huomioon **sen merkitys maanpuolustuksen kannalta ja kansallisen turvallisuuden suojaamisen lisäksi rikoksen selvittämisen estämisen** merkitys yleisen ja yksityisen edun kannalta.

Tiedustelumenetelmän käytöllä saatua tietoa saa aina ilmaista syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi sekä hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi.

Tämän pykälän perusteella luovutettavan tiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuimien pääasian käsittelyn yhteydessä. Tiedon käyttämisen kirjaamisesta esitutkintapöytäkirjaan säädetään esitutkintalain 9 luvun 6 §:n 2 momentissa ja ilmoittamisesta haastehakemuksessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 1 momentin 9 kohdassa.

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättää tässä pykälässä tarkoitetun ilmoituksen tekemisestä ja tiedon luovuttamisesta.

Ilmoituksen tekemistä koskevasta menettelystä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

~~78~~81 §

Ilmoitus esitutkinnan tai rikostorjunnan aloittamisesta

Jos tässä luvussa tarkoitetun ilmoituksen tai tiedon luovuttamisen perusteella esitutkintaviranomainen käynnistää esitutkinnan tai ryhtyy esitutkintatoimenpiteen käyttämiseen taikka rikostorjuntaviranomainen käynnistää rikoksen estämiseen tähtäävän toimenpiteen, on esitutkintaviranomaisen tai rikostorjuntaviranomaisen ennen esitutkinnan käynnistämistä, esitutkintatoimenpiteen käyttämiseen ryhtymistä tai rikostorjuntatoimenpiteen käynnistämistä ilmoitettava siitä sotilastiedusteluviranomaiselle.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

7 luku

Tiedustelukiellot, tiedustelutietojen hävittäminen ja tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen

7982 §

Tiedustelukiellot

Telekuuntelua, telekuuntelun sijasta toimitettavaa tietojen hankkimista, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, radiosignaalitiedustelua tai ~~muuhun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvaa~~ **tietoliikennetiedustelua** ei saa kohdistaa sellaiseen viestintään tai tietoon, josta osapuoli ei saa todistaa tai josta hänellä on oikeus olla todistamatta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13, 14, 16, 20 tai 22 §:n 2 momentin nojalla.

Jos telekuuntelun, telekuuntelun sijasta tapahtuvan tietojen hankkimisen, teknisen kuuntelun, teknisen katselun, radiosignaalitiedustelun tai tietoliikennetiedustelun aikana tai muulloin ilmenee, että kyseessä on viesti, jonka kuuntelu ja katselu on kielletty, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on hävitettävä välittömästi.

Tietoliikennetiedustelua ei saa kohdistaa viestintään, jonka lähettäjä ja vastaanottaja ovat Suomessa.

Tässä pykälässä tarkoitetut tiedustelukiellot eivät kuitenkaan koske tapauksia, joissa 1 momentissa tarkoitettu henkilö osallistuu sotilastiedustelun kohteena olevaan toimintaan ja myös hänen osaltaan on tehty päätös telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, teknisestä kuuntelusta, teknisestä katselusta tai ~~muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta~~ **tietoliikennetiedustelusta**.

8083 §

Jäljentämiskiellot

Asiakirjaa tai muuta ~~5254~~ §:ssä tarkoitettua kohdetta ei saa jäljentää, jos se sisältää tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11, 13, 14, 16, 20 tai 21 §:n nojalla on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta.

Jos salassapitovelvollisuus, vaitiolovelvollisuus tai -oikeus perustuu oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n 2 tai 3 momenttiin tai 13, 14, 16 tai 20 §:ään, edellytyksenä kiellolle 1 momentissa säädetyn lisäksi on, että kohde on mainitussa lainkohdassa tarkoitettun henkilön tai häneen mainitun luvun 22 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön hallussa taikka sen hallussa, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus tai -oikeus on säädetty.

Jäljentämiskielloa ei kuitenkaan ole, jos:

1) oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n 2 tai 3 momentissa, 13 §:n 1 tai 3 momentissa, 14 §:n 1 momentissa taikka 16 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus on säädetty, suostuu jäljentämiseen; tai

2) oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö suostuu jäljentämiseen.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Teleyrityksen tai yhteisötilaajan hallussa olevaa asiakirjaa tai dataa, joka sisältää 3234 §:n 1 momentissa tarkoitettuun viestiin liittyviä tietoja taikka 3536 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tunnistamistietoja tai 3739 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tukiasematietoja, ei saa jäljentää.

8184 §

Tiedustelutietojen hävittäminen

Tiedustelumenetelmällä saatu tieto on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita tai tietoa ei saa käyttää sotilastiedustelun tehtävien hoitamiseksi taikka tietoa ei tarvita maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Edellä 3739 §:ssä tarkoitettut tukiasematiedot on hävitettävä, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita tai tietoa ei saa käyttää sotilastiedustelun tehtävien hoitamiseksi taikka tietoa ei tarvita maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Edellä 5456 ja 5557 §:ssä tarkoitettu jäljennös on hävitettävä viipymättä, jos käy ilmi, että jäljentäminen on kohdistunut jäljentämiskiellon alaiseen materiaaliin tai tietoa ei tarvita maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Muu kuin 82 §:n 1 momentissa tarkoitettu tieto voidaan kuitenkin säilyttää ja tallettaa, jos tieto on tarpeen 7679 tai 7780 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa.

8285 §

Telekuuntelun, teknisen kuuntelun, radiosignaalitiedustelun, teknisen laitetarkkailun ja paikkatiedustelun keskeyttäminen

Jos käy ilmi, että telekuuntelu kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta henkilöltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin taikka että teknisen kuuntelun kohteena oleva henkilö ei oleskele kuunneltavassa tilassa tai muussa paikassa, tiedustelumenetelmän käyttö on siltä osin keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä kuuntelulla saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot heti hävitettävä.

Velvollisuus keskeyttämiseen sekä tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämiseen koskee myös radiosignaalitiedustelua, jos käy ilmi, että radiosignaalitiedustelu kohdistuu muun kuin valtiollisen toimijan viestin sisältöön.

Velvollisuus keskeyttämiseen sekä tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämiseen koskee ja teknistä laitetarkkailua, jos käy ilmi, että 3032 §:n 4 momentissa tarkoitettu henkilö ei käytä tarkkailun kohteena olevaa laitetta.

Jos paikkatiedustelun aikana ilmenee, että tiedustelu on kohdistunut tietoon, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11, 13, 14, 16, 20, 21 §:n tai 22 §:n 2 momentin mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta, on tiedustelu siltä osin heti keskeytettävä ja tietoa koskevat muistiinpanot ja jäljennökset heti hävitettävä.

Muu kuin 4 momentissa tarkoitettu tieto voidaan kuitenkin säilyttää ja tallettaa, jos tieto on tarpeen 7679 tai 7780 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

8386 §

Tietoliikennetiedustelulla hankittujen tietojen hävittäminen

Sen lisäksi, mitä 7982 §:n 2 momentissa säädetään, tietoliikennetiedustelulla saatu tieto on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, jos on käynyt ilmi, että

- 1) viestinnän molemmat osapuolet olivat Suomessa silloin, kun viestintä tapahtui; tai
- 2) lähettäjällä tai vastaanottajalla taikka tallentajalla on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta kyseisestä tiedosta 7982 §:n 1 momentissa mainittujen säännösten nojalla.

Hävittämisestä vastaa sotilastiedusteluviranomainen. Jos Puolustusvoimien tiedustelulaitos on toimittanut tiedot suojelupoliisille tietoliikennetiedustelun teknisessä toteuttamisessa suojelupoliisin puolesta, hävittämisestä vastaa suojelupoliisi.

Tieto voidaan kuitenkin säilyttää ja tallettaa, jos tieto on tarpeen 76 tai 77 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa.

8487 §

Kiireellisessä tilanteessa päätetyn tiedustelumenetelmän käytön lopettaminen ja sillä saadun tiedon hävittäminen

Jos pääesikunnan tiedustelupäällikkö taikka tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies on 25, 27, 29, 31, 36, 38, 53, 6627, 29, 31, 33, 38, 40, 55 §:ssä, 59 §:n 4 momentissa, 69 tai 6871 §:ssä tarkoitetussa kiireellisessä tilanteessa päättänyt teknisen kuuntelun, teknisen katselun, henkilön teknisen seurannan, teknisen laitetarkkailun, televalvonnan, tukiasematietojen hankkimisen, paikkatiedustelun, lähetyksen jäljentämisen, valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvan tiedustelun tai muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvan tiedustelun aloittamisesta, mutta tuomioistuimien katsoo, että edellytyksiä toimenpiteelle ei ole ollut, tiedustelumenetelmän käyttö on lopetettava sekä sillä saatu aineisto ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Jos sotilastiedusteluviranomaisen virkamies on 5759 §:n 2 momentin tarkoitetussa kiireellisessä tilanteessa päättänyt jäljentämisestä, mutta tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies katsoo, että edellytyksiä toimenpiteelle ei ole ollut, tiedustelumenetelmän käyttö on lopetettava sekä sillä saatu aineisto ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Tässä pykälässä tarkoitettuja muita kuin 82 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tietoja saadaan kuitenkin käyttää 7679 §:n 1 momentissa tarkoitetusta rikoksesta ilmoittamiseksi tai 7780 §:n 1 momentissa tarkoitetun rikoksen estämiseksi.

8588 §

Tiedustelutehtävään liittymättömän tiedon käyttäminen

Tiedustelumenetelmän käytöllä hankittua tiedustelutehtävään liittymätöntä tietoa saa käyttää toisen käynnissä olevan tai tulevan tiedustelutehtävän suorittamisessa, jos tieto olisi saatu hankkia samalla tiedustelumenetelmällä kuin tiedustelutehtävään liittymätön tietokin hankittiin. Tiedustelutehtävään liittymättömän tiedon käyttämisestä päättää tuomioistuin, jos sillä on toimival-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

ta päättää siitä tiedustelumenetelmästä, jolla tieto on saatu taikka pääesikunnan tiedustelupäällikkö tai tehtävään määrätty sotilaslakimies tai muu virkamies, jos hänellä on toimivalta päättää tiedustelumenetelmän käytöstä.

Jos 1 momentissa tarkoitettu asia ei siedä viivytystä, tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää tiedustelutehtävään liittymättömän tiedon käytöstä siihen asti, kunnes 1 momentissa tarkoitettu tuomioistuin, pääesikunnan tiedustelupäällikkö tai tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies on ratkaissut tiedon käyttämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava 1 momentissa tarkoitettun tuomioistuimen, pääesikunnan tiedustelupäällikön tai tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua tiedustelutehtävään liittymättömän tiedon käytön aloittamisesta.

Tiedustelutehtävään liittymättömä ~~muuta kuin 82 §:n 1 momentissa tarkoitettua~~ tietoa saadaan kuitenkin käyttää samoin edellytyksin kuin tietoa saadaan käyttää ~~76~~⁷⁹ §:n 1 momentissa tai ~~77~~⁸⁰ §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa.

~~86~~⁸⁹ §

Tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen

Telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta ja teknisen tarkailun käytöstä sekä viestiin kohdistuvasta jäljentämisestä ja viestiin kohdistuvasta lähetyksen jäljentämisestä on viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteena olleelle henkilölle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedustelumenetelmän käytön tarkoitus on saavutettu.

Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta on ilmoitettava tiedonhankinnan kohteena olleelle henkilölle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedustelumenetelmän käytön tarkoitus on saavutettu, ja jos käsittelyssä on manuaalisesti selvitetty ~~tietoliikennetiedustelun suorittamisen hetkellä~~^{tietyn} Suomessa olevan henkilön luottamuksellisen viestin ~~tunnistamistiedot tai~~ sisältö. Velvollisuutta ilmoittaa ei kuitenkaan ole, jos tietoliikennetiedustelulla saatu tieto on hävitetty ~~83~~⁸⁶ §:n perusteella.

Tiedustelumenetelmän käytöstä on kuitenkin ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta.

Jos tiedonhankinnan kohteena olevan henkilöllisyys ei ole tiedossa 1-3 momentissa tarkoitettun määräajan tai lykkäyksen päättyessä, tiedustelumenetelmän käytöstä on ilmoitettava kirjallisesti hänelle ilman aiheutonta viivytystä henkilöllisyyden selvittyä.

Kohteelle ilmoittamisesta on samalla annettava kirjallisesti tieto luvan myöntäneelle tuomioistuimelle.

Tuomioistuin voi pääesikunnan tiedustelupäällikön tai tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta päättää, että 1 ja 2 momentissa tarkoitettua ilmoitusta tiedonhankinnan kohteelle saadaan lykätä enintään kaksi vuotta kerrallaan, jos se on perusteltua käynnissä olevan tiedustelumenetelmän käytön turvaamiseksi, maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Ilmoitus saadaan tuomioistuimen päätöksellä jättää kokonaan tekemättä, jos se on välttämätöntä maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitelystä tiedonhankinnasta, peitetoiminnasta, valeostosta, tietolähteen ohjatusta käytöstä, paikkatiedustelusta, muuhun kuin viestiin kohdistuvasta jäljentämisestä ja muuhun kuin viestiin kohdistuvasta lähetyksen jäljentämisestä ei ole velvollisuutta ilmoittaa tiedonhankinnan kohteelle, jos asiassa ei ole aloitettu esitutkintaa ~~76~~⁷⁹ tai ~~77~~⁸⁰ §:ssä tarkoitetun ilmoituksen perusteella. Jos esitutkinta aloitetaan, noudatetaan, mitä pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 60 §:n 2-7 momentissa säädetään.

Tiedustelumenetelmän käytöstä ei ole velvollisuutta ilmoittaa tiedustelumenetelmän käytön kohteelle, jos kohteena on ollut valtiollinen toimija.

Ilmoitusta koskevan asian käsittelyssä tuomioistuimessa noudatetaan, mitä ~~113~~¹¹⁶ §:ssä säädetään.

8 luku

Puolustusvoimien virkamiehen ja asevelvollisen osallistuminen sotilastiedusteluun sekä kansainvälinen toiminta

~~87~~⁹⁰ §

Puolustusvoimien virkamiehen osallistuminen sotilastiedusteluun

Tiedustelumenetelmien käyttöön riittävän koulutuksen saanut Puolustusvoimien virkamies voi käyttää sotilastiedusteluviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa 4 luvussa tarkoitettuja tiedustelumenetelmiä tiedonhankkimiseksi tiedustelutehtävään. Nämä virkamiehet ovat tiedustelutehtävää suorittavan sotilastiedusteluviranomaisen alaisia.

~~88~~⁹¹ §

Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen toimivaltuudet

Asevelvollisuuslain (1438/2007) mukaisessa kertausharjoituksessa oleva riittävän koulutuksen saanut reserviläinen saa avustaa sotilastiedusteluviranomaista radiosignaalitiedustelussa, ulkomaan tietojärjestelmätiedustelussa, teknisten tietojen käsittelyssä ja tietoliikennetiedustelun kohdentamisessa.

Asevelvollisuuslain 32 §:n 3 momentissa tarkoitettuun kertausharjoitukseen määrätty, mainitun lain 82 §:ssä tarkoitettussa ylimääräisessä palveluksessa oleva tai 86 §:n mukaisen liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen määrätty riittävän koulutuksen saanut reserviläinen voi käyttää 1 momentissa säädetyn lisäksi suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, teknistä seurantaa ja teknistä laitetarkkailua sekä ulkomaan tietojärjestelmätiedustelua tiedustelutehtävän suorittamiseksi. Tässä momentissa tarkoitettussa tiedustelussa ei saa hankkia tietoa viestin sisällöstä.

Puolustusvoimista annetun lain 47 §:n perusteella sotilastiedusteluviranomaisen palveluksesta eronnut asevelvollisuuslain mukaisessa kertausharjoituksessa oleva reserviläinen saa käyttää 4 luvussa tarkoitettuja tiedustelumenetelmiä.

Reserviläinen saa käyttää tässä pykälässä tarkoitettuja toimivaltuuksia ainoastaan tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

~~89~~92 §

Puolustusvoimien kansainväliseen toimintaan osallistuminen

Sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään tiedustelumenetelmien käytöstä päättämisestä, tiedustelumenetelmien käytöstä Puolustusvoimien kansainvälisen avun antamisessa ja muussa kansainvälisessä toiminnassa sekä sotilaallisessa kriisinhallintaoperaatiossa voi päättää tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies taikka tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt puolustusvoimista annetun lain 47 §:n perusteella sotilastiedusteluviranomaisen palveluksesta eronnut kansainvälisen avun antamiseen ja muuhun kansainväliseen toimintaan osallistuva Puolustusvoimien palvelussuhteeseen otettu tai sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain (211/2006) mukaisessa palvelussuhteessa oleva henkilö.

Tiedustelumenetelmien käyttöön riittävän koulutuksen saanut Puolustusvoimien palvelussuhteeseen otettu reserviläinen voi käyttää tiedustelumenetelmiä 1 momentissa tarkoitetun virkamiehen tai reserviläisen ohjauksessa ja valvonnassa.

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö tekee päätöksen tässä pykälässä tarkoitetun henkilön osallistumisesta kansainväliseen avun antamiseen ja muuhun kansainväliseen toimintaan sekä sotilaalliseen kriisinhallintaan sekä niissä käytettävien tiedustelumenetelmien käytöstä päättävistä 1 momentissa tarkoitetuista virkamiehistä ja reserviläisistä.

~~90~~93 §

Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan virkavastuu

Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevaan, joka käyttää ~~87~~90 tai ~~88~~91 §:ssä tarkoitettua tiedustelumenetelmää, sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä.

~~91~~94 §

Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan vahingonkorvausvastuu

Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen tämän lain mukaista tehtävää suorittaessaan aiheuttamasta vahingosta vastaa valtio sen mukaan kuin vahingonkorvauslaissa (412/1974) säädetään.

Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen korvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslain 4 luvun 2 §:ssä.

9 luku

Ilmaisukielto, teleyrityksiä ja tiedonsiirtäjää koskevat velvollisuudet ja oikeudet sekä tietojen käyttö ja saanti

92~~95~~ §

Ilmaisukielto

Tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa kieltää sivullista ilmaisemasta tämän tietoon tulleita seikkoja tiedustelumenetelmän käytöstä, jos se on perusteltua tiedustelutoiminnan suojaamiseksi. Edellytyksenä on lisäksi, että sivullinen on tehtävänsä tai asemansa johdosta avustanut tai häntä on pyydetty avustamaan tiedustelumenetelmän käytössä.

Ilmaisukielto annetaan enintään vuodeksi kerrallaan. Kielto on annettava saajalleen kirjallisena ja se on annettava todisteellisesti tiedoksi. Siinä on yksilöitävä kiellon kohteena olevat seikat, mainittava kiellon voimassaoloaika ja ilmoitettava sen rikkomiseen liittyvästä rangaistushuosta.

Ilmaisukieltoa koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Kiellon saanut saa kuitenkin ilman määräaikaakaan kannella Helsingin hovioikeudelle **käräjäoikeudelle**. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä.

Rangaistus ilmaisukiellon rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei toesta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Ilmaisukiellon saanut saa 4 momentin estämättä ilmoittaa ilmaisukiellosta **tiedusteluvalvontavaltuutetulle**.

93~~96~~ §

Teleyrityksen avustamisvelvollisuus

Teleyrityksen on ilman aiheutonta viivytystä tehtävä televerkkoon telekuuntelun ja televalvonnan edellyttämät kytkennät sekä annettava sotilastiedusteluviranomaisen käyttöön telekuuntelun toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot, välineet ja henkilöstö. Sama koskee myös niitä tilanteita, joissa telekuuntelu tai televalvonta toteutetaan sotilastiedusteluviranomaisen toimesta teknisellä laitteella.

94~~97~~ §

Tiedonsiirtäjän velvollisuus myötävaikuttaa tietoliikennetiedustelun edellyttämän liityntäpisteen rakentamiseen ja ylläpitämiseen

Tiedonsiirtäjä on velvollinen myötävaikuttamaan tietoliikennetiedustelun edellyttämän liityntäpisteen toteuttamiseen ja ylläpitämiseen antamalla Puolustusvoimien tiedustelulaitokselle tätä tarkoitusta varten välttämättömät tiedot ja pääsyn tiloihin, jossa liityntäpiste on määrätty toteuttaa. Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen on toteutettava liityntäpiste siten, että toteuttamisesta aiheutuu mahdollisimman vähän haittaa tiedonsiirtäjälle. Tiedonsiirtäjällä on oikeus osallistua toimenpiteisiin liityntäpisteen toteuttamiseksi.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Jos 1 momentissa tarkoitettua liityntäpistettä ei voida toteuttaa tiedonsiirtäjän myötävaikutuksella, Puolustusvoimien tiedustelulaitoksella on oikeus toteuttaa liityntäpiste tiedonsiirtäjän hallinnoimaan viestintäverkon osaan. Tiedonsiirtäjän tulee mahdollisuuksien mukaan olla paikalla tietoliikennetiedustelun edellyttämää liityntäpistettä toteutettaessa.

95~~98~~ §

Tiedonsiirtäjän tietojenantovelvollisuus

Tiedonsiirtäjän on ilman aiheutonta viivytystä annettava Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen yksilöidystä pyynnöstä hallussaan olevat Suomen rajan ylittävän viestintäverkon rakenteeseen ja siinä kulkevan tietoliikenteen reitittymiseen liittyvät tekniset tiedot, jotka ovat tarpeen viestintäverkon osan yksilöimiseksi tietoliikennetiedustelua koskevaa tuomioistuimelle esitettävää lupavaatimusta ja -päätöstä varten.

96~~99~~ §

Korvaus teleyritykselle

Teleyrityksellä on oikeus saada valtion varoista korvaus 93~~96~~ §:ssä tarkoitettusta sotilastiedusteluviranomaisen avustamisesta ja tietojen antamisesta aiheutuneista välittömistä kustannuksista siten kuin sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 299 §:ssä säädetään. Korvauksen maksamisesta päättää toimenpiteen suorittanut sotilastiedusteluviranomainen.

97~~100~~ §

Korvaus tiedonsiirtäjälle

Tiedonsiirtäjällä on oikeus saada valtion varoista korvaus 94~~97~~ §:ssä tarkoitettusta sotilastiedusteluviranomaisen avustamisesta ja 95~~98~~ §:ssä tarkoitettusta tietojen antamisesta aiheutuneista välittömistä kustannuksista. Korvauksen maksamisesta päättää Puolustusvoimien tiedustelulaitos.

98~~101~~ §

Muutoksenhaku korvauspäätökseen

Teleyritykselle tai tiedonsiirtäjälle annettuun korvauspäätökseen saa vaatia oikaisua siten kuin hallintolaissa (434/2003) säädetään.

Oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuden siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Hallinto-oikeuden on varattava Viestintävirastolle tilaisuus tulla kuulluksi.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

~~99~~102 §

Kytkenän suorittamisen maksullisuus

Kytkenän suorittaja voi periä Puolustusvoimien tiedustelulaitokselta 4 luvun perusteella tuottamistaan palveluista maksuja. Maksujen suuruus ei saa ylittää kytkenän suorittamisesta kytkenän suorittajalle aiheutuvien kokonaiskustannusten määrää.

~~100~~103 §

Teleyrityksen säilyttämien tietojen käyttäminen

Sen lisäksi, mitä sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 157 §:n 1 momentissa säädetään säilytettävien tietojen käyttämisestä, säilytettäviä tietoja saadaan myös käyttää tietojen hankkimiseksi sotilastiedustelun kohteena olevasta 4 §:ssä tarkoitetusta toiminnasta.

~~101~~104 §

Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä

Sotilastiedusteluviranomaisella on tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen pyynnöstä oikeus saada yksityiseltä yhteisöltä yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuden estämättä sellaisia tietoja, joiden yksittäistapauksessa voidaan olettaa olevan tarpeen 4 §:ssä tarkoitetun toiminnan selvittämisessä ja joilla voidaan olettaa olevan merkitystä:

- 1) sotilastiedustelun kohteena olevan henkilön tai oikeushenkilön tunnistamiseksi, tavoittamiseksi tai yhteystietojen selvittämiseksi taikka henkilön liikkumisen selvittämiseksi;
- 2) tiedustelumenetelmän käytön kohdentamiseksi tiettyyn henkilöön; tai
- 3) henkilön tai oikeushenkilön taloudellisen toiminnan selvittämiseksi.

Sotilastiedusteluviranomaisilla on yksittäistapauksessa oikeus pyynnöstä saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleosoitteesta, jota ei mainita julkisessa luettelossa, taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tiedot ovat tarpeen tiedustelutehtävän suorittamiseksi. Sotilastiedusteluviranomaisella on vastaava oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

10 luku

Sotilastiedustelun valvonta puolustushallinnossa

~~102~~105 §

Sisäinen valvonta

Pääesikunnan päällikkö valvoo sotilastiedustelua. Puolustusvoimien asessori vastaa sotilastiedustelun sisäisestä laillisuusvalvonnasta.

~~103~~106 §

Puolustusministeriön suorittama valvonta

Puolustusministeriö valvoo sotilastiedustelutoimintaa.

Puolustusministeriöllä on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä tiedot yhteiskunnallisesti, taloudellisesti tai vakavuudeltaan merkittävistä sotilastiedusteluun liittyvistä asioista.

Sotilastiedustelun valvonnan järjestämisestä ja annettavista selvityksistä puolustushallinnossa voidaan antaa tarkempia säännöksiä puolustusministeriön asetuksella.

~~104~~107 §

Sotilastiedustelun ulkoinen valvonta

Puolustusministeriön on annettava eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnalle, eduskunnan oikeusasiamiehelle ja tiedusteluvalvontavaltuutetulle vuosittain kertomus tiedustelumenetelmien ja sotilastiedustelun suojaamisen käytöstä sekä valvonnasta.

Sotilastiedustelun valvontaa varten annettavista kertomuksista voidaan antaa tarkempia säännöksiä puolustusministeriön asetuksella.

~~105~~108 §

Tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtävät ilmoitukset

Sotilastiedusteluviranomaisen on annettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle tieto tämän lain nojalla annetuista tiedustelumenetelmää koskevasta luvasta ja päätöksestä mahdollisimman pian luvan antamisen tai päätöksen tekemisen jälkeen. Tiedusteluvalvontavaltuutetulle on annettava myös tieto tuomioistuimelle tehdystä tiedustelumenetelmää koskevasta vaatimuksesta.

Sotilastiedusteluviranomaisen on mahdollisimman pian ilmoitettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle päätöksestä, joka koskee:

- 1) sotilastiedustelun suojaamista;
- 2) ilmaisukieltoa;
- 3) ~~76~~79 §:n 1 momentissa tarkoitetun ilmoituksen siirtämistä.

Tässä pykälässä tarkoitettujen ilmoitusten tekemisessä tiedustelumenetelmää koskevan päätöksen ilmoittamisessa on kiinnitettävä erityistä huomiota salassapitovelvollisuuden toteutumi-

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

seen ja siihen, että asiakirjoihin ja tietojärjestelmiin sisältyvien tietojen suoja turvataan tarvittavin menettelytavoin ja tietoturvallisuusjärjestelyin.

11 luku

Erinäiset säännökset

~~106~~109 §

Määräaikojen laskeminen

Tässä laissa tarkoitettujen määräaikojen laskemiseen ei sovelleta säädettyjen määräaikain laskemisesta annettua lakia (150/1930).

Aika, joka on määrätty kuukausina, päättyy sinä määräkuukauden päivänä, joka järjestysnumeroltaan vastaa määräajan alkamispäivää. Jos vastaavaa päivää ei ole siinä kuussa, jona määräaika päättyy, määräaika päättyy kuukauden viimeisenä päivänä.

~~107~~110 §

Tallenteiden ja asiakirjojen tarkastaminen

Tiedustelumenetelmän käyttöä johtavan tai tämän määräämän virkamiehen on ilman aiheeton-
ta viivytystä tarkastettava tiedustelumenetelmän käytössä kertyneet tallenteet ja asiakirjat.

~~108~~111 §

Tallenteiden tutkiminen

Tiedustelumenetelmien käytössä kertyneitä tallenteita saa tutkia vain tuomioistu-
in ja pääesi-
kunnan tiedustelupäällikkö, sotilastiedusteluviranomaisen tehtävään määrätty tiedustelumenetel-
mien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies taikka tiedusteluvalvonta-
valtuutettu tai hänen määräämänsä virkamies. Pääesikunnan tiedustelupäällikön määräyksestä tai
tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennetta saa tutkia myös ~~tai~~ muu kuin edellä tarkoitettu so-
tilastiedusteluviranomaisen virkamies, asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedon-
hankintaa toteutettaessa.

Jos 1 momentissa tarkoitettu muu asiantuntija tai muu henkilö on yksityinen taho, sovelletaan
asiantuntijaan tai muuhun henkilöön rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen
suorittaessaan tässä luvussa tarkoitettuja tehtäviä.

Käytettäessä 2 momentissa tarkoitettua asiantuntijaa tai muuta henkilöä on tallenteiden tutki-
minen tapahduttava 1 momentissa tarkoitetun sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen välittö-
mässä ohjauksessa ja valvonnassa. Asiantuntijalla tai muulla henkilöllä on lisäksi oltava tarvitta-
vat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon suorittamiseen.

Lisäksi tallenteita saa tutkia pääesikunnan tiedustelupäällikön määräyksestä sotilastiedustelu-
viranomaisen ulkopuolinen asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankinnassa.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

~~109~~112 §

Pöytäkirja

Tiedustelumenetelmän käytöstä on laadittava ilman aiheetonta viivytystä pöytäkirja.
Toimenpiteiden kirjaamisesta valvontaa varten voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

~~110~~113 §

Vaitiolovelvollisuus

Sotilastiedusteluviranomaisen henkilöstöön kuuluvan virkamiehen vaitiolovelvollisuuteen sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) ja muussa laissa sekä tässä luvussa jäljempänä säädetään.

Sotilastiedusteluviranomaisen henkilöstöön kuuluva virkamies ei saa ilmaista luottamuksellisesti tietoja antaneen taikka peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä koskevaa tietoa, jos tiedon ilmaiseminen vaarantaisi luottamuksellisesti tietoja antaneen tai peitehenkilönä toimineen tai hänen läheistensä turvallisuuden.

Vaitiolovelvollisuus on voimassa myös, jos henkilöllisyyttä koskevan tiedon ilmaiseminen vaarantaisi jo päättyneen, käynnissä olevan tai tulevan tiedonhankinnan.

Edellä 1-3 momentissa tarkoitettu vaitiolovelvollisuus on myös sillä, joka suorittaa tiedustelutehtävää sotilastiedusteluviranomaisen johdon ja valvonnan alaisena tai Puolustusvoimien palvelussuhteessa.

Vaitiolovelvollisuus on voimassa myös palvelussuhteen sotilastiedusteluviranomaisessa päätyttyä.

~~111~~114 §

Vaitiolo-oikeus

Sotilastiedusteluviranomaisen henkilöstöön kuuluva ei ole velvollinen ilmaisemaan hänelle hänen palvelussuhteensa aikana luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskevaa tietoa eikä tietoa salassa pidettävistä taktisista tai teknisistä menetelmistä.

Sama vaitiolo-oikeus on sillä, joka suorittaa tiedustelutehtävää sotilastiedustelun viranomaisen johdon ja valvonnan alaisena tai avustaa sotilastiedusteluviranomaista.

~~112~~115 §

Virkamerkki

Pääesikunta vahvistaa virkamerkin, joka sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen on pidettävä virkatehtävää suorittaessaan mukana.

Sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen on ilmaistava virkatehtävää suorittaessaan olevansa sotilastiedusteluviranomaisen virkamies tai vaadittaessa esitettävä virkamerkinsä, jos ilmaiseminen tai esittäminen on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Muun kuin 1 momentissa tarkoitetun sotilastiedusteluviranomaisen virkatehtävässä käytettävän, sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen asemaa ilmaisevan tunnisteen hyväksyy ja sen käytöstä päättää pääesikunnan tiedustelupäällikkö.

Sotilastiedusteluviranomaisen on huolehdittava siitä, että virkatoimen suorittanut sotilastiedusteluviranomaisen virkamies on tarvittaessa yksilöitävissä.

~~113~~116 §

Menettely tuomioistuimessa

Tiedustelumenetelmää koskeva lupa-asia käsitellään Helsingin kärjäoikeudessa. Kärjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Kokoonpanoa tulee oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ssä tarkoitettulla tavalla vahventaa lainoppineella jäsenellä, jollei se asian laatu huomioden ole ilmeisen perusteetonta. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään.

Vaatus tiedustelumenetelmän käytöstä on tehtävä kirjallisesti. Tiedustelumenetelmän käyttöä koskeva vaatimus on otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Tuomioistuimen on varattava tiedusteluvalvontavaltuutetulle tai hänen määräämälleen virkamiehelle tilaisuus tulla kuulluksi tiedustelumenetelmän käyttöä koskevan lupa-asian käsittelyssä.

Asia on ratkaistava kiireellisesti. Käsittely voidaan pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jos käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

Tiedustelumenetelmää koskevan päätöksen sisällöstä säädetään tiedustelumenetelmäkohtaisesti ~~4 luvussa~~. Päätös on annettava heti tai viimeistään samaan tiedustelua koskevaan kokonaisuuteen liittyvien tiedustelumenetelmiä koskevien asioiden käsittelyn päätyttyä.

Jos tuomioistuin on myöntänyt luvan telekuunteluun tai televalvontaan, se saa tutkia ja ratkaista luvan myöntämistä uuteen henkilöön, telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen koskevan asian vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä olematta, jos on kulunut vähemmän kuin kuusi kuukautta aiemman lupa-asian käsittelystä. Asia voidaan käsitellä mainitun virkamiehen läsnä olematta myös, jos tiedustelumenetelmän käyttö on jo lopetettu.

Lupa-asiaa annettuun päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Päätöksestä saa ilman määräaikaa kannella Helsingin hovioikeudelle. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä. Myös tiedusteluvalvontavaltuutetulla on oikeus kannella tiedustelumenetelmän käyttöä koskevassa lupa-asiaa annetusta päätöksestä.

Tiedustelumenetelmää koskevan asian käsittelyssä on kiinnitettävä erityistä huomiota salassapitovelvollisuuden toteutumiseen ja siihen, että asiakirjoihin ja tietojärjestelmiin sisältyvien tietojen suoja turvataan tarvittavin menettelytavoin ja tietoturvallisuusjärjestelyin.

~~114~~117 §

Asianosaisjulkisuuden rajoittaminen eräissä tapauksissa

Henkilöllä, jonka oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, ei ole viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:ssä säädetystä huolimatta oikeutta saada tietoa tässä laissa tarkoitettua tiedonhankinnasta, ennen kuin 86 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

~~115~~ §

Tarkemmat säännökset

~~Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää:~~

- ~~1) tiedustelumenetelmien käytön ja suojaamisen järjestämisestä;~~
- ~~2) toimenpiteiden kirjaamisesta valvontaa varten;~~
- ~~3) sotilastiedustelun valvontaa varten annettavista selvityksistä;~~
- ~~4) rikostorjuntaan luovutettavan tiedon siirtämistä koskevasta menettelystä;~~
- ~~5) sotilastiedusteluviranomaisen ja suojelupoliisin välisen yhteistyön järjestämisestä;~~
- ~~6) sotilastiedusteluviranomaisen ja muiden viranomaisten välisen yhteistyön järjestämisestä;~~
- ~~7) salaisen tiedonhankinnan yhteensovittamisen järjestämisestä;~~
- ~~8) tiedustelutoiminnan yhteensovittamisen järjestämisestä.~~

~~Puolustusministeriön asetuksella voidaan säätää:~~

- ~~1) sotilastiedustelun valvonnan järjestämisestä puolustushallinnossa.~~
- ~~2) sotilastiedusteluviranomaisen kansainvälisen yhteistyön järjestämisestä.~~

~~116~~ **118** §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

2.

Laki

puolustusvoimista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään puolustusvoimista annettuun lakiin (551/2007) uusi 8 a § seuraavasti:

8 a §

Sotilastiedustelu

Puolustusvoimien tiedustelutoiminnasta säädetään sotilastiedustelusta annetussa laissa (/ 20 ____).

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

3.

Laki

sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain (255/2014) 13, 27, 36 ja 86 § seuraavasti:

13 §

Pääesikunnan toimivalta antaa määräyksiä

Sama toimivalta kuin 12 §:ssä tarkoitettulla kurinpitoesimiehellä on myös vastaavassa tehtävässä olevalla esimiehellä. Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen ja pääesikunnan tiedusteluosaston virkamiehellä ei ole tässä laissa tarkoitettua kurinpitoesimiehen toimivaltaa. Muilta osin pääesikunta määrää, ketä on pidettävä vastaavassa tehtävässä olevana esimiehenä. Lisäksi pääesikunta voi antaa joukko-osaston komentajaa ylempien kurinpitoesimiesten keskinäisestä kurinpidollisesta toimivallasta määräyksiä, jotka poikkeavat heidän hallinnollisesta ja sotilaallisesta toimivallastaan.

27 §

Esitutkinnan toimittaminen

Kun sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettu rikos on tullut kurinpitoesimiehen tietoon tai kun on syytä epäillä, että tällainen rikos on tehty, kurinpitoesimiehen on viipymättä huolehdittava, että asiassa toimitetaan esitutkinta. Tutkintaan sovelletaan tämän lain lisäksi, mitä esitutkinnasta rikosasiassa säädetään.

Esitutkinta on myös toimitettava, kun sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu syyttäjä niin määrää.

Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen virkamiehen tekemäksi epäillyn rikoksen esitutkinnan toimittaa pääesikunta siten kuin 35-41 §:ssä säädetään.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

36 §

Esitutkintaa hoitavat pääesikunnan virkamiehet

Esitutkintaa hoitavat ja siihen liittyviä toimivaltuuksia käyttävät pääesikunnan oikeudellisen osaston virkamiehet seuraavasti:

1) päällystään kuuluvalla poliisimiehelle ja pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle säädettyjä toimivaltuuksia käyttävät puolustusvoimien asessori ja sotilaslakimies;

2) poliisimiehelle ja tutkijalle säädettyjä toimivaltuuksia käyttävät ylietsivä ja esitutkintatehtävään määrätty puolustusvoimista annetussa laissa tarkoitettu ammattisotilas tai muu tehtävään määrätty virkamies.

Yksittäinen kuulustelu tai muu tutkintatoimenpide voidaan antaa 28 §:n 3 momentissa tarkoitettun tutkijan suoritettavaksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen virkamiesten viroista, virkoihin nimittämisestä, tehtävään määräämisestä sekä virkojen ja tehtävien kelpoisuusvaatimuksista säädetään puolustusvoimista annetussa laissa.

86 §

Toimivalta rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa

Puolustusvoimien rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa huolehditaan sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten ennalta estämisestä ja paljastamisesta.

Puolustusvoimille 1 momentissa säädetty tehtävä ei rajoita suojelupoliisin laissa säädettyä toimivaltaa.

Keskusrikospoliisi huolehtii sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan liittyvän rikoksen ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavan rikoksen selvittämisestä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

~~julkisen hallinnon turvallisuusverkkotoiminnasta annetun lain 6 §:n muuttamisesta~~

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
~~muutetaan julkisen hallinnon turvallisuusverkkotoiminnasta annetun lain (10/2015) 6 §:n 3 momentti seuraavasti:~~

~~6 §~~

~~Verkko- ja infrastruktuuripalvelujen tuottaja~~

~~Turvallisuusverkon verkko- ja infrastruktuuripalvelujen tuottajana voi toimia myös Suomen Erillisverkot Oy:n tätä tarkoitusta varten erikseen perustama ja kokonaan omistama tytäryhtiö. Tytäryhtiön tarkoituksena ei saa olla liiketaloudellisen voiton tuottaminen. Tytäryhtiöllä saa olla muitakin tehtäviä, jos laissa niin säädetään. Näiden tehtävien hoitamisessa on otettava huomioon 2 momentissa tarkoitettu erottamisvaatimus.~~

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20____.

5.

Laki

tuloverolain 92 b §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tuloverolain (1535/1992) 92 b §, sellaisena kuin se on laissa 528/2005, seuraavasti

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

92 b §

Todistelupalkkiot, vihjepalkkiot ja tietolähdetoiminnasta maksettavat palkkiot

Veronalaista tuloa eivät ole:

1) valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain (666/1972) nojalla valtion varoista saatu korvaus matka- ja toimeentulokustannuksista sekä taloudellisesta menetyksestä;

2) viranomaisen maksama tai välittämä korvaus tai palkkio rikoksen estämistä, rikoksen selvittämistä, rikoksentehtävien kiinni saamista tai rikoksella saadun hyödyn takaisin saamista edesauttaneesta tiedosta;

3) viranomaisen maksama palkkio sotilastiedustelusta annetussa laissa (/20) ja poliisilaissa (872/2011) tarkoitetulle tietolähteelle tiedustelutehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen hankkimisesta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että puolustusministeriö antaa puolustusvaliokunnalle selvityksen uuden sotilastiedustelua koskevan sääntelyn toimivuudesta vuoden 2020 loppuun mennessä.

Helsingissä 1.3.2019

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Ilkka Kanerva kok
varapuheenjohtaja Mika Kari sd
jäsen Timo Heinonen kok
jäsen Marisanna Jarva kesk
jäsen Antti Kaikkonen kesk (osittain)
jäsen Seppo Kääriäinen kesk
jäsen Krista Mikkonen vihr
jäsen Markus Mustajärvi vas
jäsen Lea Mäkipää sin
jäsen Markku Pakkanen kesk
jäsen Jaana Pelkonen kok
jäsen Mika Raatikainen ps
jäsen Jari Ronkainen ps
jäsen Mikko Savola kesk

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

varajäsen Eero Reijonen kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Heikki Savola

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp
Vastalause

VASTALAUSE

Perustelut

Syrjinnän kieltö

Perustuslakivaliokunta on uudessa lausunnossaan (PeVL 76/2018 vp) edellyttänyt syrjintäkiellon muotoilua nimenomaiseksi syrjintäkielloksi. Perustuslakivaliokunnan tekemä muotoilu 9 §:ssä vastaa muuten aiemman vastalauseeni sisältöä paitsi että luettelosta puuttuu sana "ammat-
ti".

Syrjinnän kiellosta ja kielletyistä syrjintäperusteista on syytä säätää kattavasti ja nimenomaisesti laissa. Kiellettyjen syrjintäperusteiden luettelo on muotoiltava niin, ettei se ole tyhjentävä. Kiellettyjen syrjintäperusteiden luettelon näkyminen suoraan tiedustelua koskevasta laista on tärkeää niin periaatteellisesti kuin kiellon velvoittavuuden osoittamiseksi.

Kansainvälinen yhteistyö

Sotilastiedustelulakiehdotuksen kansainvälistä yhteistyötä koskevan pykälän ja valiokunnan mietinnön mukaan sotilastiedusteluviranomainen voi Suomen kansallisten etujen mukaisesti tehtäviinsä liittyen tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi vaihtaa muita tiedustelutietoja kuin henkilötietoja ulkomaisten tiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden kanssa salassapitosäännösten estämättä, jos se on tarpeellista, sekä osallistua tiedustelutietojen hankkimiseen ja arvioimiseen liittyvään kansainväliseen yhteistyöhön.

Valiokunnan esittämän sotilastiedustelulain 20 §:n uuden 5 momentin mukaan kansainvälinen yhteistyö on kuitenkin kielletty, jos on perusteltua aihetta epäillä, että jotakin henkilöä uhkaa yhteistyön tai tietojen luovuttamisen vuoksi kuolemanrangaistus, kidutus, muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu, vaino, mielivaltaisen vapaudenriisto tai epäoikeudenmukainen oikeudenkäynti.

Tietojen luovuttamisessa ja vastaanottamisessa olisi pykälän 6 momentiksi siirtyvän esityksen 5 momentin mukaan lisäksi noudatettava, mitä siitä erikseen Suomea velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa määrätään tai kansainvälisistä tietoturvallisuusvelvoitteista annetussa laissa (588/2004) säädetään. Lisäksi henkilötietojen luovuttamisesta säädetään henkilötietojen käsitte-
lystä Puolustusvoimissa annetussa laissa.

Tietojen luovuttamisessa ja vastaanottamisessa on otettava huomioon myös Suomea velvoittavien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten määräykset esimerkiksi siten, ettei tietoja luovuteta tai vastaanoteta yhteistyössä sellaisten valtioiden kanssa, joiden voidaan katsoa syyllistyvän järjestelmällisiin ihmisoikeusloukkauksiin tai joissa tiedonhankintakeinot eivät noudata kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa vahvistettuja standardeja.

Valiokunnan pykälään lisäämän kidutusta ja muita vakavia ihmisoikeusloukkauksia koskevan rajoituksen lisäksi pykälään on syytä lisätä yleisempi velvoite kansainvälisten ihmisoikeussopimusten noudattamisesta ja yhteistyövaltion ihmisoikeustilanteen huomioimisesta. Tässä suhteessa

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp
Vastalause

riittävänä ei voida pitää viittausta vain sellaisiin sopimuksiin, joissa erikseen säädetään tietojen luovuttamisesta ja vastaanottamisesta.

Kidutusta ja muita vakavia ihmisoikeusloukkauksia koskeva raja on tarpeellinen paitsi tietojen luovuttamista koskien myös ehkäisemään tilanteita, joissa Suomi vastaanottaisi ja hyödyntäisi sellaista tietoa, jonka hankkimisessa on syyllistytty kidutukseen tai muihin vakaviin ihmisoikeusloukkauksiin. Säännökseen onkin lisättävä tietojen vaihtoa tai yhteistyötä koskeva kieltä, jos on perusteltua aiheuttaa epäillä, että tietojen hankinnassa on syyllistytty säännöksessä erikseen mainittuihin tekoihin.

Kansainvälisen yhteistyön ja tietojen vaihdon osalta esitetyistä säännöksistä puuttuu kieltä hyödyntää kansainvälistä yhteistyötä sellaisen tiedon hankkimiseen, jonka hankkiminen kotimaisten viranomaisten itsensä toimesta olisi kiellettyä lakiin sisältyvien tiedustelukieltojen nojalla.

Esimerkiksi toimittajan ja lähteen sekä lakimiehen, lääkärin tai papin ja näiden asiakkaiden välinen arkaluonteinen viestintä on suljettu tiedustelun ulkopuolelle lukuun ottamatta tilanteita, joissa kyseiset henkilöt itse ovat tiedustelun varsinaisina kohteina. Tietoliikennetiedustelun kohteena taas on pelkästään rajat ylittävä viestintä, ei luonteeltaan kotimainen viestintä, ja Suomessa olevien henkilöiden välisten viestien tiedustelu on nimenomaisesti kielletty.

Tilanne, jossa viranomaisella voisi kiertää lain keskeisiä ja oikeusturvan kannalta tärkeitä kieltoja hankkimalla näitä tietoja muiden maiden viranomaisilta, olisi kestävä. Siksi asiasta on syytä säätää nimenomaisella rajauksella kansainvälistä yhteistyötä koskevassa pykälässä.

Tiedustelukieltojen alainen materiaali tietoliikennetiedustelussa

Esitetyn sotilastiedustelulain 82 §:n mukaan muun muassa tietoliikennetiedustelua ei saa kohdistaa sellaiseen viestintään, jonka lähettäjä ja vastaanottaja ovat Suomessa, eikä viestintään tai tietoon, josta osapuolella on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta oikeudenkäymiskaaren nojalla.

Tiedustelukieltojen täydellinen noudattaminen ei ole teknisesti mahdollista. Tietoliikenteen automatisoidussa erottelussa käytettävien hakuehtojen muotoilulla voidaan jossain määrin vähentää riskiä, että tiedustelukieltojen alaisia viestejä sisältyy kerättyyn aineistoon. Riski ei kuitenkaan yleensä ole kokonaan poistettavissa, mistä johtuen tietoliikennetiedustelun manuaalisen käsittelyn kohteeksi saattaa joutua myös tiedustelukieltojen alaisia viestejä. Joissain tapauksissa esimerkiksi viestin kotimainen luonne voidaan havaita vasta sen sisältöä manuaalisesti selvitetäessä.

Tiedustelukieltojen alaista viestintää koskee muun muassa lain 86 §:ssä säädetty hävittämisvelvollisuus, eli tällainen materiaali on välittömästi hävitettävä sen luonteen paljastuttua. Lain 89 §:n mukainen lähtökohtainen velvollisuus tiedustelun kohteelle ilmoittamisesta ei kuitenkaan koski näitä tilanteita, joissa viranomaisella on saattanut lukea sivullisten suomalaisten välisiä viestejä, lähdesuojan alaista viestintää tai muita erityisen sensitiivisiä, tiedustelun kannalta merkityksellisiä viestejä.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp
Vastalause

Perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta keskeisten yksilön oikeussuojakeinojen näkökulmasta on ongelmallista, että yksilö ei saa välttämättä koskaan tietää viranomaisen lukeneen hänen viestejään. Tällöin oikeusturvakeinoihin turvautuminen voi yksilön näkökulmasta muodostua mahdottomaksi, koska tietoa tapahtuneesta yksityisyyteen puuttumisesta ei ole.

Tiedusteluelukieltojen väistämättömien loukkausten suhteen tiedusteluvalvontavaltuutetun suorittama ulkopuolinen valvonta on kriittisen tärkeässä roolissa. Tiedusteluvalvontavaltuutetun suorittama valvonta on merkityksellistä viimesijaisena takeena suoranaisia ylilyöntejä ja väärinkäytöksiä vastaan, tiedustelusta tietämättömän, mutta sen vaikutuspiirissä olevan yksilön oikeuksien turvaajana sekä tiedustelun käytäntöjen seuraajana.

Tiedustelulakien voimaantulo merkitsee ennennäkemättömän laajojen uusien toimivaltuuksien käyttöönottoa. Erityisesti tietoliikennetiedustelun osalta vasta käytäntö tulee osoittamaan, kuinka hyvin tietojenhankinta ja menetelmän kohdentaminen rajat ylittävään tietoliikenteeseen tulee käytännössä toimimaan. Toiminnan korostetun salaisen luonteen vuoksi tiedusteluvalvontavaltuutettu on tärkeässä roolissa tämän arvioinnissa.

Mikäli käytännössä tiedustelukiellon ja hävittämisvelvollisuuden alaisia tilanteita esiintyy tietoliikennetiedustelussa laajasti, on syytä arvioida menetelmän kohdentamisen onnistumista. Tätä varten tiedusteluvalvontavaltuutetun riittävä tiedonsaanti myös tiedusteluelukieltojen ja hävittämisvelvollisuuden soveltamistilanteista on turvattava nimenomaisella lakiin otettavalla säännöksellä. Riittävän tiedonsaannin turvaamista näissä tilanteissa puoltaa myös se, että tiedustelumenetelmän kohteeksi vastoin lakiin kirjattua tiedusteluelukieltoa joutuneella yksilöllä ei lain mukaan ole asiasta tiedonsaantioikeutta.

Siviilitiedustelua koskevan hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa kuvataan hävittämisvelvollisuuden merkitystä ja sisältöä siten, että viestien ja tietojen hävittämisen tarkoituksena olisi varmistaa se, ettei niitä voitaisi millään tavalla käyttää hyväksi tiedusteluviranomaisen toiminnassa, mutta viestien ja tietojen hävittämisestä ei kuitenkaan seuraisi, että niistä ei jäisi mitään merkintöjä asiakirjoihin, vaan laillisuusvalvonnallisista ja oikeusturvasyistä olisi välttämättöntä, että jokainen hävitystapahtuma ja sen peruste dokumentoitaisiin riittävällä tavalla. Siitä, millä tavalla ja tarkkuudella viestien ja tietojen hävittäminen kirjattaisiin, säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella.

Esitetyn sotilastiedustelulain 112 §:n mukaan tiedustelumenetelmän käytöstä on laadittava ilman aiheutonta viivytystä pöytäkirja. Pöytäkirjan sisällöstä tai muista sitä koskevista vaatimuksista ei tämän tarkemmin säädettäisi pykälissä. Toimenpiteiden kirjaamisesta valvontaa varten voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

Pykälän yksityiskohtaisten perustelujen mukaan pöytäkirjasta olisi käytävä ilmi muun muassa se, kuka on tarkistanut tallenteet ja kuka niitä on myöhemmin tutkinut ja ketkä pääsevät tutkimaan tallenteita. Perustelujen mukaan pöytäkirja ja siihen tarkasti merkityt tiedot mahdollistaisivat muun muassa tiedusteluvalvontavaltuutetun laillisuusvalvonnan.

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp
Vastalause

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että lakiehdotukset hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 1. lakiehdotuksen 9, 20 ja 112 § muutettuina (*Vastalauseen muutosehdotukset*).

Vastalauseen muutosehdotukset

1.

Laki

sotilastiedustelusta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

89 §

~~Syrjinnän~~ **Syrjivän tiedustelutoiminnan** *kielto*

~~Sotilastiedustelun toimenpiteiden kohdentaminen on toteutettava syrjimättömästi. Sotilastiedustelun toimenpiteen kohdentaminen ei saa ilman hyväksyttävää perustetta perustua henkilön ikään, sukupuoleen, alkuperään, kansalaisuuteen, asuinpaikkaan, kieleen, uskontoon, vakaukseen, mielipiteeseen, poliittiseen toimintaan, ammattiyhdistystoimintaan, ammattiin, perhesuhteisiin, terveydentilaan, vammaisuuteen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai muuhun henkilöön liittyvään syyhynänsä henkilön ikää, alkuperää, kansalaisuutta, kieltä, uskontoa, vakaumusta, mielipidettä, poliittista toimintaa, ammattiyhdistystoimintaa, perhesuhteita, terveydentilaa, vammaisuutta tai seksuaalista suuntautumista koskeviin tietoihin.~~

~~19~~ **20 §**

Kansainvälinen yhteistyö

(1—4 mom. kuten PuVM 4/2018 vp)

Valiokunnan mietintö PuVM 9/2018 vp

Kansainvälinen yhteistyö on kielletty, jos on perusteltua aiheetta epäillä, että jotakin henkilöä uhkaa yhteistyön tai tietojen luovuttamisen vuoksi kuolemanrangaistus, kidutus, muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu, vaino, mielivaltainen vapaudenriisto tai epäoikeudenmukainen oikeudenkäynti tai että tietojen hankinnassa on syyllistytty tällaisiin tekoihin.

Kansainvälisessä yhteistyössä ja tietojen vaihdossa ei voida vastaanottaa tietoa, jota koskevat 82 §:n 1 ja 3 momentissa säädetty tiedustelukiellot. (Uusi 6 mom.)

Tässä pykälässä tarkoitettussa tietojen luovuttamisessa ja vastaanottamisessa on noudatettava Suomea velvoittavia kansainvälisiä sopimuksia ja huomioitava tietojen vaihtoon osallistuvan valtion ihmisoikeustilanne. noudatetaan lisäksi, mitä siitä erikseen Suomea velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa määrätään tai Tietojen luovuttamisessa ja vastaanottamisessa noudatetaan lisäksi, mitä siitä kansainvälisistä tietoturvallisuusvelvoitteista annetussa laissa (588/2004) säädetään. Henkilötietojen luovuttamisesta säädetään tarkemmin henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa.

109112 §

Pöytäkirja

(1 mom. kuten PuVM 4/2018 vp)

Tiedustelumenetelmien käytön lisäksi pöytäkirjaan on kirjattava tilanteet, joissa tietoliikennetiedustelulla saatu tieto on hävitetty 86 §:n perusteella. (uusi 2 mom.)

(3 mom. kuten PuVM 4/2018 vp)

Helsingissä 1.3.2019

Markus Mustajärvi vas